

Leven in de Bevelanden

Voorwoord

Cijfers zeggen niet alles, maar kunnen met een juiste analyse wel heel veel belangrijke informatie geven. Deze rapportage is daar een sprekend voorbeeld van.

De samenwerkende gemeenten op de Bevelanden hadden behoefte aan antwoord op de vraag: hoe beleven inwoners het wonen, werken en leven in hun omgeving. De rapportage 'Leven in Zeeland 2021' gaf een goed Zeeuws beeld. Wij wilden echter nog meer inzoomen op onze eigen regio. Niet omdat wij ons zorgen maken over de vitaliteit van onze regio, maar wel om ook in de toekomst 'het vitale hart van Zeeland' te blijven.

De gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerswaal werken sinds 2003 samen binnen het Bestuurlijk Platform de Bevelanden. Het doel was (en is): *permanent overleg- en afstemming tussen de 5 Bevelandse gemeenten op de beleidsterreinen ruimtelijke ordening en economische zaken*. De focus van dat uitgangspunt is de loop der jaren veel meer komen te liggen op de 'brede welvaart'. Daar liggen ook voor de Bevelanden de uitdagingen voor de komende tijd. Er zijn gelukkig positieve economische ontwikkelingen, maar ook aantasting van ons

landschap. Over het algemeen is er grote tevredenheid bij onze inwoners, maar tegelijkertijd zijn er zorgen over gezondheid en kwetsbaarheid. We genieten van rust en ruimte, maar mobiliteit wordt wel als een knelpunt ervaren. Reden te over om op basis van de juiste gegevens het gesprek met elkaar te voeren en de juiste beslissingen te nemen in het belang van onze inwoners en de regio.

We danken HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving voor het verdiepende onderzoek en de Provincie Zeeland voor de subsidie die dit onderzoek mogelijk heeft gemaakt. We zijn er van overtuigd dat de bevindingen uit dit onderzoek een basis vormen voor een breed maatschappelijk gesprek tussen inwoners, lokale overheid, bedrijfsleven en kennis- en onderwijsinstellingen. De resultaten van dit gesprek met onze maatschappelijke partners worden opgenomen in onze gezamenlijke strategische uitvoeringsagenda, zodat er daadwerkelijk werk gemaakt wordt van een vitale, innovatieve en sterke regio de Bevelanden waarin iedereen zich 'thuis' voelt.

Kees Weststrate, voorzitter Bestuurlijk Platform De Bevelanden

Inhoudsopgave

1	Inleiding	4
2	Brede welvaart	7
3	Beleving	15
4	Signalen van kwetsbaarheid	25
5	Werken	35
6	Bereikbaarheid	46
7	Wonen	58
8	Milieu	74
9	Verbondenheid en vertrouwen	87
10	Slotbeschouwing	98
	Onderzoeksverantwoording	105
	Colofon	108

Portretten inwoners

Bob	23
Hendriek	33
Jacob	44
Rouven	56
Sofe	72
Sverre	85

1

Inleiding

1 Inleiding

Aanleiding en vraagstelling

Eind maart 2022 verscheen de rapportage 'Leven in Zeeland 2021'. In deze rapportage wordt beschreven hoe de inwoners van Zeeland anno 2021 kijken naar het leven, wonen en werken in Zeeland, nu en in de toekomst. Aandachtspunten die uit het onderzoek naar voren kwamen zijn oog hebben voor de meer kwetsbare inwoners van Zeeland (ook in relatie tot vergrijzing), carrièreperspectief voor jongeren, bereikbaarheid, betaalbare woningen en het hand in hand laten gaan van economische groei, woningbouw en natuur (HZ KCZS, 2022). Hoewel 'Leven in Zeeland 2021' handvatten biedt voor beleid van de Zeeuwse overheden mist, met name voor gemeentelijk beleid, regionale duiding in het verhaal. De ene wijk is immers de andere niet; dit bleek bijvoorbeeld al uit het venster over bereikbare voorzieningen in onze hoofdrapportage. Deze regionale verschillen kunnen te maken hebben met geografie, maar ook met de bevolkingssamenstelling in de desbetreffende wijk.

Om een scherper beeld te vormen van de brede welvaart in de regio is aan HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving gevraagd om voor de Bevelanden een regionale verdieping te maken van het onderzoek. De hoofdvragen in dit verdiepende onderzoek zijn: *Hoe is het gesteld met de kwaliteit van leven in de Bevelanden? Hoe kijken inwoners van de Bevelanden aan tegen wonen, werken en leven in de regio? En in hoeverre verschilt dit van de rest van Zeeland en tussen Bevelandse gemeenten en wijken?* De bevindingen bieden voor de

gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerswaal, handvatten voor het inkleuren en uitvoeren van beleid in de nieuwe collegeperiode 2022-2026.

Aanpak

De verzamelde onderzoeksgegevens van Leven in Zeeland 2021 gelden als basis voor 'Leven in de Bevelanden'. Net als in de rapportage Leven in Zeeland staat brede welvaart centraal en worden de CBS-cijfers uit de regionale monitor brede welvaart als vertrekpunt gebruikt (CBS, 2021). Ook de opbouw van deze rapportage is grofweg hetzelfde, zij het dat de regionale verdieping hier wordt gezocht. Centraal in deze rapportage staan de onderzoeksresultaten over de Bevelanden en in het bijzonder gemeente- en wijkcijfers voor de vijf Bevelandse gemeenten.

Leeswijzer

In deze rapportage bekijken wij brede welvaart in de Bevelanden vanuit verschillende 'vensters'. Wij starten met het algemene beeld van brede welvaart in de Bevelanden met gegevens vanuit de regionale monitor brede welvaart van het CBS. Deze gegevens hebben wij aangevuld met een demografisch beeld van de Bevelanden, voor extra perspectief. Vervolgens gaan we, op basis van onze 'Leven in Zeeland'-gegevens in op hoe de inwoners kijken naar het leven in de Bevelanden en naar de aandachtspunten voor de toekomst. De aandachtspunten volgens de inwoners vormen vervolgens de basis voor de verdere opbouw van de

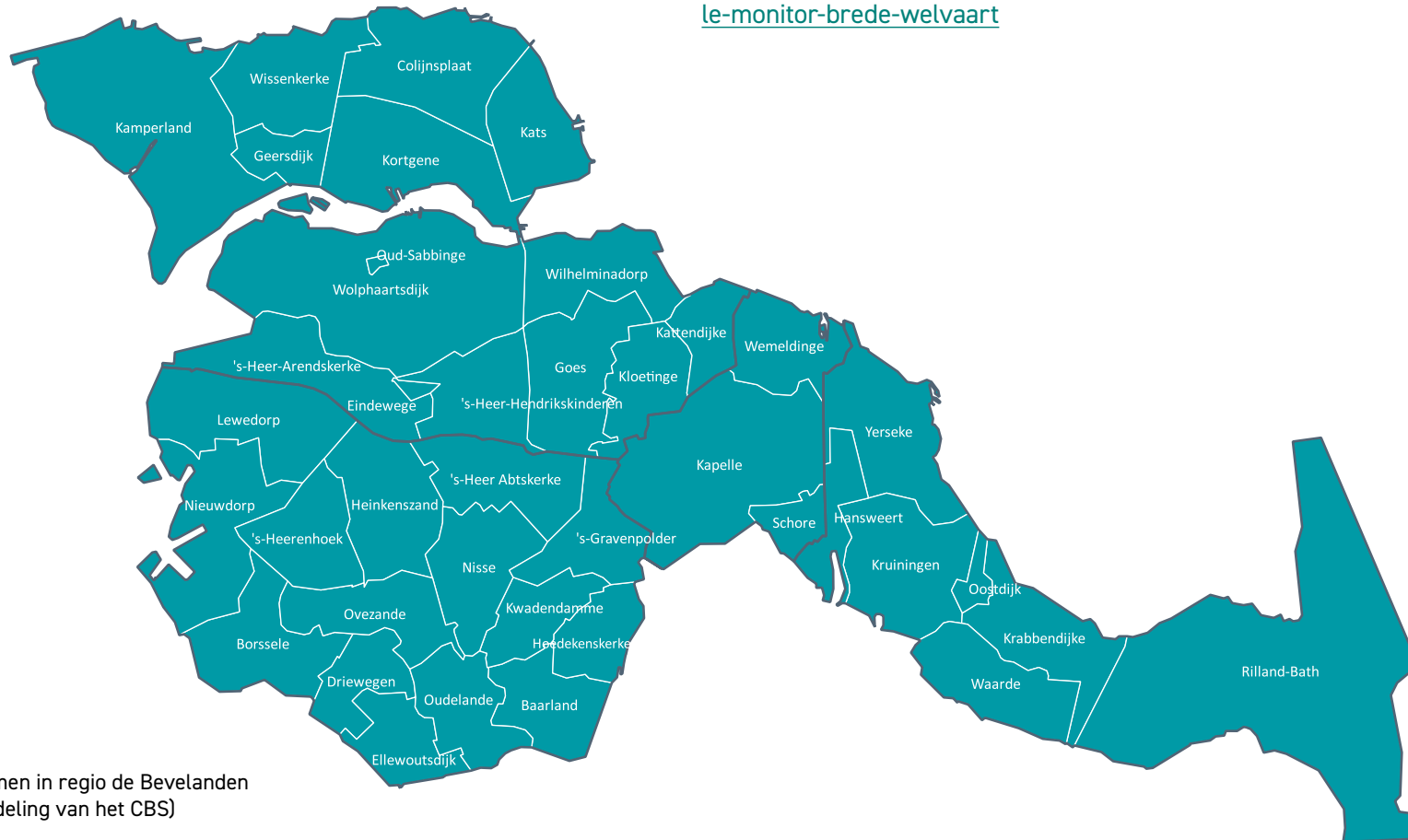

inhoudelijke vensters. We bespreken daarbij eerst de grootste uitdagingen volgens de inwoners. Achtereenvolgens komen de thema's kwetsbaarheid, werken, bereikbaarheid, wonen, milieu en verbondenheid en vertrouwen aan de orde. Tot slot blikken we terug op de belangrijkste bevindingen van deze rapportage en geven wij een doorkijk naar de toekomst.

Referenties

HZ KCZS. (2022, maart) Leven in Zeeland 2021 HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

CBS. (2021, december) Regionale Monitor Brede Welvaart. Centraal Bureau voor de Statistiek <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>

Figuur 1.1 Wijknamen in regio de Bevelanden (volgens de wijkindeling van het CBS)

2

Brede welvaart

2 Brede welvaart in de Bevelanden

Brede welvaart als beleidskader

In de rapportage *Leven in Zeeland 2021* wordt uitgelegd waarom het begrip brede welvaart een toegevoegde waarde heeft als afwegingskader en signaalfunctie voor beleid (HZ KCZS, 2022). Ook op lokaal niveau speelt brede welvaart een centrale rol. Veel facetten van welvaart spelen zich namelijk op laagregionaal niveau af. Niet alleen zijn er lokale verschillen in beleving van kwaliteit van leven, ook de economische ontwikkeling en de druk op het milieu kennen lokale nuances.

Gemeenten hebben in deze tijd te maken met grote opgaven. Nu de coronapandemie wat meer onder controle lijkt te zijn, verschuift de aandacht naar thema's zoals klimaat, energie, kwetsbaarheid en de gespannen geopolitieke situatie. De actuele stikstofcrisis legt bloot dat ook de natuur om aandacht vraagt. Grote en ook kleinere maatschappelijke opgaven kennen verschillende kanten en perspectieven. Brede welvaart kan toegevoegde waarde bieden als afwegingskader in de zoektocht naar regionaal en lokaal herstel en innovatie na de coronaperiode.

Ook in Zeeland is brede welvaart op lokaal niveau in beeld. Zo staat in het coalitieakkoord 2022-2026 van Goes: *"... Tegelijk zetten we in op brede welvaart met oog op toekomstige generaties. Hierbij versterken economie en andere onderwerpen elkaar zoals cultuur, onderwijs,*

sport en zorg...". Ook in de gemeentelijke akkoorden en de Strategische Uitvoeringsagenda 2022-2030 van de Bevelandse gemeenten neemt brede welvaart een prominente rol in.

Brede welvaart in de Bevelanden vanuit landelijk perspectief: CBS-monitor

De regionale monitor brede welvaart van het CBS geeft voor alle Nederlandse provincies en gemeenten een globaal overzicht van de brede welvaart in de regio. Het CBS kijkt hiervoor naar 42 indicatoren op verschillende thema's van brede welvaart, waarvan 33 indicatoren over welvaart in het 'hier en nu' en 9 indicatoren over brede welvaart 'later'. De indicatoren over brede welvaart in het 'hier en nu' gaan over welzijn, materiële welvaart, gezondheid, arbeid en vrije tijd, wonen, samenleving, veiligheid en milieu (CBS, 2021a). Het CBS concludeerde eind 2021 dat uit deze monitor blijkt dat landelijk vooral positieve trends te zien zijn, maar dat met name woonbeleving onder druk staat¹ (CBS, 2021b). Specifiek in Zeeland zien we een genuanceerd beeld van een doorgaans tevreden en veilige samenleving en een lage werkloosheid. Aandachtspunten zien we op het gebied van gezondheid, sociale contacten en afstand tot voorzieningen. Ook het lage aandeel hoger opgeleiden wordt als aandachtsgebied gezien. In termen van *trends* zien we in Zeeland vooral positieve ontwikkelingen, met uitzondering van het thema wonen, conform landelijk beeld (HZ KCZS, 2022).

¹ De actuele krapte op de woningmarkt (beperkt aanbod, hoge huizenprijzen) zijn hierin niet meegenomen.

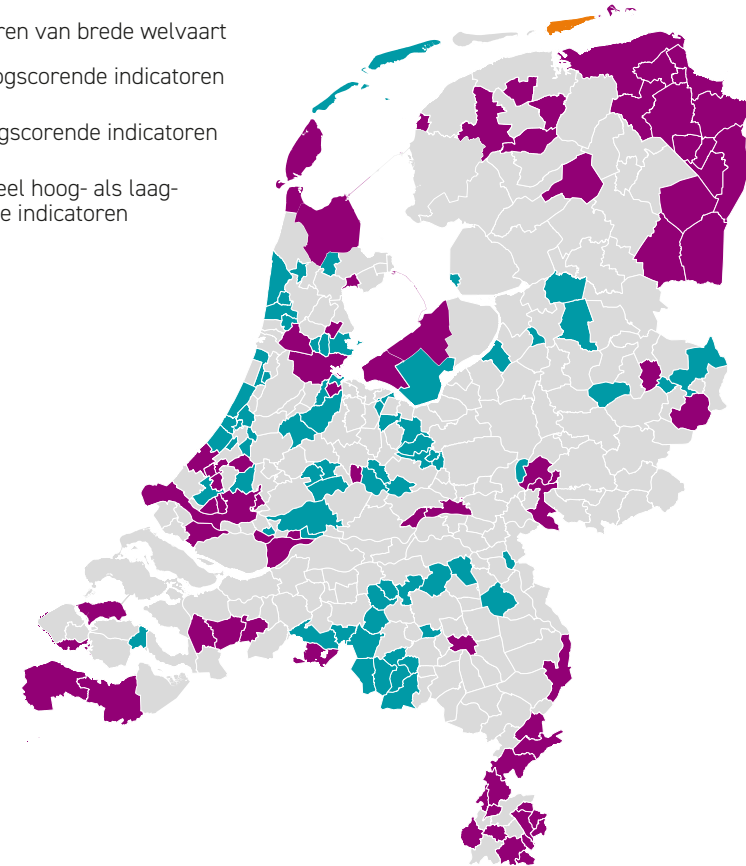
Bij brede welvaart gaat het niet alleen om welvaart en welzijn in het 'hier en nu', maar ook over de toekomst. Landelijk en globaal staat momenteel een aantal aspecten van brede welvaart, vooral met de blik op de toekomst, flink onder druk. Denk hierbij aan klimaatverandering, uitstoot en (water)vervuiling. Regionaal lijken inwoners van Zeeland daar nog niet erg onder te lijden. Al zullen ook zij in de nabije toekomst te maken krijgen met veranderingen in hun leefomgeving zoals bijvoorbeeld de energietransitie.

Brede welvaart hoogst in Kapelle, laagst in Noord-Beveland

Als we in de CBS-monitor specifiek kijken naar de Bevelanden 'in het hier en nu' dan zien we dat de gemeente Kapelle het vaakst 'hoog scoort' op indicatoren van brede welvaart. De gemeente Noord-Beveland scoort juist wat lager op de set van 'brede welvaart'-indicatoren. In de rest van Zeeland zien we dat Vlissingen en de Zeeuws-Vlaamse gemeenten Sluis en Terneuzen het, net als Noord-Beveland, wat meer aandachtsgebieden hebben. De gemeente Veere scoort ook goed, maar als je corrigeert voor aantal indicatoren dat gemeten is voor de gemeente dan komt Kapelle *relatief gezien* beter uit de verf. Als je nog verder uitzoomt valt vooral op dat het in de grote steden als Amsterdam, Rotterdam en Den Haag minder goed gesteld is met brede welvaart en dat hetzelfde geldt voor veel Groningse gemeenten. De hoogste brede welvaart wordt genoten in gemeenten in de Randstedelijke Provincies Noord- en Zuid-Holland, Noord-Brabant en Utrecht, en dan vooral rondom grote steden als Amsterdam Rotterdam, Utrecht en Eindhoven.

Figuur 2.1 Aandeel hoog en laag scorende indicatoren per gemeente (2022)

- CBS-indicatoren van brede welvaart
- veel hoogscorende indicatoren
  - veel laagscorende indicatoren
  - zowel veel hoog- als laag-scorende indicatoren
  - overig

Noot: Deze figuur geeft een overzicht van gemeente met relatief veel hoog en of laag scorende brede welvaarts-indicatoren. Op basis van de ranglijsten van het CBS hebben wij de 'top end' van zowel de hoog als laag scorende indicatoren berekend door het aantal (hoog of laag scorende) indicatoren van de gemeente te vergelijken met het gemiddelde aantal (resp. hoog- en laag scorende) indicatoren van de bovenste 50% gemeenten op de ranglijst (McLoone index). Bij deze berekening is gecorrigeerd voor het feit dat voor kleinere gemeenten minder indicatoren bekend/gevuld zijn dan voor grotere gemeenten.

Bron: CBS, eigen bewerking

Contrasten tussen Bevelandse gemeenten

Als je wat verder kijkt dan alleen de rangorde op indicatoren dan zien we dat Noord-Beveland vooral aandachtspunten heeft op het gebied van gezondheid, arbeidsparticipatie en bereikbaarheid, terwijl de hoeveelheid natuur per inwoner er relatief groot is. Waar in Borsele de arbeidsparticipatie wat hoger is, staan daar verschillende milieu-gerelateerde indicatoren 'in het rood', bijvoorbeeld als het gaat om de broeikasgasemissie per inwoner en aanwezigheid van natuur- en bosgebied. In Reimerswaal zijn er aandachtspunten ten aanzien van milieubelasting en een laag aandeel hoger opgeleiden. Aan de andere kant van het spectrum zien we dat Kapelle het goed doet, vooral op het gebied van de arbeidsmarkt en bereikbaarheid.

Oog voor gezondheid in Noord-Beveland

In Noord-Beveland is het aandeel inwoners met overgewicht, met ruim 56 procent, relatief hoog (landelijk is dat de helft). Inwoners in Noord-Beveland voelen zich minder gezond en hebben vaker één of meer langdurige ziekten of aandoeningen. Josse de Voogd en René Cuperus wezen onlangs nog op het grote belang van gezondheid als bepalende factor in het 'aanhaken' of juist 'afhaken' op het gebied van werk, inkomen en maatschappelijk gezien worden (de Voogd & Cuperus, 2021).

Industrie bepalende factor voor milieu-indicatoren

In de gemeente Borsele is, door de daar aanwezige industrie, de uitstoot van broeikasgassen relatief hoog, hoewel nog niet zo hoog als in Terneuzen. In de gemeente Reimerswaal is de emissie van fijnstof in de lucht juist relatief hoog. De oorzaken van beide vormen van emissie liggen vermoedelijk grotendeels buiten de gemeenten zelf. Zo speelt in Borsele de nabijheid van industriegebied Vlissingen-Oost een belangrijke rol en geldt voor de gemeten fijnstof-emissie in Reimerswaal dat de nabijgelegen industrie van Antwerpen hierin een belangrijke factor is.

Tabel 2.1 Brede welvaart in het 'hier en nu' volgens het CBS; positie Bevelandse gemeenten ten opzichte van andere regio's in Nederland

Thema	Indicator	Borsele	Goes	Kapelle	Noord-Beveland	Reimerswaal
Welzijn	Tevredenheid met het leven					
	Tevredenheid met vrije tijd					
Materiële welvaart	Mediaan besteedbaar inkomen					
	Bruto binnenlands product					
Gezondheid	Overgewicht					
	Ervaren gezondheid					
	Personen met één of meer langdurige ziekten of aandoeningen					
	Levensverwachting bevolking					
Arbeid	Netto arbeidsparticipatie					
	Bruto arbeidsparticipatie					
	Hoogopgeleide bevolking					
	Werkloosheid					
Bereikbaarheid	Afstand tot basisschool					
	Afstand tot café e.d.					
	Afstand tot sportterrein					
Samenleving	Contact met familie, vrienden of burens					
	Vertrouwen in instituties					
	Vertrouwen in anderen					
	Vrijwilligerswerk					
Veiligheid	Geregistreerde misdrijven					
Milieu	Emissies van fijnstof naar lucht					
	Afstand tot openbaar groen					
	Natuur- en bosgebieden					
	Broeikasgasemissies per inwoner					
	Kwaliteit van zwemwater binnenwateren					
	Kwaliteit van zwemwater kustwateren					
	Natuurgebied per inwoner					

Legenda

	Gunstig ten opzichte van andere regio's
	Rond het landelijk gemiddelde
	Ongunstig ten opzichte van andere regio's
	Cijfer niet beschikbaar voor desbetreffende gemeente

Noot: in deze tabel zijn alleen indicatoren opgenomen waarvoor gemeentelijke cijfers (voor in ieder geval een deel van alle gemeenten) beschikbaar zijn. Het gaat om 27 van de in totaal 33 indicatoren over brede welvaart in het 'hier en nu'. Van de overige indicatoren zijn alleen Provinciale cijfers beschikbaar of eventueel ook op COROP-niveau. COROP is een gebiedsindeling die tussen gemeente en Provincie in ligt.

Bron: CBS

Trends vergelijkbaar met Zeeland, toename overgewicht in Kapelle

Als we kijken naar ontwikkelingen in brede welvaart dan zien we over het algemeen dat de trends in de Bevelanden gelijk zijn aan die in Zeeland: meer mensen zijn aan het werk, het aandeel hoogopgeleiden neemt toe, criminaliteit neemt af en het gemiddeld inkomen van inwoners stijgt. Wel zien we dat, net als in heel Zeeland, de afstanden tot voorzieningen in de Bevelanden groter worden. Eén opvallende specifieke trendmatige ontwikkeling in de Bevelanden is de relatief sterke toename van het aandeel mensen met overgewicht in de gemeente Kapelle. Waar in 2012 nog 44 procent kampte met overgewicht is dit percentage acht jaar later gestegen tot bijna 52 procent.

Demografie als (deels) bepalende factor

Sinds 2020 is in *alle* Bevelandse gemeenten weer sprake van een bevolkingsgroei. In de gemeente Reimerswaal groeit de bevolking al jaren, met name door een voor deze gemeente typerend geboorteoverschot. Ook de gemeente Goes kent doorgaans een jaarlijkse bevolkingsgroei, maar in tegenstelling tot Reimerswaal is niet geboorte, maar een verhuisoverschot de belangrijkste reden van deze groei. Ook de bevolking op Noord-Beveland is recent weer gegroeid als gevolg van verhuizingen van buitenaf. De gemeenten Kapelle en Borsele hadden in 2019 nog te maken met een bevolkingsdaling, maar sinds 2020 is ook hier spraken van een groei.

Vergrijzing mede bepalend voor gezondheid en arbeidsparticipatie

Het CBS toont in de regionale monitor brede welvaart een ongunstig beeld van de gezondheid in Zeeland. Dit geldt binnen de Bevelanden vooral voor de gemeente Noord-Beveland. Uit onderzoek blijkt dat er een duidelijk verband is tussen de (ervaren eigen) gezondheid en leeftijd: gemiddeld genomen voelen mensen zich minder gezond als zij ouder zijn (VZinfo, 2020). De Zeeuwse bevolking is relatief vergrijsd. De gemeente Noord-Beveland is binnen Zeeland één van de meest vergrijsde gemeenten in Zeeland (CBS Statline, 2022). Leeftijd is echter geen volledige verklaring voor een slechtere (ervaren) gezondheid; ook de sociaaleconomische samenstelling van de inwoners kan een rol spelen.

Naast gezondheid heeft vergrijzing ook invloed op indicatoren rondom arbeidsparticipatie. Deze indicator wordt berekend als percentage van alle 15 tot 75-jarigen. Hier vallen ook de 65 tot 75-jarigen onder, die in veel gevallen al met pensioen zijn. De relatief lagere arbeidsparticipatie in Noord-Beveland hangt mede samen met een relatief hoog aandeel 65-75-jarigen in deze gemeente.

De Bevelanden: plattelandsregio met stedelijke kern

De Bevelanden kan worden gekenmerkt als plattelandsregio met één stedelijke kern, namelijk de stad Goes. Eerder constateerde het CBS al dat bij brede welvaart contrasten te zien zijn tussen stedelijke en niet stedelijke gebieden, in het bijzonder tussen de grote steden en het platteland (CBS, 2021b). Op Zeeuws niveau zagen we voor Zeeland als provincie elementen terug van dit patroon. Zo zijn de woontevredenheid en gevoel van veiligheid relatief hoog in de landelijke gebieden en zijn

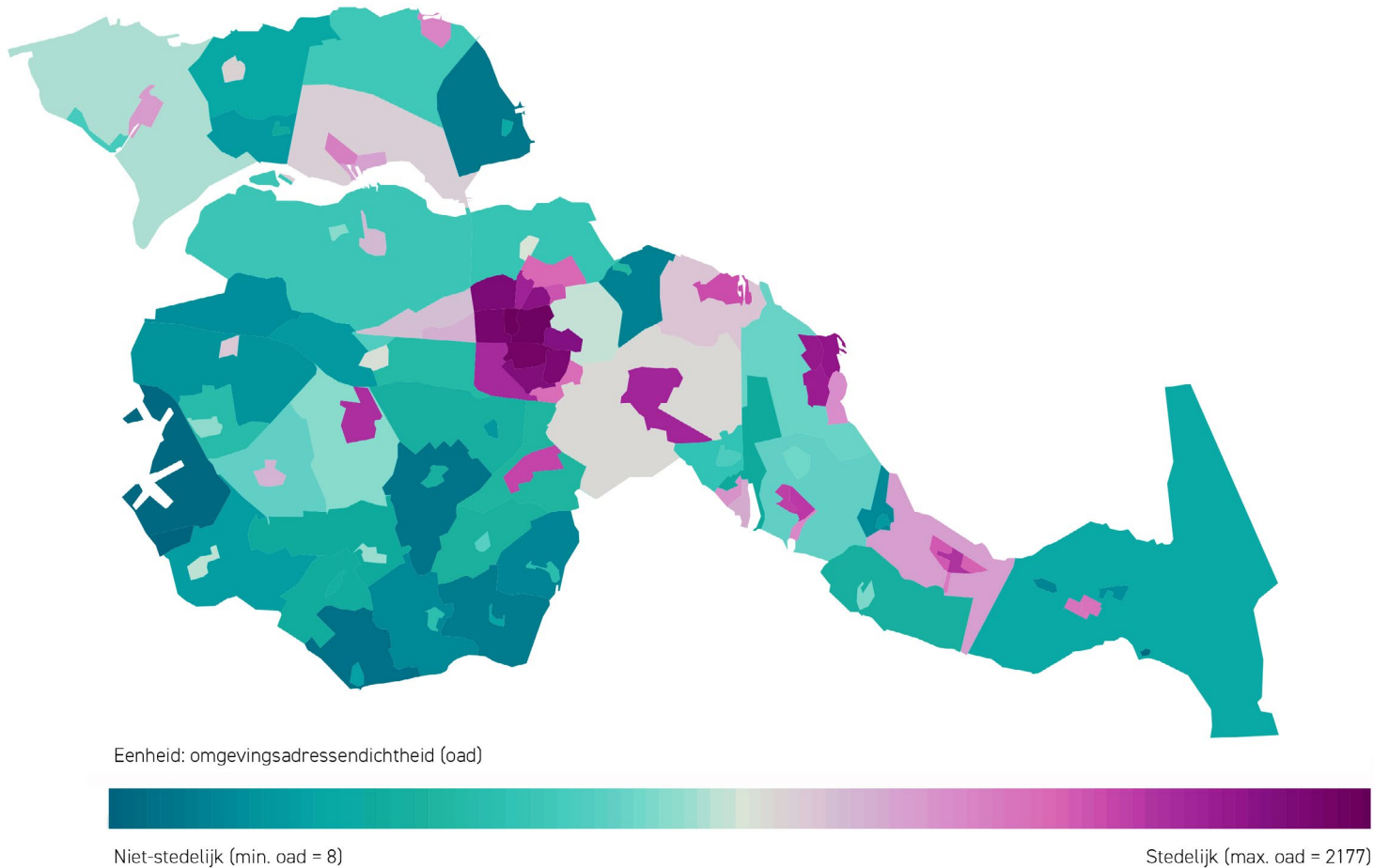

de afstanden tot voorzieningen er juist groter (HZ KCZS, 2022). Ook constateerden wij in eerder onderzoek het grote belang van de stad Goes als centrum van werkgelegenheid (HZ KCZS, 2021).

Leeftijdsverdeling deels bepalend voor aandeel hoger opgeleiden

Een andere opvallende uitkomst uit de regionale monitor brede welvaart van het CBS is het lage aandeel hoger opgeleiden in de gemeente Reimerswaal. Dit aandeel is, met nog geen 13 procent, het laagste van alle Nederlandse gemeenten. Landelijk is dat namelijk ongeveer een derde en voor Zeeland als geheel ongeveer 26 procent.

Figuur 2.2 Mate van stedelijkheid in de Bevelanden

Bron: CBS, eigen bewerking

Het gemiddeld opleidingsniveau hangt sterk samen met de leeftijd van de doelgroep. Jonge mensen (15-25 jaar) zijn, gemiddeld genomen, verreweg het laagst opgeleid, omdat de meesten in die leeftijdsgroep nog geen hoger diploma hebben behaald. Landelijk is slechts zo'n 11 procent van deze leeftijdsgroep hoger opgeleid. De 25 tot 35-jarigen zijn gemiddeld het hoogst opgeleid en vanaf die leeftijdsgroep neemt het aandeel hoger opgeleiden af met leeftijd. In de gemeente Reimerswaal wonen relatief veel jongeren, wat het gemiddeld opleidingsniveau van de totale bevolking van Reimerswaal drukt. Daar tegenover staat dat in Reimerswaal relatief ook wat meer mensen wonen in de leeftijd van 25 tot 35 jaar, waar het aandeel hoger opgeleiden doorgaans juist het hoogst is. Ook wonen er in Reimerswaal wat minder ouderen (65-74 jaar), wat ook positief bijdraagt² aan het aandeel hoger opgeleiden in deze gemeente. Uiteindelijk is de specifieke leeftijdsopbouw in Reimerswaal dus slechts een gedeeltelijke, maar geen *volledige* verklaring voor het het lage percentage hoger opgeleiden.

Scherpere foto met behulp van Zeeuws bevolkingsonderzoek

De CBS-monitor biedt een algemeen beeld van de brede welvaart in de gemeente. Veel gegevens op gemeenteniveau ontbreken in de CBS-monitor. Bovendien biedt het geen inzicht in de specifieke, regionale opgaven van de gemeente. Op basis van ons eigen bevolkingsonderzoek 'Leven in Zeeland' willen wij het beeld voor de Bevelanden en haar gemeenten beter scherp stellen. In de volgende vensters van de rapportage Leven in de Bevelanden wordt nader ingegaan op de uitkomsten uit dit bevolkingsonderzoek.

Referenties

CBS. (2021a, december). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>

CBS. (2021b). *Regionale Brede Welvaart in Nederland stabiel, wonen onder druk*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/49/regionale-brede-welvaart-in-nederland-stabiel-wonen-onder-druk>

CBS Statline. (2022). *Regionale kerncijfers Nederland*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 12 juli 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70072ned/table?dl=ED88>

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

HZ KCZS. (2021, oktober). *Zeeuwse pendel in beeld*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving <https://publicaties.kczs.nl/zeeuwse-pendel-beeld>

Voogd de J., & Cuperus, R. (2021, december). *Atlas van afgehaakt Nederland*. <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/258329/atlas-van-afgehaakt-nederland.pdf>

VZinfo. (2022). *Ervaren gezondheid | Leeftijd en geslacht*. RIVM. Geraadpleegd op 12 juli 2022 van <https://vzinfo.nl/ervaren-gezondheid/leeftijd-en-geslacht>

² Vanaf de leeftijdsgroep 25 tot 35 jaar neemt het aandeel hoger opgeleiden sterk af met de leeftijd.

3

Beleving

3 Beleving

IN HET KORT

- Zowel tevredenheid met het huidige leven als met de Zeeuwse samenleving ligt hoog. In Kapelle nog wat hoger, in stedelijk Goes het laagst.
- Inwoners in Ovezande, Yerseke en 's-Gravenpolder hebben minder positieve verwachtingen over toekomstige ontwikkelingen in de Zeeuwse samenleving.
- Inwoners wensen meer aandacht in de Zeeuwse politiek voor (gezondheids)zorg en armoedebestrijding; in Borsele en Noord-Beveland is de wens voor het verbeteren van de mobiliteit groot.
- Aanpak van milieu- en klimaatproblemen staat alleen in kunstenaarsdorp Kats hoog op de prioriteitenlijst; veiligheid op straat is een veel genoemd aandachtspunt in Rilland-Bath.

In dit venster richten wij ons op twee overkoepelende indicatoren die centraal staan bij het meten van brede welvaart in de regio, namelijk: tevredenheid met het leven en tevredenheid met de (Zeeuwse) samenleving. De economische, sociale en fysieke omgeving van inwoners, en de wisselwerking tussen deze componenten, beïnvloeden hoe inwoners hun kwaliteit van leven ervaren. De kwaliteit van leven is voor een groot deel af te lezen aan de mate waarin inwoners tevreden zijn met het leven en de samenleving.

Hoe tevreden zijn inwoners van de Bevelanden met hun eigen leven? Hoe kijken zij aan tegen de Zeeuwse samenleving als geheel? Welke ontwikkelingen verwachten zij voor de (nabije) toekomst? En welke prioriteiten zien de inwoners in de Bevelanden voor de Zeeuwse politiek? Deze vragen zullen wij in dit venster beantwoorden.

Subjectief welzijn

Beoordeling van het eigen leven vooral hoog in de gemeente Kapelle
Zeven op de acht inwoners (88 procent) in de Bevelanden zeggen (zeer) tevreden te zijn met het leven en geven het eigen leven een rapportcijfer van een 7 of hoger. Dit aandeel komt vrijwel overeen met dat in de rest van Zeeland. Gemiddeld geven de inwoners van de Bevelanden het eigen leven een 7,8. In de gemeente Kapelle is de tevredenheid met het leven het hoogst (92 procent). In de gemeente Goes ligt dit iets lager (85 procent).

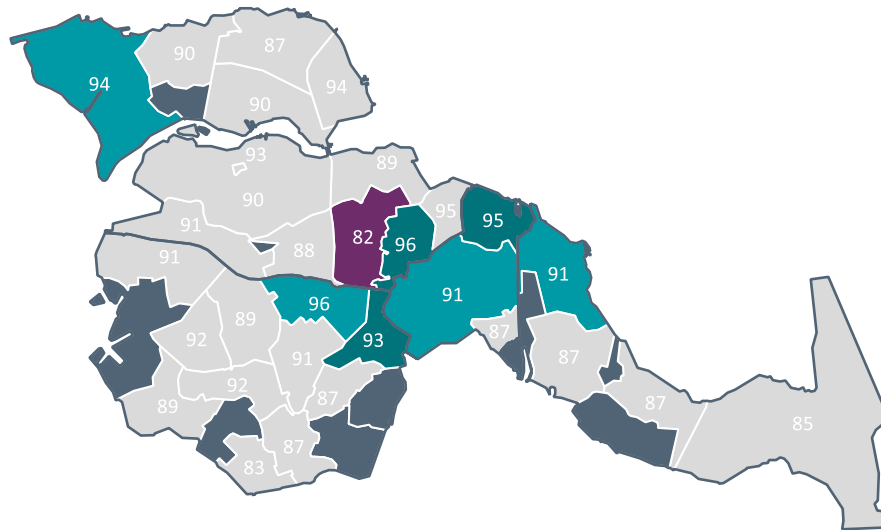
De verschillen tussen de wijken in de Bevelanden zijn gering. Alleen in de wijken van Kapelle is er – in lijn met de bevinding op gemeentenniveau – sprake van een hogere mate van tevredenheid met het leven. In de dorpen Kloetinge, 's-Gravenpolder, 's-Heer Abtskerke, Kamperland en Yerseke is eveneens een hogere mate van tevredenheid te constateren. In de stad Goes geeft 82 procent van de inwoners het leven een 7 of hoger. Goes is daarmee de enige kern binnen de Bevelanden waarin het aandeel inwoners dat (zeer) tevreden is met het leven onder het Zeeuws gemiddelde ligt.

Figuur 3.1 Tevredenheid met het leven, naar woonwijk (% inwoners)

Is (zeer) tevreden met het leven

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Eenheid

% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=88%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Veel inwoners zijn tevreden over de Zeeuwse samenleving

In ons bevolkingsonderzoek is ook de tevredenheid met de Zeeuwse samenleving uitgevraagd. De meeste inwoners in de Bevelanden zijn (zeer) tevreden met de Zeeuwse samenleving, 89 procent geeft een cijfer van 7 of hoger. Dit cijfer wijkt niet af ten opzichte van de rest van Zeeland. Gemiddeld krijgt de Zeeuwse samenleving van de inwoners in de Bevelanden een 7,6. In de gemeenten Kapelle en Borsele is het grootste aandeel inwoners tevreden met de samenleving (95 procent, resp. 92 procent geeft een 7 of hoger). In de gemeente Goes is dit het laagst (86 procent).

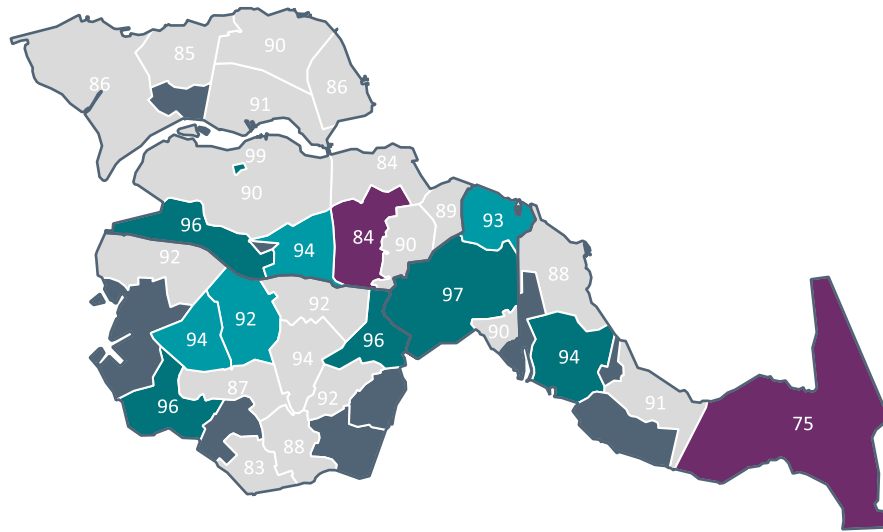
Verdeeldheid over de te verwachten ontwikkelingen in de Zeeuwse samenleving

Naast de tevredenheid van inwoners met de Zeeuwse samenleving is het ook belangrijk om te kijken naar welke verwachtingen inwoners hebben ten aanzien van de ontwikkelingen in de samenleving. Uit ons bevolkingsonderzoek blijkt dat 13 procent van de inwoners in de Bevelanden verwacht dat de Zeeuwse samenleving er over vier jaar (veel) beter voor staat. Een bijna even groot aandeel (12 procent) verwacht dat de Zeeuwse samenleving er dan juist (veel) slechter voor staat. Het saldo voor de ontwikkeling van de samenleving, oftewel het percentage inwoners dat vooruitgang verwacht minus het percentage inwoners dat achteruitgang verwacht, ligt in de Bevelanden daarmee op +1 procent.

Figuur 3.2 Indicatoren van tevredenheid met de Zeeuwse samenleving, naar woonwijk

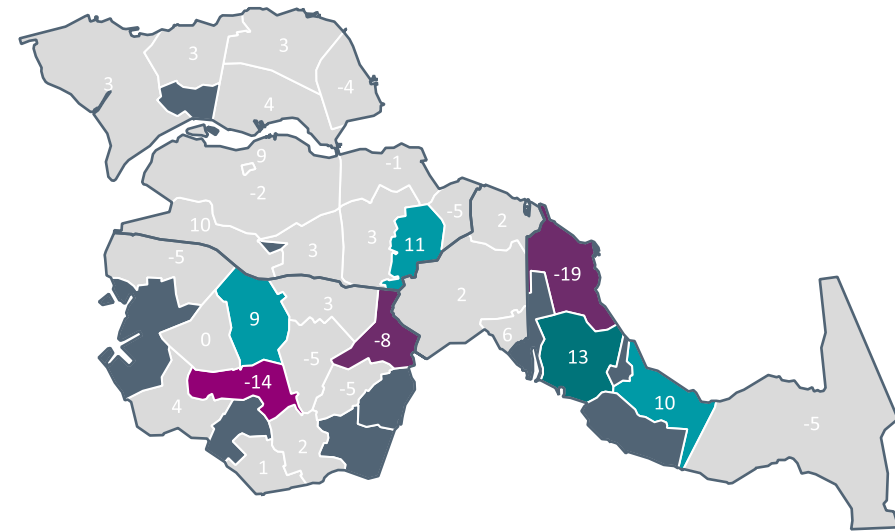
Is (zeer) tevreden met de Zeeuwse samenleving

gunstiger — — — — — ongunstiger te lage respons

Eenheid

% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=89%)

Verwacht dat de Zeeuwse samenleving er over vier jaar beter (+) of slechter (-) voor staat

gunstiger — — — — — ongunstiger te lage respons

Eenheid

saldo (% verbetering minus % verslechtering)
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=+1%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

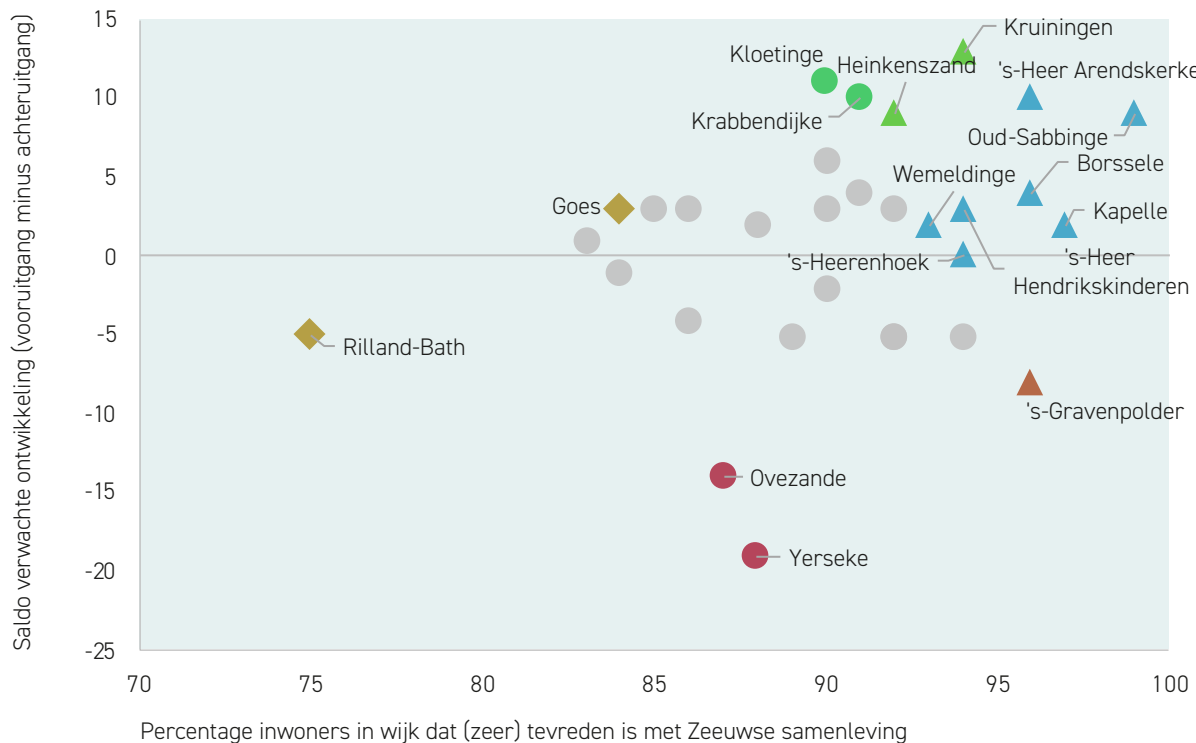

De beleving van de huidige en toekomstige Zeeuwse samenleving verschilt tussen wijken

De diversiteit tussen wijken als het gaat om de mening van inwoners ten aanzien van de Zeeuwse samenleving is het beste inzichtelijk te maken door wijken op te delen op basis van combinaties van zowel tevredenheid met de Zeeuwse samenleving als verwachte ontwikkeling van de Zeeuwse samenleving. Deze combinaties brengen een aantal type kernen/wijken aan het licht voor de Bevelanden.

Ten eerste zien we dorpen in de Bevelanden waar inwoners bovengemiddeld tevreden zijn over de Zeeuwse samenleving en/of over de toekomstige ontwikkelingen in de Zeeuwse samenleving. Het gaat om Kruiningen, Heinkenszand (=positief over zowel huidige als toekomstige Zeeuwse samenleving), Kloetinge, Krabbendijke (=positieve verwachtingen over toekomstige ontwikkelingen), 's-Heer-Arendskerke, Oud-Sabbinge, Borssele, Wemeldinge, 's-Heerenhoek, Kapelle en 's-Heer-Hendrikskinderen (=positief over huidige Zeeuwse samenleving).

Figuur 3.3 Is (zeer) tevreden met de Zeeuwse samenleving afgezet tegen de verwachte ontwikkelingen in de Zeeuwse samenleving in de komende vier jaar

Noot: Alleen de namen van de kernen/wijken die significant verschillen van het Zeeuws gemiddelde zijn weergegeven.

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Daarnaast zijn er vier kernen die onder gemiddeld scoren als het gaat om tevredenheid met de Zeeuwse samenleving en/of de toekomstige ontwikkelingen in de Zeeuwse samenleving. Kernen die tot deze groep gerekend kunnen worden, zijn Rilland-Bath, Goes (=negatiever over huidige Zeeuwse samenleving), Ovezande en Yerseke (=negatievere verwachtingen over toekomstige ontwikkelingen).

Tot slot valt 's-Gravenpolder op. 's-Gravenpolder is het enige dorp in de Bevelanden waar inwoners bovengemiddeld positief zijn over de huidige Zeeuwse samenleving, maar waar ze minder optimistisch zijn over de te verwachten ontwikkelingen.

Meer aandacht gewenst voor het verbeteren van (gezondheids)zorg en het bestrijden van armoede

Als het gaat om de toekomst van Zeeland dan moet er in de politiek gekozen worden. Meer aandacht voor een thema betekent dat er minder aandacht kan zijn voor een ander thema. In ons bevolkingsonderzoek is gevraagd naar thema's waarvoor, volgens de inwoners, meer of minder aandacht moet zijn in de Zeeuwse politiek. De vraag is gebaseerd op een landelijk onderzoek van het Sociaal en Cultureel Planbureau onder inwoners van 18 jaar en ouder (SCP, 2020). Dit maakt het mogelijk om de prioritering van thema's in de Bevelanden te vergelijken¹.

Uit ons onderzoek blijkt dat inwoners in de Bevelanden vooral meer politieke aandacht willen voor (gezondheids)zorg, armoedebestrijding, werkgelegenheid, onderwijs en mobiliteit. Deze top vijf komt nagenoeg overeen met de top vijf uit het SCP-onderzoek onder inwoners van Nederland. Een uitzondering hierop is het thema mobiliteit. Landelijk gezien wensen inwoners meer aandacht voor de veiligheid op straat in plaats van voor het verbeteren van de mobiliteit.

Tabel 3.1 Mening over de hoeveelheid aandacht die politiek moet hebben voor thema's, top vijf [a]

Inwoners van de Bevelanden (Leven in Zeeland, 2021) [b]		Inwoners van Nederland (SCP, 2020)	
1	Verbeteren van de (gezondheids)zorg	1	Verbeteren van de (gezondheids)zorg
2	Bestrijden van armoede	2	Verbeteren van het onderwijs
3	Vergroten van de werkgelegenheid	3	Vergroten van de werkgelegenheid
4	Verbeteren van het onderwijs	4	Verbeteren van de veiligheid op straat (geweld en overlast tegengaan)
5	Verbeteren mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)	5	Bestrijden van armoede in Nederland

[a] In het onderzoek van het SCP gaat het over de 'landelijke politiek'; in ons onderzoek over de 'Zeeuwse politiek'.

[b] De top vijf van inwoners in Zeeland (hier niet weergegeven) ziet er nagenoeg hetzelfde uit als de top vijf van inwoners in de Bevelanden.

Bron: Leven in Zeeland (2021)

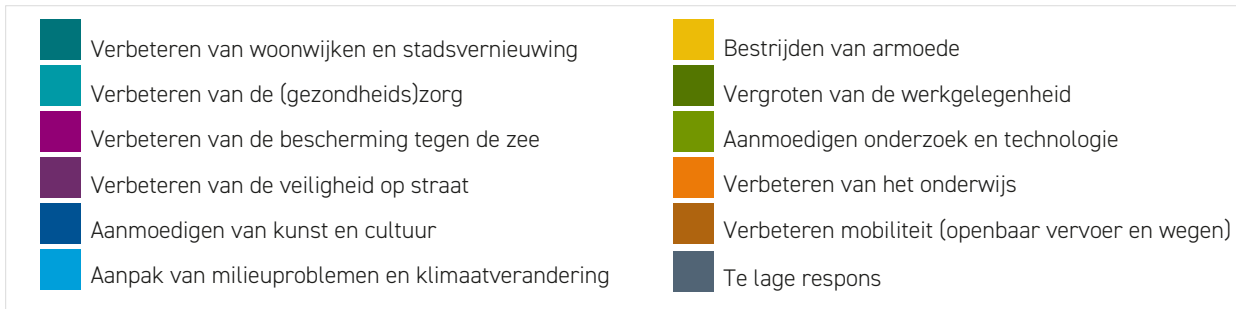
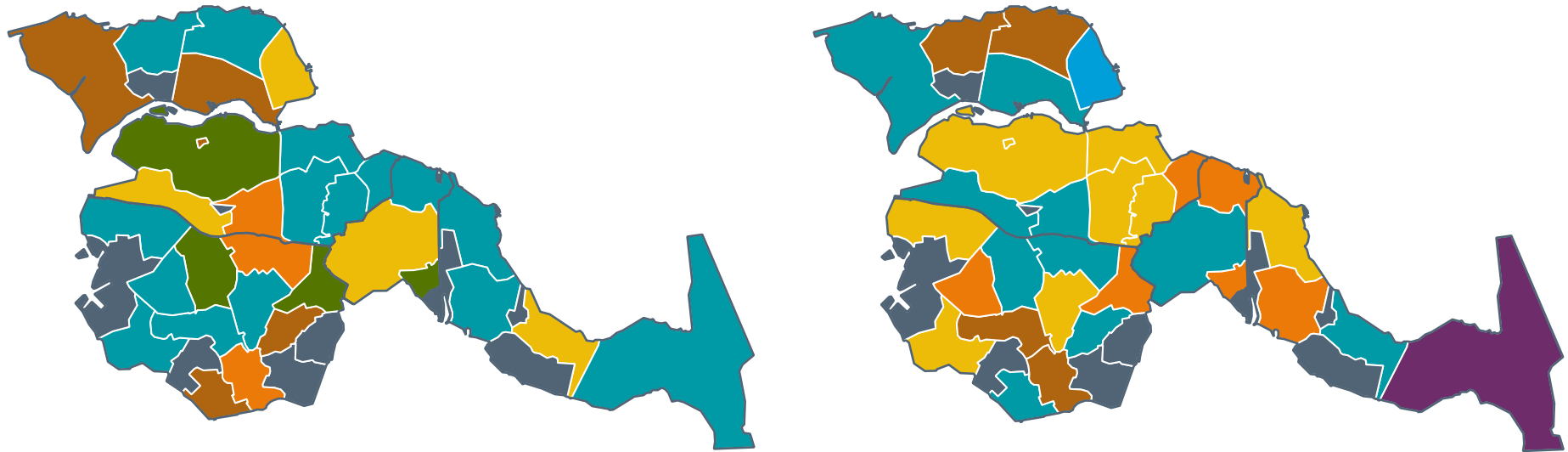
¹ Zowel de vraag van het SCP als onze vraag is tijdens de coronacrisis gesteld. De coronapandemie kan invloed hebben op de thema's die door inwoners belangrijk worden gevonden, zeker als het gaat om het thema 'zorg'.

Figuur 3.4 Belangrijkste en op-een-na belangrijkste thema waarvoor Zeeuwse politiek meer aandacht moet hebben volgens de inwoners van de Bevelanden, per woonwijk

Belangrijkste thema

Op een na belangrijkste thema

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Mening over gewenste politieke aandacht voor thema's verschildt per wijk

Interessant is om te kijken naar de verschillen in prioritering van thema's tussen de wijken in de Bevelanden. De belangrijkste thema's zijn ook op wijkniveau gezondheidszorg en armoedebestrijding. Dit zien we goed in onderstaande kaarten die met name rood en (licht)groen kleuren. In delen van de Bevelanden zien we echter andere thema's bovenaan de prioriteitenlijst staan.

In Noord-Beveland en de zak van Zuid-Beveland bijvoorbeeld willen inwoners met name meer aandacht voor mobiliteit (meer specifiek gaat het om Kamperland, Kortgene, Wissenkerke, Colijnsplaat, Ellewoutsdijk, Kwadendamme, Oudelande en Ovezande). In Rilland-Bath is 'het verbeteren van de veiligheid op straat' een veel genoemd thema; in het kunstenaarsdorp Kats staat 'aanpak van milieuproblemen en klimaatverandering' hoog op de lijst. Verder wordt het 'verbeteren van het onderwijs' of het 'vergroten van de werkgelegenheid' nog vaak genoemd in enkele wijken.

Conclusies

Tevredenheid met het leven en tevredenheid met de samenleving zijn belangrijke indicatoren van subjectief welzijn en geven een goed beeld van hoe inwoners de kwaliteit van hun leven ervaren. De regionale monitor brede welvaart van het CBS laat zien dat Zeeland, in vergelijking met andere provincies, goed scoort op de tevredenheid van inwoners met het leven. De Bevelanden vormen hierop geen uitzondering.

Daarnaast zijn veel inwoners, met name in gemeente Kapelle en in de dorpen Heinkenszand en Krabbendijke, tevreden met de (toekomst van de) Zeeuwse samenleving. Niet in alle kernen/wijken zijn inwoners echter even positief. Zo wordt de (toekomst van de) samenleving minder positief beoordeeld in Rilland-Bath, Goes, Ovezande en Yerseke. De door inwoners meest genoemde punten van aandacht voor de Zeeuwse politiek zijn (gezondheids)zorg, armoedebestrijding, werkgelegenheid, onderwijs en mobiliteit. Met name inwoners in de zak van Zuid-Beveland en Noord-Beveland lijken meer aandacht te willen voor laatstgenoemd thema.

De verdere opbouw van deze rapportage loopt grotendeels gelijk op met de thema's die volgens de inwoners meer aandacht verdienen. Het volgende venster gaat in op kwetsbare groepen in de Bevelanden en beschrijft daaraan verwante thema's als (ervaren) gezondheid en financiële kwetsbaarheid. Het vijfde venster geeft het inwonerperspectief weer ten aanzien van de regionale arbeidsmarkt, baanmogelijkheden en carrièreperspectieven. In het zesde venster staan we stil bij de mobiliteit van inwoners en de bereikbaarheid van (dagelijkse) voorzieningen. In de daaropvolgende vensters geven we onze bevindingen over wonen, milieu en lokale verbondenheid weer.

Referenties

SCP. (2020). *Burgerperspectieven 2020*|4 publicatie. Sociaal en Cultureel Planbureau. Geraadpleegd op 4 maart 2022 van www.scp.nl/publicaties/publicaties/2020/12/28/burgerperspectieven-2020-4

Portret

Bob | 24 jaar | Rilland

Al mijn hele leven woon ik in Rilland, samen met mijn ouders en jongere broertje. Ik werk bij een autogarage in Roosendaal. Ik werk heel veel, vrije tijd is schaars. Ik voetbal op zaterdag met een clubje vrienden in Rilland. En verder klus ik wat, vaak is dat werkgerelateerd. In oktober krijg ik de sleutels van het huis waarin ik ga samenwonen met mijn vriendin in Yerseke.

Rilland is wel een klein beetje het afvoerputje van de gemeente Reimerswaal. Alles en iedereen wordt bij ons in het dorp geplaatst. Gastarbeiders bijvoorbeeld, die ze elders weggagen of in kleinere getalen hebben, zijn er bij ons veel. Mensen uit het dorp zijn best bang voor die verandering, maar het valt echt mee, je hebt echt helemaal geen last van die mensen. Wat wel jammer is dat er bijvoorbeeld gastarbeiders wonen in een gebouw wat voorheen een hotel was. Dat maakt het dorp minder levendig en op die manier verdwijnen er voorzieningen.

Wonen in Rilland heeft voor mij veel voordelen. Het is dichtbij de snelweg, je hebt een station en het ligt centraal tussen een hoop steden. Het is er rustig wonen. Je hebt weinig overlast, het toerisme is hier bijvoorbeeld echt nul. Je hebt twee campings, maar er zijn geen grote vakantieparken waar massaal mensen naartoe trekken. Het is daardoor niet dat er de hele dag hordes mensen voorbij komen. Daarnaast krijg ik een veilig gevoel in het dorp. Je kunt hier je kinderen veilig op laten groeien, er zijn zelfs drie basisscholen.

Ik heb het idee dat inwoners van Rilland niet meer trots staan te vertellen over het dorp.

Zelf heb ik dat wel; ik sta echt achter het dorp. Ik zou het mooi vinden als Rilland zich meer zou ontwikkelen, maar dat zit er niet in voor mijn gevoel. Het dorpsgevoel neemt juist af. Daarmee bedoel ik het voor elkaar klaar staan, je eigen dorpscafé bezoeken en de lokale ondernemers steunen. Steeds minder mensen doen dat. Ik ga hier zelf ook weg natuurlijk.

Voor mij was het geen bewuste keuze om hier weg te gaan, maar het is lastig hier een geschikte woning te vinden. Ik ga verhuizen naar Yerseke en daar vind ik de visserijcultuur heel mooi. Die haven en de historie van de oesterij, die oesterput en de restaurantjes erbij. Normaal zie je dat in Frankrijk, maar het is hier dichtbij. Mijn vriendin en ik hebben ook een huis bekeken hier in de buurt, maar daar keek je uit op de nieuwe elektriciteitsmasten. Ik vind dat echt een doorn in het oog. Het lijkt wel een grote waslijn, je kunt er absoluut niet doorheen kijken. Ik vind dat denk ik het lelijkste aan heel Rilland en omgeving.

Kijkend naar de toekomst van de gemeente Reimerswaal hoop ik dat er minder beleid wordt gemaakt op basis van geloofs-overtuiging. Er gaat nu bijvoorbeeld weinig aandacht naar sportverenigingen, omdat

Portret

Bob | 24 jaar | Rilland

de gelovige gemeenschap daar niet aan deelneemt. Een ander voorbeeld is dat er in Yerseke een grote kerk gebouwd wordt, terwijl andere nieuwbouwprojecten stranden. Dat vind ik gewoon niet eerlijk. Mijn broertje en ik hebben laatst gekeken of we een leuk feest of evenement konden organiseren in het dorp. Daar wordt dan best de rem op gehouden, omdat het van zaterdag op zondagnacht is en op zondag moet er dan een bepaalde rust zijn. Bij sommige locaties konden we wel een vergunning krijgen, maar dan geeft de eigenaar aan: 'ik kan dat niet doen, want ik heb uit die gemeenschap ook klanten en als ik dat dan doe, dan ben ik die klanten kwijt.'. Dat moet anders kunnen vind ik. En als ik naar mijn eigen toekomst kijk, dan hoop ik lekker in Zeeland te blijven wonen. Ik voel me hier ontzettend thuis.

Foto's:

- welkomstbord Rilland
- elektriciteitsmasten in de gemeente Reimerswaal
- oesterputten Yerseke

4

Signalen van kwetsbaarheid

4 Signalen van kwetsbaarheid

IN HET KORT

- Kwart inwoners kampt met matige of slechte gezondheid, conform Zeeuws gemiddelde.
- Ruim vier op de tien inwoners kampen met eenzaamheid, onder jongvolwassenen is dat minder dan in de rest van Zeeland.
- Eén op de tien inwoners heeft moeite met alledaagse taken, in Goes is dit aandeel twee keer zo hoog.
- Ongeveer één op de twintig inwoners zit in een uitkeringspositie, dit aandeel is het hoogst in de stad Goes.
- Ook 'stapeling' van signalen van kwetsbaarheid komt het vaakst voor in Goes.

De samenleving van Zeeland vergrijsst. Dat er steeds meer oudere mensen wonen heeft verschillende gevolgen, bijvoorbeeld voor het risico op kwetsbaarheid. Maar niet alleen ouderen kunnen te maken hebben met kwetsbaarheid. Zo constateerden we al dat ook alleenwonenden, eenoudergezinnen en inwoners met een laag opleidingsniveau een groter risico hebben op kwetsbaarheid (HZ KCZS, 2022)¹. Ook onder de Zeeuwse jongvolwassenen is er een substantiële groep die kampt met eenzaamheid, mogelijk als gevolg van de coronamaatregelen.

¹ Feitelijk hebben we gekeken naar *signalen van kwetsbaarheid*; we hebben in Leven in Zeeland namelijk niet (op alle vormen van kwetsbaarheid) onderzocht in hoeverre inwoners zich daadwerkelijk kwetsbaar of beperkt voelen.

Kwetsbaarheid verdient volgens de Bevelandse inwoners meer politieke aandacht. Zo zagen we in het derde venster over 'beleving' dat het bestrijden van armoede en het verbeteren van de gezondheid(zorg) hoog in de lijst van beleidsprioriteiten staat van de Bevelandse inwoners.

Hoe is het gesteld met kwetsbaarheid in de Bevelanden? Is die groter of kleiner dan in de andere Zeeuwse gemeenten? Zien we in de Bevelanden ook 'stapeling' van verschillende vormen van kwetsbaarheid? Deze vragen komen aan de orde in dit venster.

Afzonderlijke signalen van kwetsbaarheid

Kwart inwoners kampt met matige of slechte gezondheid

Net als in de rest van Zeeland is in de Bevelanden ruim een kwart van de inwoners matig tevreden of (zeer) ontevreden met de eigen gezondheid. Inwoners van Reimerswaal kampen het minst vaak met een matige of slechte gezondheid (23%). In de andere Bevelandse gemeenten ligt dit percentage dichterbij het Zeeuws gemiddelde van ruim een kwart.

In de wijken Goes en Heinkenszand geven de meeste mensen aan een matige of slechte gezondheid te hebben: 3 op de 10 inwoners van deze wijken zijn niet tevreden met de eigen gezondheid. In de wijken 's Gravenpolder (gemeente Borsele), Kloetinge (gemeente Goes), Yerseke

en Krabbendijke (gemeente Reimerswaal) is het aandeel inwoners met een matige of slechte gezondheid het laagst. Voor Krabbendijke is dit opvallend te noemen, gezien het relatief hoge aandeel 65-plussers in deze wijk.

Ruim vier op de tien inwoners kampen met eenzaamheid

Ruim vier op de tien Zeeuwen voelen zich, in mindere of meerdere mate, eenzaam. Eenzaamheid komt het vaakst voor onder ouderen, maar ook jongvolwassenen kampen met gevoelens van eenzaamheid (HZ KCZS, 2022). In de Bevelanden is er net wat minder vaak sprake van eenzaamheid dan in de rest van Zeeland. Met name in de gemeenten Reimerswaal en Borsele, die een jongere inwonerpopulatie kennen, is het aandeel inwoners dat eenzaam is iets lager dan gemiddeld in Zeeland. In de gemeente Goes voelt daarentegen bijna de helft van de inwoners zich wel eens eenzaam. Binnen Zeeland is dat percentage alleen hoger in de gemeenten Sluis en Terneuzen.

Binnen de Bevelanden is de ervaren eenzaamheid het grootst in de stad Goes. Daar geeft ruim de helft van de inwoners aan zich, in mindere of meerdere mate, eenzaam te voelen. Buiten de Bevelanden is dit aandeel alleen nog hoger in verschillende wijken in Terneuzen en in sommige wijken in Middelburg en Sluis. Het gaat hier om een combinatie van stedelijke en niet-stedelijke wijken.

In Leven in Zeeland 2021 constateerden wij dat eenzaamheid niet alleen iets is van ouderen, maar dat ook jongvolwassenen relatief vaak eenzaam zijn (HZ KCZS, 2022). In de Bevelanden is dat minder het geval dan in de rest van Zeeland: waar bijna vier op de tien Bevelandse jongeren aangeven eenzaam te zijn is dit aandeel onder jongeren in de rest van Zeeland bijna de helft. Onder jonge mensen geven vooral scholieren en studenten aan te kampen met eenzaamheid. Mogelijk spelen hier de lockdowns door de Coronacrisis een rol. Vooral in Noord-Beveland ervaren scholieren en studenten veel eenzaamheid. In de gemeente Kapelle is dat beduidend minder het geval.

Eén op de tien inwoners heeft moeite met alledaagse taken

Een vorm van kwetsbaarheid die vaak voorkomt onder ouderen betreft het niet zelfstandig kunnen uitvoeren van alledaagse taken, zoals het doen van huishoudelijke klussen, het regelen van geldzaken of zelfstandig ergens naartoe kunnen gaan. In Zeeland heeft ruim één op de tien inwoners moeite met het uitvoeren van dit soort dagelijkse activiteiten (HZ KCZS, 2022). In de Bevelanden is het aandeel inwoners dat (veel) moeite ervaart gelijk aan dit Zeeuws gemiddelde. Wel zien we verschillen tussen de Bevelandse gemeenten: waar in Borsele en Kapelle relatief weinig inwoners problemen ervaren met alledaagse taken is dit aandeel in Goes hoger (ongeveer 1 op de 6 inwoners heeft er moeite met alledaagse taken).

Inwoners in de stad Goes ervaren het vaakst problemen bij het zelfstandig uitvoeren van alledaagse taken. In de stad Goes onder- vinden 2 op de 10 inwoners problemen bij het uitvoeren van alledaagse taken. Er zijn ook plekken in de Bevelanden waar dit aandeel aanzienlijk lager is. Zo ligt het aandeel inwoners dat moeite ervaart met alledaagse taken in Kwadendamme en Lewedorp onder de vijf procent.

Ongeveer één op de twintig inwoners zit in uitkeringspositie

Een andere vorm van kwetsbaarheid die minder van toepassing is op ouderen, maar niettemin problematisch kan zijn, betreft de afhankelijkheid van een uitkering (in verband met werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en/of bijstand). In Zeeland verkeert 1 op de 20 inwoners zich in een dergelijke uitkeringspositie. Dit percentage is in de Bevelanden niet anders dan elders in Zeeland. Wel zien we, net als bij de andere vormen van kwetsbaarheid, verschillen tussen de Bevelandse gemeenten. Net als bij de andere vormen van kwetsbaarheid zien we dat inwoners in de gemeente Goes vaker een uitkeringspositie hebben dan inwoners in de andere Bevelandse gemeenten.

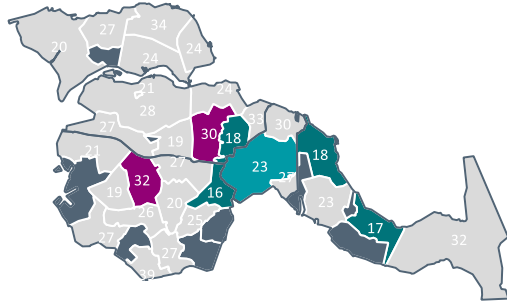
Met name inwoners in de stad Goes zitten relatief vaak in een uitkeringspositie; bijna 1 op de 10 inwoners heeft er naar eigen zeggen een uitkering vanwege werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en/of bijstand. Voor tien Bevelandse wijken geldt dat het aandeel inwoners dat aangeeft in een uitkeringspositie te verkeren zeer laag is (≤1 procent).

Figuur 4.1 Signalen van kwetsbaarheid; naar woonwijk

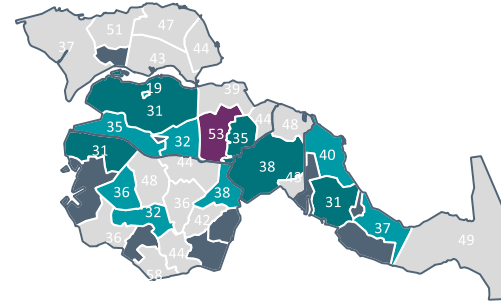
Is matig tevreden of (zeer) ontevreden met de eigen gezondheid

Eenheid

% van de inwoners vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=27%)

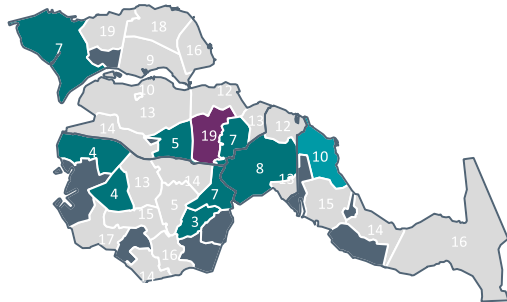
Voelt zich enigszins of sterk eenzaam

Eenheid

% van de inwoners vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=45%)

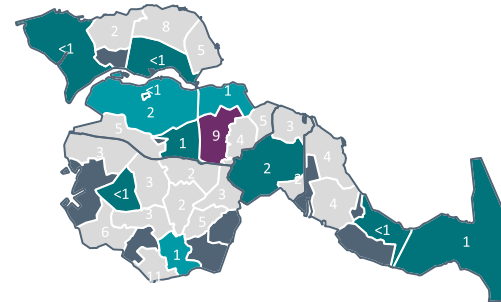
Heeft grote moeite met uitvoeren van alledaagse taken (of kan dit helemaal niet)

Eenheid

% van de inwoners vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=13%)

Verkeert in uitkeringspositie

Eenheid

% van de inwoners vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=4%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

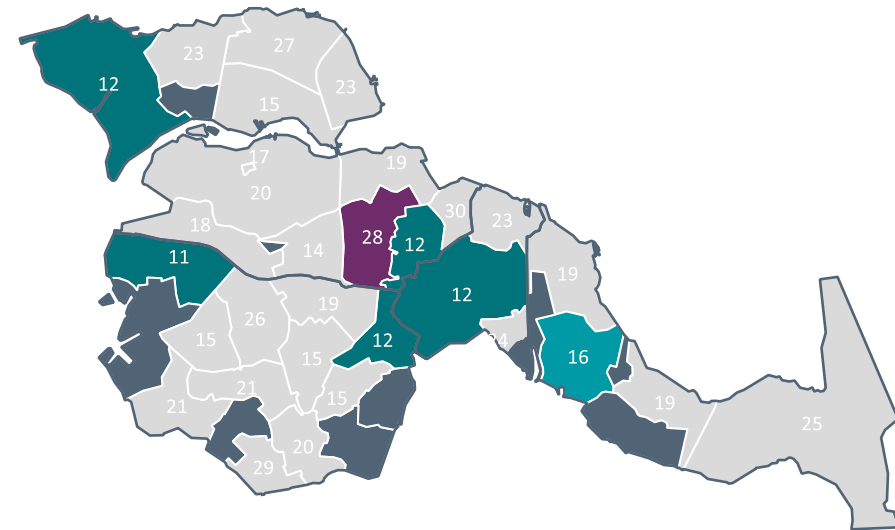

Stapeling van signalen van kwetsbaarheid

Eén op de vijf inwoners heeft twee of meer signalen van kwetsbaarheid. De hier beschreven vormen van kwetsbaarheid kunnen, in mindere of meerdere mate, beperkingen geven in het dagelijks leven van inwoners. Nog problematischer kan het zijn als inwoners kampen met een combinatie van meerdere vormen van kwetsbaarheid, bijvoorbeeld oudere inwoners met zowel een slechte gezondheid als eenzaamheid, of jonge mensen in een uitkeringssituatie die ook kampen met eenzaamheid. Eerder zagen we al dat in Zeeland ruim 1 op de 5 inwoners kampt met een 'stapeling' van kwetsbaarheden, waarbij de combinatie van eenzaamheid en een kwetsbare gezondheid het vaakst voorkomt (HZ KCZS, 2022). In de Bevelanden is dit percentage hetzelfde.

Figuur 4.2 Stapeling van signalen van kwetsbaarheid; naar woonwijk²

Heeft twee of meer signalen van kwetsbaarheid

Eenheid

% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=22%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

² In deze analyse zijn alleen de respondenten meegenomen die een antwoord hebben gegeven op alle vragen rond kwetsbaarheid.

Kwetsbaarheid vooral in stad Goes

Binnen de Bevelanden zien we dat stapeling van kwetsbaarheid het vaakst voorkomt in de gemeente Goes: in die gemeente vertoont een kwart van de inwoners twee of meer signalen van kwetsbaarheid. In de stad Goes is het aandeel inwoners met meerdere signalen van kwetsbaarheid, met bijna drie op de tien, het hoogst van alle Bevelandse wijken. In de kleinere wijken Lewedorp, 's Gravenpolder, Kloetinge, Kapelle en Kamperland ligt dit aandeel, met ruim 1 op de 10, het laagst.

De regionale monitor brede welvaart van het CBS toont aan dat de gezondheid van de inwoners van Noord-Beveland een aandachtspunt is: op drie van de vier gezondheidsindicatoren (overgewicht, ervaren gezondheid, aandoeningen) staat de gemeente 'in het rood' ten opzichte van andere regio's in Nederland. Eerder (zie het tweede venster over 'brede welvaart in de Bevelanden') constateerden we al dat de leeftijds-samenstelling van de gemeente (relatief veel oudere inwoners) hier mogelijk een rol speelt. In ons eigen onderzoek zien we dit beeld van kwetsbaarheid in Noord-Beveland niet direct terug.

Conclusie

Welvaart is niet voor iedereen vanzelfsprekend. Er zijn altijd mensen die meer moeite hebben om mee te doen in de maatschappij. De coronacrisis heeft laten zien dat de meest kwetsbaren ook vaak degenen zijn die het meest getroffen worden door tegenspoed. Kwetsbaarheid verdient aandacht in beleid, zo vinden ook de inwoners van de Bevelanden, die het bestrijden van armoede en verbeteren van de (gezondheids)zorg hoog op de lijst van beleidsprioriteiten plaatsen.

In de Bevelanden zien we de meeste signalen van kwetsbaarheid in de stad Goes; voor alle onderzochte onderdelen van kwetsbaarheid zien we dat inwoners van de stad Goes hier het vaakst mee te maken hebben. Ook als het gaat om 'stapeling' ofwel combinaties van meerdere vormen van kwetsbaarheid, geldt dat dit het vaakst voorkomt in de stad Goes. Een patroon van relatieve kwetsbaarheid in de stad zien we ook elders in Zeeland alsook elders in het land. Buiten de stad zien we in Zeeland relatief weinig kwetsbaarheid. Het patroon van minder kwetsbaarheid buiten de stad is conform het algemene beeld dat het CBS eerder schetste van doorgaans een minder goede (ervaren) gezondheid en een lager besteedbaar inkomen onder inwoners in de stad (CBS, 2021). Waar het CBS hier vooral doelt op contrasten tussen *grote* steden en het platteland, zien we dit patroon dus ook, op lagere schaal, binnen de provincie Zeeland.

Als het gaat over eenzaamheid zien we in de Bevelanden dat Ook jonge mensen in de Bevelanden kampen met eenzaamheid, zij het in mindere mate dan in de rest van Zeeland. Eenzaamheid bij jonge mensen zien we met name onder scholieren in studenten en dan vooral in de gemeente Noord-Beveland.

In Noord-Beveland valt in ons eigen onderzoek nog iets op rondom het thema kwetsbaarheid. In het algemeen geven de inwoners uit die gemeente namelijk *niet* bovengemiddeld vaak aan kwetsbaarheid te ervaren, terwijl de cijfers in de regionale monitor brede welvaart van het CBS een beeld schetst van relatieve ongezondheid in deze gemeente.

De leeftijdssamenstelling van de inwoners in Noord-Beveland speelt een mogelijke rol in het laatstgenoemde beeld: Noord-Beveland is namelijk een relatief vergrijsde gemeente. Oudere inwoners zijn doorgaans kwetsbaarder dan jonge mensen, met name op het vlak van gezondheid. Het verschil tussen onze gegevens en de resultaten uit de CBS-monitor laat zich niet volledig verklaren. Mogelijk speelt hier een rol dat kwetsbaarheid meer is dan alleen het hebben van een slechtere gezondheid. Ook kan hier een rol spelen dat Noord-Beveland een gemeente is met relatief weinig inwoners, waardoor sprake is van relatief grote 'onzekerheidsmarges' rond de cijfers over die gemeente (CBS, 2021).

Referenties

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

CBS. (2021, december). *Regionale Brede Welvaart in Nederland stabiel, wonen onder druk*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2021/49/regionale-brede-welvaart-in-nederland-stabiel-wonen-onder-druk>

CBS Statline. (2022). *Kerncijfers wijken en buurten 2020*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 2 augustus 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84799NED/table?dl=41062>

Portret

Hendriek | 51 jaar | Kapelle

Ik kom uit een echte ondernemersfamilie. Samen met mijn ouders heb ik boekhandel Lectori in 1989 opgericht. Samen met mijn man, dochter, hond en kat woon ik in Kapelle, in het huis waar mijn vader geboren is. Ik houd van lezen, maar ik ben ook echt een buitenmens. Heerlijk op de fiets erop uit.

Ik zit in de inkoopcommissie van Libris. Samen met drie andere collega-boekhandelaren bekijken we welk boek er volgens ons in de winkel zou moeten komen te liggen. Dat is leuk, want ik neem dan brochures door die de uitgevers verspreiden en dan denk ik; 'Dat zou wel een leuk boek zijn voor die klant' of 'dat is een leuk onderwerp voor groep acht van die school'. Als je al 33 jaar in de winkel staat, dan weet je wel een beetje wat klanten zoeken. Dat zegt iets over het persoonlijke karakter van Kapelle. Als mensen hier komen winkelen zien ze vaak dezelfde gezichten en dat vinden mensen, naar mijn idee, fijn.

Wonen in Kapelle vind ik erg prettig. Je hebt veel winkels, scholen, muziek- en sportverenigingen en ook als je geen auto hebt dan kun je je prima redden. Daarnaast is de natuur hier heel dichtbij. Twee jaar geleden deden we voor mijn verjaardag een zogeheten zeehondensafari. Toen maakte ik een foto van de zeehonden en daarbij zag je op de achtergrond gewoon de kerktoeren van Kapelle. Ik was toen zo verbaasd, dan zit je midden in de natuur en zie je gewoon de kerktoeren van Kapelle. Dit typeert voor mij waarom ik het fijn vind om in Kapelle te wonen: aan de ene kant het dorp zelf met alle faciliteiten en de andere kant ben je er zo uit en ben je dichtbij de natuur.

Ik vind het wel belangrijk om het dorpskarakter te behouden. Het is fijn dat mensen elkaar hier nog kennen. Om dat karakter te behouden lijkt het me mooi bij de kerkring een autoluwe-zone te maken. Want wie wil dat nou niet? Dat je op zaterdag als het mooi weer is een kopje koffie kunt drinken op het terras. En dan heb je zo'n geweldig mooie kerk met een mooie kerkentuin en het gemeentehuis, dat zou het voor mij wel helemaal afmaken. In de toekomst mag het thema veiligheid hoger op de prioriteitenlijst komen te staan. Als je ziet hoe jongelui al sjezend het dorp binnenkomen. Je moet er niet aan denken dat daar dan kinderen lopen of mensen met een rollator. Ik zou er niet negatief tegenover staan als daar meer aandacht voor zou komen; een stukje handhaving. Het gaat dan niet alleen over te hard rijden, maar ook over vandalisme bijvoorbeeld.

Als ik nog een wens mag uitspreken voor Kapelle, dan hoop ik dat het winkelbestand blijft zoals het nu is. Kapelle staat bekend om het ondernemende karakter. Het zou fijn zijn dat de mensen ook in de toekomst alles in het dorp kunnen vinden. De tijd zonder internet bestaat natuurlijk niet meer, maar dat hoeft niets te veranderen aan het aanbod aan winkels in het dorp. Een aantal collega-ondernemers willen stoppen, ik hoop dat daar opvolging voor komt.

Portret

Hendriek | 51 jaar | Kapelle

Wat mij trots maakt als inwoner van Kapelle is dat Annie M.G. Schmidt hiervandaan komt. Dat heeft natuurlijk ook te maken met het feit dat ik in een boekhandel werk. Ze heeft veel bekende jeugdboeken geschreven, maar heeft ook nog een boekje over haar leven hier in Kapelle geschreven. Toen dat verscheen heb

ik haar uitgenodigd om in de boekhandel te komen signeren. Alleen op die dag was ze ziek. Ze heeft ons toen uitgenodigd om bij haar thuis te komen in Amsterdam, daar hebben we toen een aantal dozen met boeken laten signeren. Dat ik nu zelf haar boeken mag verkopen vind ik wel heel erg bijzonder.

Foto's:

- Zeehonden met op de achtergrond de kerktoeren van Kapelle
- Kerkring Kapelle

5

Werken

5 Werken

IN HET KORT

- Arbeidsparticipatie en werkloosheid rond het Zeeuws gemiddelde; in Noord-Beveland iets lagere arbeidsparticipatie, mede door hoog aandeel ouderen.
- Werkenden iets positiever over reistijd van en naar werk dan in de rest van Zeeland, vooral in Borsele en Goes.
- Werkenden ook bovengemiddeld positief over huidige werk, vooral in Kapelle.
- Bevelandse inwoners bovengemiddeld positief over carrière-mogelijkheden in Zeeland; dit geldt ook voor jongvolwassenen.
- Reimerswaal: weinig hoger opgeleiden, wel hoge mate van tevredenheid over carrièrekansen.

Uit het onderzoek Leven in Zeeland 2021 kwam voor Zeeland een tweeledig beeld naar voren. Enerzijds is de werkloosheid momenteel zeer laag en zijn werkenden doorgaans (zeer) tevreden met hun werk. Anderzijds zijn niet-werkend werkzoekenden en jonge mensen verdeeld als het gaat over de baankansen en carrièremogelijkheden die zij voor zichzelf zien in Zeeland. Dit is een aandachtspunt, zeker ten tijde van grote krapte op de arbeidsmarkt (HZ KCZS, 2022). Als we het aan de

inwoners van de Bevelanden vragen dan wordt het vergroten van de werkgelegenheid aangemerkt als thema waar meer politieke aandacht naartoe moet (zie derde venster over 'beleving'). Alleen de thema's zorg en armoede worden door de inwoners van de Bevelanden belangrijker gevonden. Hoe is het gesteld met de arbeidsdeelname in de Bevelanden? Hoe kijken de Bevelandse inwoners naar het carrièreperspectief in Zeeland? En wat vinden de werkenden uit de vijf Bevelandse gemeenten van hun reistijd naar het werk? En wat is de rol van het opleidingsniveau? Op deze vragen wordt in dit venster nader ingegaan.

Werk op dit moment

Arbeidsdeelname en werkloosheid rond het Zeeuws gemiddelde

In het onderzoek Leven in Zeeland werd al geconstateerd dat de arbeidsdeelname in Zeeland rond het Nederlands gemiddelde ligt en dat de werkloosheid laag is (HZ KCZS, 2022). Dat geldt ook voor de Bevelanden: ongeveer 7 op de 10 Bevelandse inwoners in de leeftijd van 15 tot 75 jaar hebben betaald werk en zo'n 3 procent van de mensen die wel willen werken is werkloos (CBS, 2021).

In deze verdiepende analyse voor de Bevelanden willen we graag verder kijken dan het gemeenteniveau. Omdat de reguliere werkloosheidscijfers niet verder gaan dan gemeenteniveau, kijken we, *als indicatie*¹, naar

¹ Dit is anders dan het werkloosheidscijfer. Niet alle mensen die werkloos zijn hebben bijvoorbeeld (al) recht op een werkloosheidsuitkering. Vandaar dat het aandeel mensen met een werkloosheidsuitkering lager is dan het aandeel werklozen. Ook wordt het aandeel personen met een WW-uitkering berekend als percentage van alle mensen van 15 jaar en ouder (in plaats van alle mensen tussen de 15 en 75 jaar).

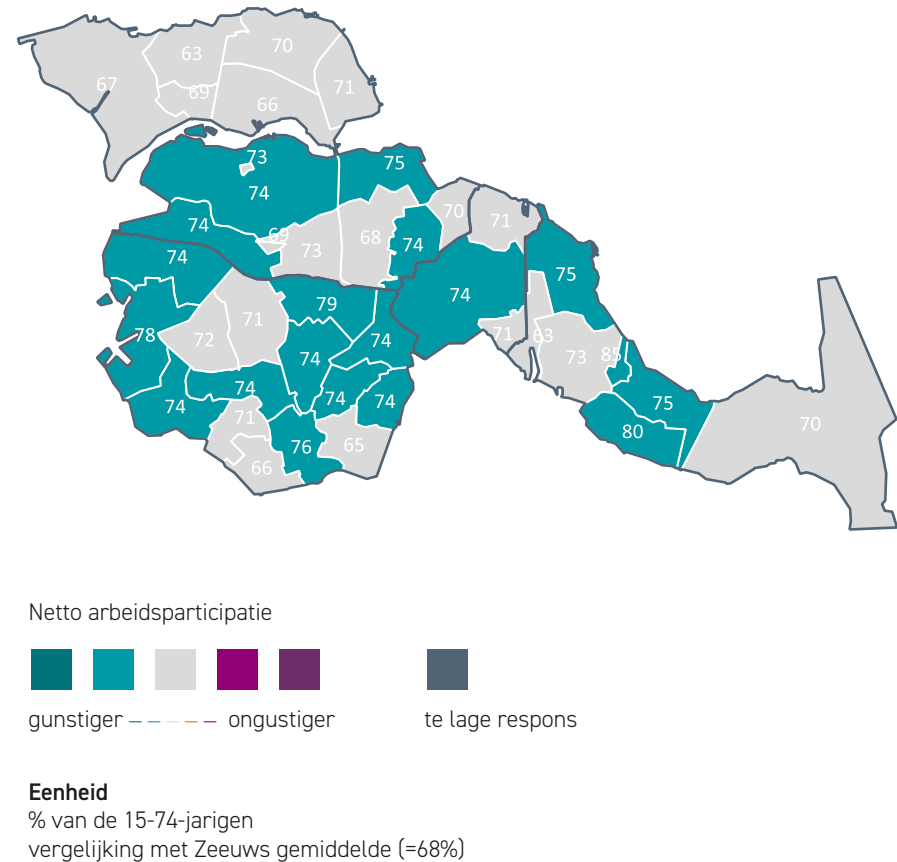

het aandeel inwoners in de wijk met een werkloosheidsuitkering. Ook in dit cijfer zien we terug dat de werkloosheid momenteel zeer laag is: in vier van de vijf Bevelandse gemeenten had eind december 2020 slechts 1 procent van alle inwoners van 15 jaar of ouder een werkloosheidsuitkering. Alleen in de gemeente Goes is dat percentage, met 2 procent, iets hoger.

Er zijn in Zeeland vijf wijken waar 80 procent of meer van de 15 tot 75-jarigen werkt. Twee van deze wijken liggen in Reimerswaal, namelijk de wijken Oostdijk en Waarde. Binnen de Bevelanden ligt de arbeidsparticipatie het laagst in Noord-Beveland, zoals bijvoorbeeld in Wissenkerke. Waarschijnlijk speel hier een rol dat de bevolking van Noord-Beveland relatief vergrijsd is².

De verschillen tussen wijken in het aandeel inwoners met een werkloosheidsuitkering zijn zeer klein. In slechts vier Zeeuwse wijken is dit percentage 3 procent, waaronder in Ellewoutdijk (gemeente Borsele). Aan de andere kant zijn er 15 Zeeuwse wijken waar minder dan één procent van de inwoners van 15 jaar of ouder een werkloosheidsuitkering ontvangt. Eén van deze wijken is Oostdijk (gemeente Reimerswaal).

Figuur 5.1 Netto arbeidsparticipatie; naar woonwijk³

Bron: CBS

² Mensen in de pensioengerechtigde leeftijdscategorie (in dit geval: tussen de 65 en 75 jaar) zullen minder vaak werkzaam zijn dan mensen die de pensioengerechtigde leeftijd nog niet bereikt hebben.

³ Deze cijfers zijn berekend op basis van surveygegevens (Enquête Beroepsbevolking), waardoor rekening moet worden gehouden met onzekerheidsmarges rond deze schattingen.

Bevelandse werkenden iets positiever over reistijd van en naar werk

Eerder werd al geconstateerd dat Zeeland een pendelprovincie bij uitstek is: een kwart van de Zeeuwen werkt bijvoorbeeld buiten de provincie. Wel vinden de meeste Zeeuwen hun reistijd naar het werk acceptabel (HZ KCZS, 2022). De gemiddelde reisafstand die Bevelandse inwoners afleggen naar hun werk varieert van 27 kilometer (gemeente Reimerswaal) tot 35 kilometer (gemeente Noord-Beveland) en ligt daarmee rond het Zeeuws gemiddelde (CBS Statline, 2022).

Als we kijken naar wat inwoners zelf vinden van hun reistijd naar het werk dan zien we dat de werkenden uit de Bevelanden iets positiever zijn over deze reistijd dan werkenden die elders in Zeeland wonen. Met name de werkenden uit de gemeenten Borsele en Reimerswaal zijn hiermee, gemiddeld genomen, tevreden: 9 op de 10 werkenden zijn (zeer) tevreden met zijn of haar reistijd. De werkenden uit Reimerswaal hebben binnen Zeeland, gemiddeld genomen, de kortste reisafstand van en naar werk. Ook voor de werkenden uit de gemeente Borsele is die gemiddelde reisafstand relatief laag. De nabijheid van de centrumgemeente Goes, met veel werkgelegenheid, speelt hier mogelijk een rol.

Werkenden iets positiever over huidige werk dan in rest Zeeland, vooral in de gemeente Kapelle

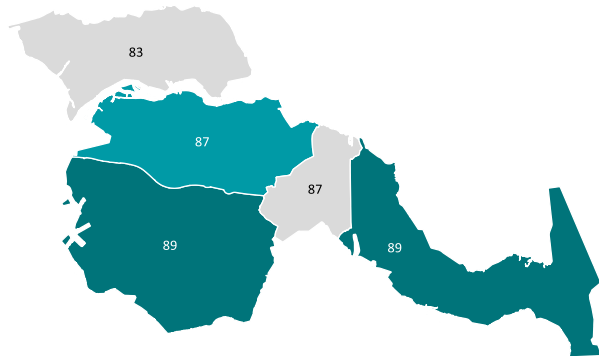
In ons bevolkingsonderzoek is aan werkenden ook gevraagd in hoeverre zij tevreden zijn met (de inhoud van) hun huidige werk en de hoeveelheid vrije tijd die zij hebben. Hieruit bleek dat het overgrote deel van de werkenden positief is met de inhoud van het huidige werk en, hoewel in iets mindere mate, ook met de hoeveelheid vrije tijd (HZ KCZS, 2022). Uit ons onderzoek blijkt dat werkenden woonachtig in de Bevelanden net iets positiever zijn over de inhoud van het huidige werk en ongeveer net zo positief zijn over de hoeveelheid vrije tijd als werkenden die woonachtig zijn in andere delen van Zeeland. Als het gaat over de inhoud van het werk dan zien we dat vrijwel alle werknemers uit Kapelle aangeven (zeer) tevreden te zijn met de inhoud van hun huidige werk. Ook de werkenden uit de gemeenten Goes en Reimerswaal zijn bovengemiddeld tevreden met hun werk. Werkenden uit de gemeente Borsele zijn het meest positief over de hoeveelheid vrije tijd.

Figuur 5.2 Indicatoren van tevredenheid met het huidige werk; naar woongemeente

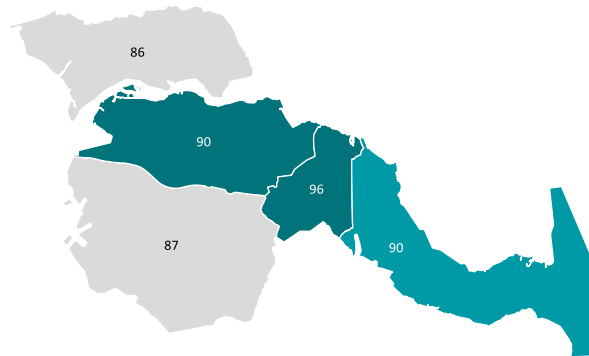
Is (zeer) tevreden met reistijd naar werk

Eenheid
% van de werkenden
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=85%)

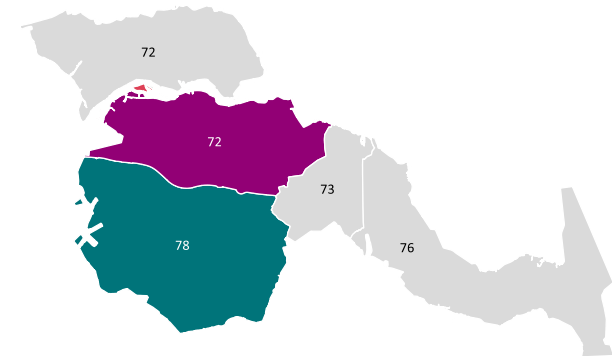
Is (zeer) tevreden met inhoud werk

Eenheid
% van de werkenden
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=87%)

Is (zeer) tevreden met hoeveelheid vrije tijd

Eenheid
% van de werkenden
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=74%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Carrièreperspectief

Inwoners Bevelanden bovengemiddeld positief over carrièremogelijkheden in Zeeland

In het onderzoek Leven in Zeeland 2021 zagen we grote verschillen tussen groepen inwoners als het gaat over de baankansen en carrièrekansen die zij voor zichzelf zien: waar een meerderheid van de werkenden hier positief over is, geldt dat niet voor niet-werkend werkzoekenden. Scholieren en studenten zijn op dit punt sterk verdeeld (HZ KCZS, 2022). Uit nadere analyse blijkt dat Bevelandse inwoners positiever zijn over hun carrièrekansen in Zeeland dan inwoners in de rest van Zeeland'. In de Bevelandse gemeenten zijn bijna 6 op de 10 inwoners⁴ hierover (zeer) positief, voor de overige gemeenten samen is dat ongeveer de helft. Met name de inwoners van de gemeenten Reimerswaal, Borsele, Kapelle en Goes zijn positief gestemd. Voor de gemeenten Borsele en Kapelle speelt de nabijheid van centrum-gemeente Goes, met veel werkgelegenheid, hierin mogelijk een rol.

Ook de jongvolwassenen in de Bevelanden zijn wat positiever gestemd over de carrièrekansen in Zeeland dan hun leeftijdsgenoten elders in Zeeland. Een uitzondering vormen daarentegen jongvolwassenen in Noord-Beveland: nog geen 4 op de 10 van de Noord-Bevelandse jongvolwassenen zijn (zeer) tevreden over de carrièremogelijkheden voor zichzelf in Zeeland.

---

⁴ Het gaat hier om werkenden, niet-werkend werkzoekenden en om scholieren/studenten.

Aandeel hoger opgeleiden laag in Reimerswaal

Zeeland heeft, met ruim een kwart, het laagste aandeel hoger opgeleiden van alle Nederlandse provincies (CBS, 2021). Opleidingsniveau speelt een rol in de kansen die mensen hebben om 'mee te doen' in de samenleving. In de regionale monitor brede welvaart van het CBS wordt een hoger aandeel hoger opgeleiden dan ook geassocieerd met *meer* (brede) welvaart (CBS, 2021).

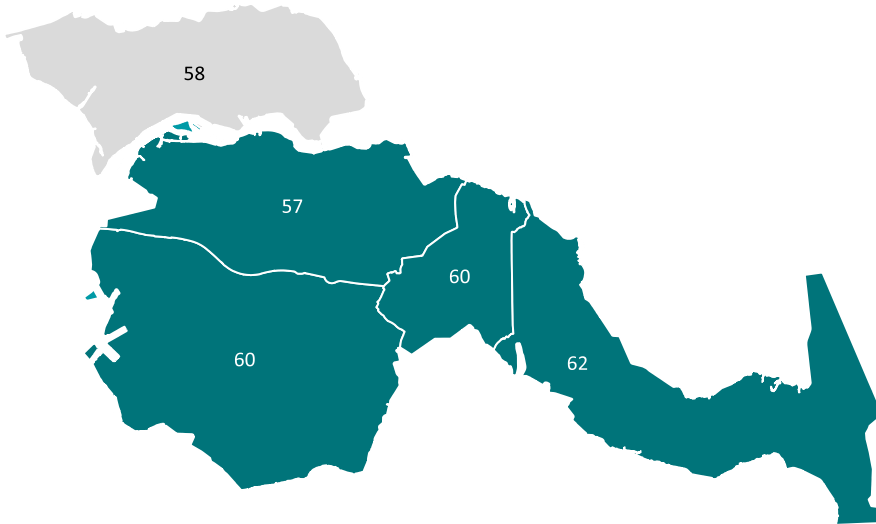
In vier van de vijf Bevelandse gemeenten ligt het aandeel hoger opgeleiden onder de 15 tot 75-jarigen iets boven het Zeeuws gemiddelde. Grote uitzondering is Reimerswaal. Die gemeente heeft het laagste percentage hoogopgeleiden van Zeeland en zelfs van alle Nederlandse gemeenten. Het aandeel hoger opgeleiden is in de Bevelanden het laagst in de wijken Yerseke (gemeente Reimerswaal), Eindewege (gemeente Goes) en Hansweert (gemeente Reimerswaal). In de gemeente Reimerswaal ligt het aandeel hoger opgeleiden in alle wijken onder de 20 procent.

Figuur 5.3 Ervaren carrièremogelijkheden in Zeeland

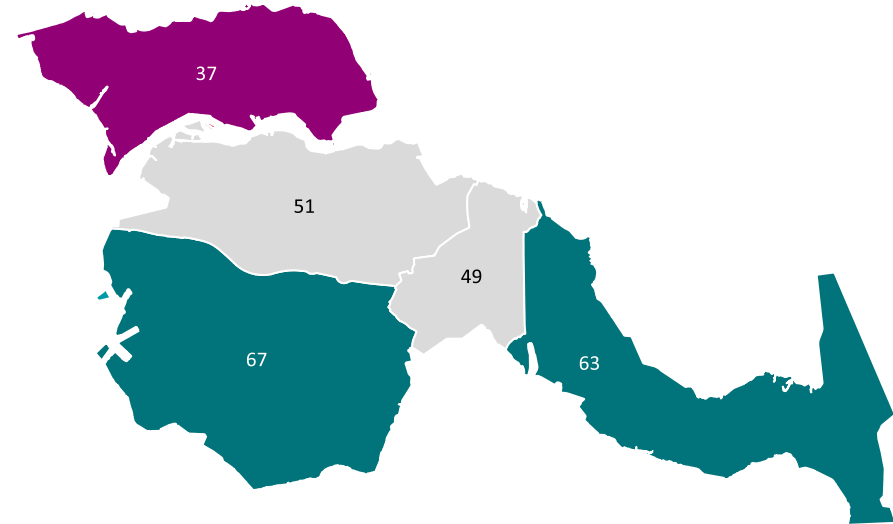

Is (zeer) tevreden met carrièremogelijkheden voor zichzelf in Zeeland

Eenheid

% van de scholieren, studenten, werkenden en niet-werkend werkzoekenden (alle leeftijden) vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=53%)

Is (zeer) tevreden met carrièremogelijkheden voor zichzelf in Zeeland (jongvolwassenen)

Eenheid

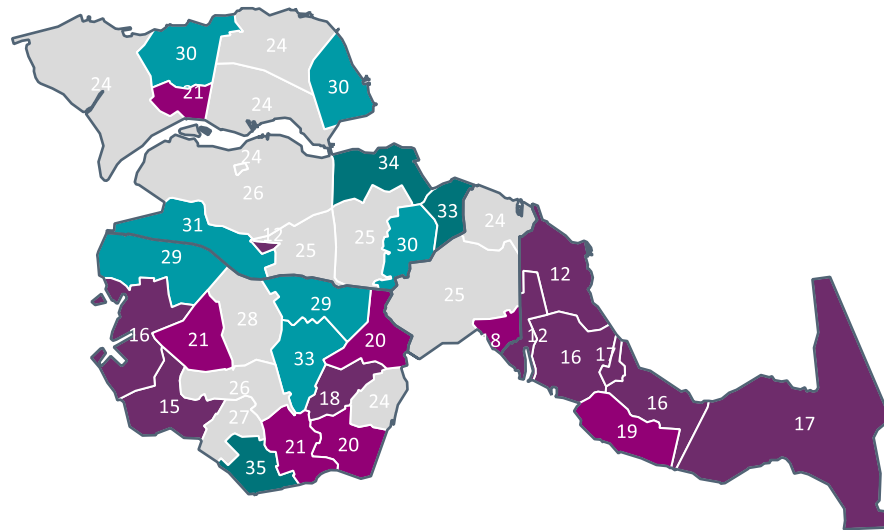
% van de scholieren, studenten, werkenden en niet-werkend werkzoekenden (16-29 jaar) vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=52%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Figuur 5.4 Aandeel hoger opgeleiden; naar woonwijk

Is hoger opgeleid

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Eenheid

% van de 15-74-jarigen
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=26%)

Noot: De percentages in deze figuur zijn berekend op basis van aantallen (hoger opgeleide) inwoners die afgerond zijn op tientallen.

Bron: CBS

Conclusie

Als het gaat om arbeidsparticipatie en werkloosheid dan wijken de Bevelandse gemeenten niet veel af van andere gemeenten in Zeeland. Hetzelfde geldt voor de gemiddelde reistijd van inwoners naar hun werk alsook de tevredenheid van inwoners met hun reistijd naar het werk. De Bevelanden onderscheiden zich wel van de rest van Zeeland als het gaat om de mate waarin inwoners, ook jongvolwassenen, carrièreperspectief voor zichzelf zien in Zeeland. Mogelijk hangt dit samen met de nabijheid van centrumgemeente Goes, die binnen Zeeland een belangrijke rol speelt als het gaat om werkgelegenheid. Verder valt binnen de Bevelanden het lage aandeel hoger opgeleiden in Reimerswaal op. In het model van 'brede welvaart' wordt een lager aandeel hoger opgeleiden geassocieerd met minder welvaart, maar als het gaat over de arbeidsmarkt en baankansen ligt dat genuanceerder. Eerder constateerden wij namelijk dat hoger opgeleiden in Zeeland minder positief zijn over de carrièrekansen in de provincie dan lager opgeleiden (HZ KCZS, 2022). Dit zien we ook terug in Reimerswaal: daar zijn de (grootste groep) *middelbaar* opgeleiden namelijk het meest optimistisch over hun carrièrekansen in Zeeland. Zeker in deze tijd van grote krapte op de arbeidsmarkt worden arbeidsmarktkansen niet alleen bepaald door behaalde diploma's, maar vooral ook door de gevraagde vaardigheden (UWV, 2021).

Referenties

CBS. (2021, december). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>

CBS Statline. (2022). *Banen van werknemers naar woon- en werkregio*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 2 december 2021 van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83628NED/table?dl=489D>

CBS. (2022). *Kerncijfers wijken en buurten 2020*. Centraal Bureau voor de Statistiek. Geraadpleegd op 29 juli 2021 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2020/29/kerncijfers-wijken-en-buurten-2020>

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021*. Hogeschool Zeeland – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

HZ KCZS. (2021, oktober). *Zeeuwse pendel in beeld*. Hogeschool Zeeland – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/zeeuwse-pendel-beeld>

UWV. (2021, november). *Regio in Beeld: Zeeland*. <https://www.werk.nl/arbeidsmarktinformatie/regio/zeeland/regio-in-beeld-2021>

Portret

Jacob | 67 jaar | Ellewoutsdijk

Sinds 2018 woon ik samen met mijn vrouw in Ellewoutsdijk. Ik ben met pensioen, maar dat betekent niet dat ik stil zit. Ik doe vrijwilligerswerk, zo ben ik fortwachter bij het Fort Ellewoutsdijk, ik ben boswachter, rijd met de buurtbus en ik ben voorzitter van de dorpsraad. Daarnaast hebben mijn vrouw en ik een zeilboot en maak ik muziek.

Eigenlijk was het de bedoeling dat mijn vrouw en ik na mijn pensioen in Bretagne, Frankrijk, zouden gaan wonen. Bij Finistère. Wat toevallig is, want dat betekent eigenlijk het einde van de wereld. Door omstandigheden wonen we nu hier, in Ellewoutsdijk. Dat noem ik ook wel eens het einde van de wereld. Je moet hier namelijk niet gaan wonen als je houdt van de stad of festivals. Hier heb je rust, ruimte en frisse lucht.

Ik heb op veel plekken in de wereld gewoond, maar als je vraagt welke plek mij het meest bevalt is het toch hier in Ellewoutsdijk. In 2018 kwamen we hier kijken, we wilden graag naar Zeeland verhuizen. Ik ken de provincie al vanaf mijn kindertijd en daarnaast is het dichterbij de ligplaats van onze boot in Blankenberge. We liepen hier in 2018 rond om te kijken en toen zei mijn vrouw; 'Wat fijn dat we nu al een stukje van het dorp gezien hebben'. En toen zei ik; 'Nou schat, dit was het hele dorp al, meer is er niet'. De kleinschaligheid spreekt me aan. De mentaliteit van Ellewoutsdijk is dat men oog voor elkaar heeft. Als je iets nodig hebt, dan hoor je; 'Ik kom je wel even helpen'. Dat is samen. Dat samenleven, dat oprecht sámenleven, dat gebeurt hier wel. Daar zit natuurlijk ook meteen een negatieve kant aan. Iedereen

kent elkaar en weet wat je doet. En als je dat zelf even niet meer weet, dan is er altijd iemand die dat prima even kan vertellen.

Zorgen over de toekomst van het dorp heb ik wel. Fruittelers hebben namelijk mensen nodig die werken op het land, die werknemers kunnen ze niet opvangen op hun eigen terrein. Er worden daarom huizen gekocht door de fruittelers, die daar arbeidsmigranten in zetten. En dat doet iets met de dorpskern, die tijdelijke bewoning. Zij denken; 'wat boeit mij het nou, ik ben zo weer weg, het onderhoud doet degene na mij maar'. Dat kan zorgen voor verloedering van het dorp in de toekomst. En het zorgt er ook voor dat jongeren wegtrekken uit het dorp, omdat er dus zoveel huizen opgekocht worden voor tijdelijke bewoners. Ik zie maar zelden jongeren terugkeren naar Ellewoutsdijk.

Het fort van Ellewoutsdijk is een belangrijke plek voor mij. Het heeft historische betekenis, deze plek is er al zo lang. Als je er bovenop staat, voel je de ruimte. Als de platen droogvallen zie je zeehonden; er is hier zo veel flora en fauna. Echt een place to be, waar vind je zoiets nou? Deze plek typeert voor mij de reden waarom ik hierheen verhuisd ben. Als je naar de overkant kijkt zie je Dow.

Portret

Jacob | 67 jaar | Ellewoutsdijk

Als zij gaan affakkelen dan is het wonen hier wat minder prettig. Het geeft vooral erg veel herrie en soms lijkt het door de rode gloed alsof alles in brand staat.

Of ik hier op de lange termijn nog woon dat weet ik niet. Ik ben een zwerver, ik wil altijd verder kijken, dat zit in mij. En als ik wat ouder ben en zorg nodig heb, dan wordt dat lastig hier. De zorg is hier een ondergeschoven kindje namelijk. Er wordt veel zorg afgebouwd en dan heb ik het nog niet eens over de vertrekkende huisartsen. De ambulance kan soms letterlijk niet door de smalle straatjes hier. Dat baart me wel zorgen. Maar voor nu woon ik hier prima en krijg ik meteen een vakantiegevoel. Als ik naar huis rijdt over de bloemendijk, dan denk ik; 'oh ik heb vakantie, oh nee wacht ik woon hier'. Dat is natuurlijk top.

Foto's:

- Fort Ellewoutsdijk
- De smalle straatjes van Ellewoutsdijk
- Uitzicht op Dow

6

Bereikbaarheid

6 Bereikbaarheid

IN HET KORT

- Hoe verder dorpen van de grote kernen liggen, des te groter het aandeel dagelijkse autogebruikers.
- Ervaren bereikbaarheidsproblemen het grootst in de Zak van Zuid-Beveland en in een aantal dorpen op Noord-Beveland.
- Ook de afstanden tot voorzieningen zijn het grootst op Noord-Beveland. Dit betekent echter niet dat inwoners hun reistijd altijd problematisch vinden.
- Tien procent van de Bevelandse inwoners kan één of meerdere voorzieningen niet zelfstandig bereiken, maar wil of moet er wel naartoe.
- Inwoners zijn het meest tevreden over de aanwezigheid van winkels voor dagelijkse levensbehoeften en scholen. Het minst tevreden zijn ze over het aanbod vrijetijds- en culturele voorzieningen.

Eén belangrijke beleidsprioriteit volgens de inwoners van de Bevelanden is mobiliteit. Dit kwam eerder in onze rapportage naar voren in het venster over 'Beleving'. Met name in de gemeenten Noord-Beveland en Borsele is mobiliteit een thema dat volgens de inwoners meer aandacht zou verdienen in de Zeeuwse politiek. Voor heel Zeeland geldt dat de afstanden tot voorzieningen gemiddeld genomen groter zijn dan in veel andere regio's van het land. Desondanks wordt een langere reisafstand

door inwoners niet altijd als problematisch gezien, zo bleek uit ons provinciale onderzoek 'Leven in Zeeland' (HZ KCZS, 2022).

In dit venster analyseren we hoe de Bevelanden er voor staan als het gaat om het gebruik van vervoermiddelen en de ervaren bereikbaarheid van voorzieningen. Centraal in de analyses van dit venster staan de vragen: hoe verplaatsen inwoners van de Bevelanden zich? En hoe waarderen ze hun mobiliteit?

Vervoermiddelengebruik

Verder van grote kernen betekent doorgaans frequenter autogebruik

Het aandeel inwoners dat dagelijks de auto gebruikt ligt in de Bevelanden op 32 procent. In de rest van Zeeland ligt het dagelijkse autogebruik nog iets hoger, namelijk op 35 procent. Inwoners die dagelijks de auto gebruiken wonen niet in gelijke mate verspreid over de Bevelanden. Het zijn met name inwoners in de dorpen die wat verder van Goes liggen die dagelijks de auto gebruiken, zoals in Ovezande (54 procent), Ellewoutsdijk (53 procent), 's-Heerenhoek (53 procent), Kats (50 procent) en Kamperland (49 procent). In en rond Goes wordt de auto minder frequent gebruikt; daar ligt het aandeel inwoners dat dagelijks de auto gebruikt onder het Zeeuws gemiddelde.

In en rondom Goes frequenter gebruik van de fiets

Daar waar het autogebruik minder hoog is, ligt het fietsgebruik doorgaans boven het Zeeuws gemiddelde. Dit blijkt bijvoorbeeld

uit het aandeel inwoners per wijk dat **(bijna) nooit** de fiets gebruikt. We hebben het dan over inwoners die zelden of nooit een elektrische fiets en/of een 'gewone' fiets gebruiken. Ten opzichte van het Zeeuws gemiddelde, ligt het aandeel inwoners dat bijna nooit de fiets gebruikt lager in Goes (10 procent), 's-Gravenpolder (6 procent), 's-Heer-Hendrikskinderen (2 procent), Kloetinge (3 procent), Heinkenszand (7 procent) en Wilhelminadorp (4 procent).

In veel wijken waar het dagelijkse autogebruik hoog is zien we dat het fietsgebruik rond het Zeeuws gemiddelde ligt. Een uitzondering hierop zijn de dorpen Kats en Ellewoutsdijk; in deze dorpen gebruiken relatief veel inwoners dagelijks de auto en zitten inwoners zelden of nooit op de fiets. Een verklaring hiervoor kan de (leeftijds)samenstelling van de bevolking in deze dorpen zijn.

OV-gebruik vergelijkbaar met de rest van Zeeland

Twee op de drie inwoners in de Bevelanden maken geen gebruik van het openbaar vervoer. Het gaat hier om het gebruik van de bus, trein, veerboot en/of haltetaxi in de periode voor de coronacrisis. Het aandeel niet-OV-gebruikers ligt in de Bevelanden even hoog als elders in Zeeland. Het aandeel niet-ov-gebruikers in de Bevelanden is moeilijk te vergelijken met landelijke cijfers, omdat deze gegevens niet recent voor inwoners van Nederland zijn berekend. Wel is bekend dat ruim de helft (54 procent) van de 55-plussers in Nederland geen openbaar vervoer gebruikt. In de Bevelanden ligt dit aandeel onder dezelfde leeftijdsgroep hoger; 68 procent.

Aan de randen van de gemeente Borsele en meer specifiek in de dorpen grenzend aan Vlissingen-Oost, is sprake van het grootste aandeel inwoners dat geen openbaar vervoer gebruikt. Ook in een aantal wijken van Noord-Beveland (Kortgene en Colijnsplaat), in Wemeldinge en Yerseke ligt dit aandeel hoog. In Goes en Kapelle ligt het aandeel niet-OV-gebruikers dan weer een stuk lager (56 en 55 procent).

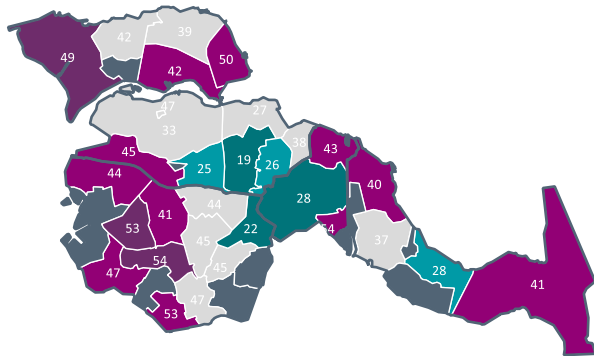

Figuur 6.1 Indicatoren van vervoermiddelengebruik; naar woonwijk

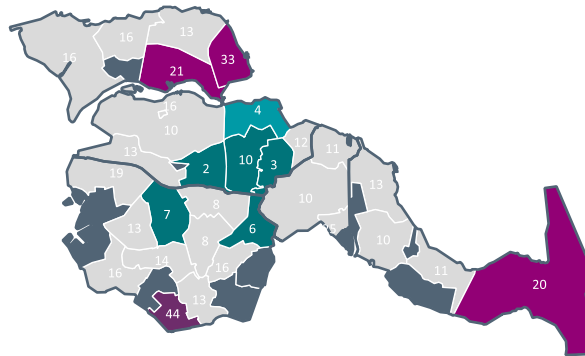
Gebruikt dagelijks de auto

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=34%)

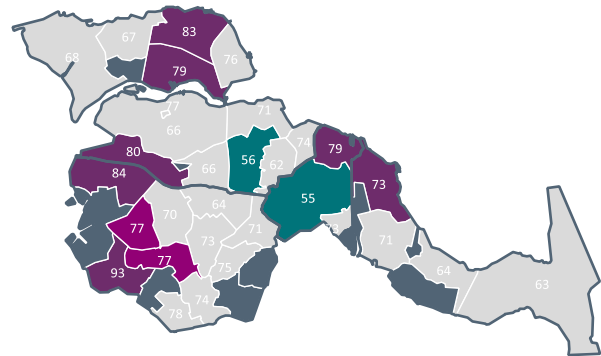
Gebruikt (bijna) nooit de fiets

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=12%)

Gebruikt (bijna) nooit het openbaar vervoer

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=66%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

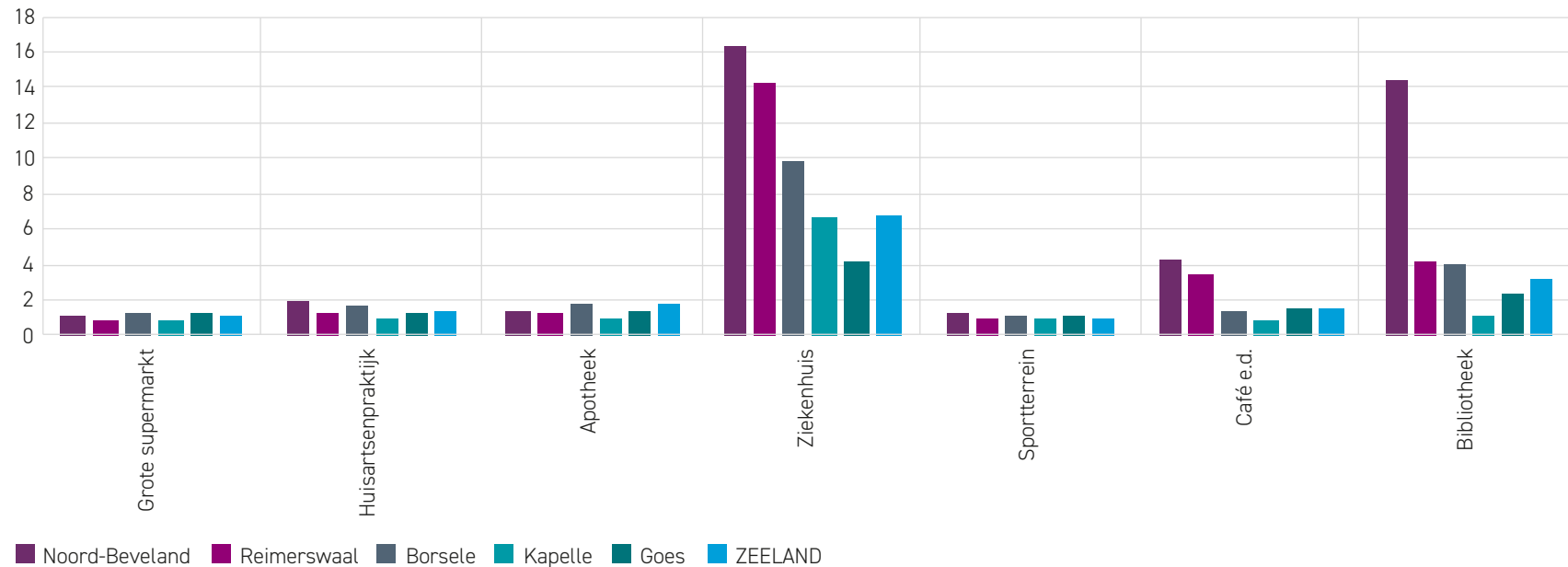
Mobiliteit- en bereikbaarheidsproblemen

Bij de leefbaarheid van de woonregio speelt bereikbaarheid van voorzieningen een belangrijke rol. Het is voor inwoners prettig als voorzieningen niet te ver weg zijn en als alle doelgroepen de voorzieningen zelfstandig kunnen bereiken.

Afstanden tot voorzieningen het grootst op Noord-Beveland

De afstanden tot voorzieningen zijn in Zeeland doorgaans wat groter dan in veel andere regio's van het land. De Bevelanden vormen daarbij geen uitzondering. Bewoners van Noord-Beveland moeten het verste reizen voor hun voorzieningen. De gemiddelde afstand in Noord-Beveland tot bijvoorbeeld de basisschool, huisarts en het ziekenhuis ligt op respectievelijk 1, 2 en 16 kilometer. Ook in de gemeenten Reimerswaal en Borsele zijn de voorzieningen gemiddeld genomen wat verder weg. De afstanden tot de voorzieningen in de gemeenten Goes en Kapelle zijn het kleinst.

Figuur 6.2 Afstanden tot voorzieningen, naar voorziening en woongemeente (in kilometers)

Noot: Gegevens uit 2021 met uitzondering van gegevens over afstand tot het sportterrein (deze komen uit 2015).

Bron: CBS statline (2022a)

Ervaren reistijd

Naast de feitelijke afstand tot voorzieningen, kan worden gekeken naar de ervaren reistijd van inwoners tot voorzieningen. In onze hoofd-rapportage Leven in Zeeland toonden wij aan dat inwoners die verder van voorzieningen wonen niet per definitie hun reistijd als problematisch ervaren. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat inwoners die ver van voorzieningen wonen zich aanpassen aan een langere reistijd. Ook kan het zijn dat inwoners die verder van voorzieningen wonen bewust hebben gekozen voor een meer afgelegen woonplaats en daardoor de grotere reisafstanden voor lief nemen. Er zijn echter ook inwoners die ver van voorzieningen af wonen en hun reistijd als onaanvaardbaar beschouwen.

Dit geldt bijvoorbeeld voor bewoners in Borssele, Ellewoutsdijk, 's-Heerenhoek, Oudelande en Lewedorp (gemeente Borsele). Ook in Kats en Colijnsplaat (gemeente Noord-Beveland) ervaren inwoners hun reistijd naar de voorzieningen relatief vaak als te lang. Bewoners van grotere kernen, zoals Goes, Kapelle, Heinkenszand en 's-Gravenpolder hebben het minst vaak moeite met hun reistijd naar voorzieningen.

In de gemeente Borsele gaat het vaak om de reistijd naar winkels voor dagelijkse levensbehoeften die inwoners als te lang ervaren (cijfers niet gepresenteerd in een figuur). In de gemeente Noord-Beveland gaat het met name om een te lange ervaren reistijd naar opstaphaltes voor het openbaar vervoer en sportvoorzieningen.

Eén op de tien inwoners kan een voorziening niet zelfstandig bereiken

Vanuit ons bevolkingsonderzoek zijn ook gegevens bekend over het aantal inwoners dat niet zelfstandig naar een voorziening kan terwijl men wel de wens heeft om gebruik te maken van de voorziening. In de Bevelanden zegt 10 procent van de inwoners niet zelfstandig naar een voorziening te kunnen, dit komt neer op ongeveer 8.500 inwoners van 16 jaar en ouder¹. Ook elders in Zeeland ligt dit percentage op 10².

In Kruiningen en Krabbendijke wonen relatief veel inwoners die niet zelfstandig naar een voorziening kunnen. In Goes en omgeving alsook in Nisse, Kwadendamme en Wemeldinge is het aandeel inwoners dat één of meerdere voorzieningen niet zelfstandig kan bereiken, maar er wel naartoe moet of wil, het laagst.

¹ Op 1 januari 2021 woonden 86.398 inwoners van 16 jaar en ouder in de Bevelanden (CBS statline, 2022b).

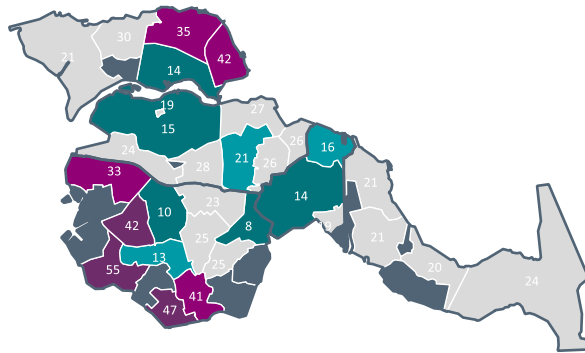
² Het zou informatief zijn om dit percentage ook te vergelijken met het landelijke cijfer. Helaas is het landelijk cijfer alleen beschikbaar voor inwoners van 55 jaar en ouder (Van Beuningen & Molnár-in 't Veld, 2020). In ons provinciale rapport van Leven in Zeeland kwamen we al tot de conclusie dat het landelijk cijfer onder 55-plussers nauwelijks afwijkt van het aandeel inwoners in dezelfde leeftijdsgroep in Zeeland dat niet zelfstandig een voorziening kan bereiken.

Figuur 6.3 Indicatoren voor ervaren bereikbaarheid en aanwezigheid van voorzieningen, naar woonwijk

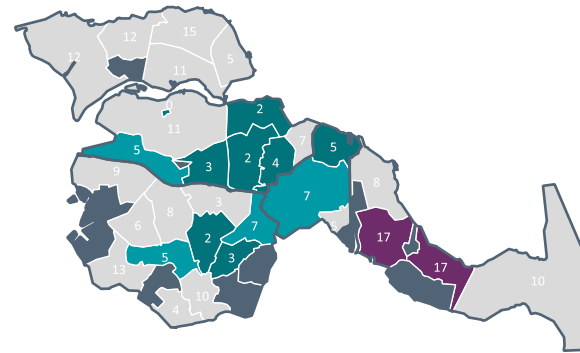
Ervaart huidige reistijd naar een of meerdere voorzieningen als te lang

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=24%)

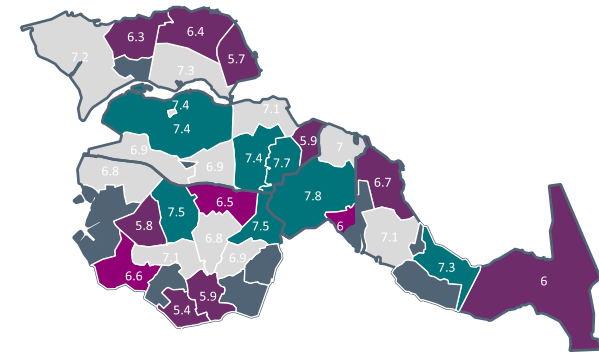
Kan een of meerdere voorzieningen niet zelfstandig bereiken

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=10%)

Rapportcijfer voor aanwezigheid voorzieningen in de eigen woonomgeving

Eenheid
gemiddeld rapportcijfer (1-10)
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=7,0)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

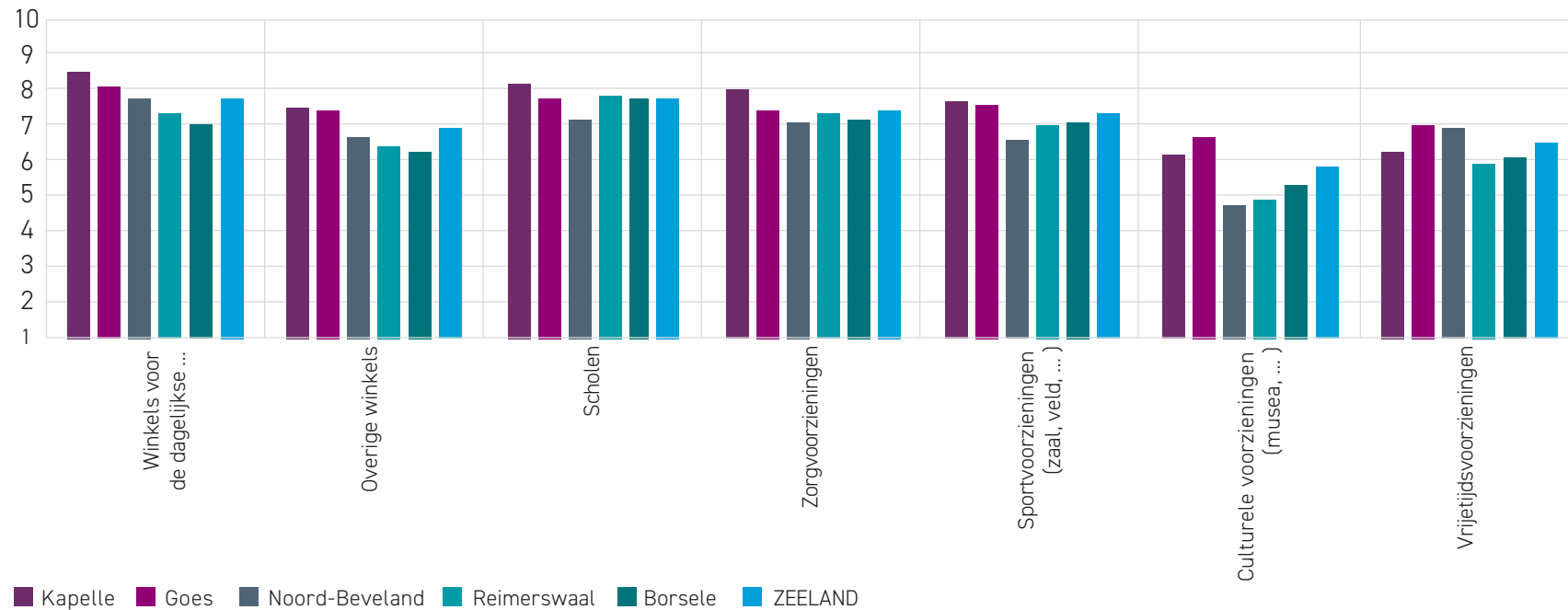
Tevredenheid met voorzieningen

In ons bevolkingsonderzoek is ook gevraagd naar de tevredenheid van inwoners met de aanwezigheid van voorzieningen in de woonomgeving. Gemiddeld genomen geven inwoners van de Bevelanden het voorzieningenaanbod een 7,1. Het gemiddelde rapportcijfer ligt daarmee iets hoger dan in de rest van Zeeland (7,0).

Meeste tevredenheid over het aanbod winkels voor dagelijkse boodschappen en scholen, minder tevredenheid over de vrijetijds- en culturele voorzieningen

Het gemiddelde rapportcijfer voor de voorzieningen is het hoogst in de grotere kernen van de Bevelanden, zoals Goes (7,4), Heinkenszand (7,5), 's-Gravenpolder (7,5), Kapelle (7,8) en

Figuur 6.4 Gemiddeld rapportcijfer voor aanwezigheid van voorziening; naar type voorziening en woongemeente (% inwoners)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Krabbendijke (7,3). In de zak van Zuid-Beveland ligt de beoordeling van het voorzieningenaanbod het laagst. Ook op Noord-Beveland en dan met name in Wissenkerke, Colijnsplaat en Kats ligt het gemiddelde rapportcijfer voor de voorzieningen lager dan gemiddeld. Andere kernen/wijken die nog opvallen vanwege een lager cijfer voor de voorzieningen zijn 's-Heer Abtskerke, Kattendijke, Schore, Yerseke en Rilland-Bath.

Het meest tevreden zijn inwoners van de Bevelanden met de aanwezigheid van winkels voor dagelijkse levensbehoeften en scholen; de gemiddelde rapportcijfers voor deze voorzieningen zijn ruime voldoende. Over de culturele voorzieningen en vrijetijdsvoorzieningen zijn inwoners in de Bevelanden minder tevreden. In de gemeenten Borsele, Reimerswaal en Noord-Beveland ligt het gemiddelde rapportcijfer voor culturele voorzieningen zelfs onder de 6.

Samenvattend: bereikbaarheid en aanwezigheid van voorzieningen in de kernen/wijken

In de voorgaande paragrafen is voor verschillende bereikbaarheidsindicatoren nagegaan in hoeverre deze verschillen per kern/wijk. In de onderstaande tabel presenteren wij de wijken/kernen met de meest ongunstige scores en de wijken/kernen met de meest gunstige scores op de bereikbaarheidsindicatoren.

De uitdagingen als het gaat om bereikbaarheid van voorzieningen zijn het grootst in de zak van Zuid-Beveland en in Noord-Beveland. Hierbij gaat het specifiek om Ellewoutsdijk, 's-Heerenhoek, Borssele, Oudelande, Colijnsplaat en Kats. In de grotere kernen wordt daarentegen bovengemiddeld gescoord op de bereikbaarheidsindicatoren. Met name in Kapelle, Goes, 's-Gravenpolder, Wolphaartsdijk, Kloetinge en Heinkenszand wordt de bereikbaarheid van voorzieningen als goed ervaren.

Tabel 6.1 Wijken met de meest gunstige en meest ongunstige scores op bereikbaarheidsindicatoren

	Ervaart huidige reistijd als langer dan aanvaardbaar	Kan voorziening niet zelfstandig bereiken	Gemiddeld rapportcijfer voor aanwezigheid voorzieningen
Ellewoutsdijk	gunstiger	ongunstiger	ongunstiger
's-Heerenhoek	gunstiger	ongunstiger	ongunstiger
Borssele	gunstiger	ongunstiger	gunstiger
Oudelande	gunstiger	ongunstiger	ongunstiger
Colijnsplaat	gunstiger	ongunstiger	ongunstiger
Kats	gunstiger	ongunstiger	ongunstiger

	Ervaart huidige reistijd als langer dan aanvaardbaar	Kan voorziening niet zelfstandig bereiken	Gemiddeld rapportcijfer voor aanwezigheid voorzieningen
Kapelle	gunstiger	ongunstiger	gunstiger
Goes	gunstiger	ongunstiger	gunstiger
's-Gravenpolder	gunstiger	ongunstiger	gunstiger
Wolphaartsdijk	gunstiger	ongunstiger	gunstiger
Kloetinge	ongunstiger	gunstiger	gunstiger
Heinkenszand	gunstiger	ongunstiger	gunstiger

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Conclusie

Voor veel inwoners in de Bevelanden verdient verbetering van de mobiliteit meer aandacht in de Zeeuwse politiek. Wat betreft vervoer-middelengebruik en ervaren bereikbaarheidsproblemen scoren de Bevelanden overeenkomstig met de rest van Zeeland. Het dagelijkse autogebruik ligt lager in en rond de grotere kernen van de Bevelanden, zoals Goes, 's-Gravenpolder, Kapelle en Krabbendijke. Daarnaast zien we dat het openbaarvervoergebruik in een groot aantal wijken gelijk is aan het gemiddelde in Zeeland, maar lager ligt in wijken van Borsele-Oost, Noord-Beveland en in de dorpen Wemeldinge en Yerseke. De wijken in Borsele-Oost, de Zak van Zuid-Beveland en Noord-Beveland vallen sowieso op als het gaat om ervaren bereikbaarheidsproblemen door de inwoners. In de gemeente Borsele wordt vooral de reistijd naar winkels voor dagelijkse levensbehoeften door inwoners als te lang ervaren. In de gemeente Noord-Beveland ondervinden inwoners vooral een te lange reistijd naar sportvoorzieningen en opstaphaltes voor het openbaar vervoer.

De wijken die ongunstiger scoren op indicatoren van bereikbaarheid en mobiliteit laten zien dat goed bereikbare voorzieningen voor alle inwoners een belangrijke uitdaging blijft in met name delen van de gemeenten Borsele en Noord-Beveland. Bereikbaarheid is dan ook een thema dat de volle aandacht blijft verdienen. Een gebiedsvisie zoals voor Borsele-Oost is ontwikkeld, of het stimuleren en implementeren van 'smart mobility'-concepten, kunnen succesvol zijn voor het verbeteren van de bereikbaarheid van de meer afgelegen regio's in de Bevelanden. Vervolgmeting zal moeten uitwijzen of investeringen en (nieuw) genomen maatregelen de ervaren bereikbaarheid van inwoners doen verbeteren.

Referenties

CBS Statline. (2022a). *Nabijheid voorzieningen; afstand locatie, regionale cijfers*. Geraadpleegd op 19 juli 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/80305ned/table?dl=6CDBC>

CBS Statline. (2022b). *Bevolking op 1 januari en gemiddeld; geslacht, leeftijd en regio*. Geraadpleegd op 19 juli 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/03759ned/table?dl=6C560>

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

Van Beuningen, J., & Molnár-in 'T Veld, H. (2020, november). *Verkeersmobiliteit van 55-plussers, 2018/2019*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/longread/statistische-trends/2020/verkeersmobiliteit-van-55-plussers-2018-2019?onpage=true>

Portret

Rouven | 48 jaar | Kamperland

Van origine ben ik geen Zeeuw. Ik ben in Duitsland geboren. Toen ik een half jaar was verhuisden mijn ouders naar Nieuwerkerke op Schouwen-Duiveland. Ik woon sinds 2010 in Kamperland met mijn vrouw, twee honden en vier katten. Mijn dochter is vanwege haar studie naar Zwolle verhuisd. Motorrijden is mijn grote passie. En daarnaast werk ik als chef-kok in een restaurant in Heinkenszand.

Als zesjarig mannetje wist ik al dat ik de keuken in wilde. Dankzij mijn oma in Duitsland, die kon altijd heel goed koken en toen dacht ik; 'dat wil ik ook wel'. Eerst werkte ik in de bediening, daar heb ik mijn vrouw ook leren kennen en nu werk ik al een lange tijd als kok. Voor mijn werk maakt het niet zo veel uit waar ik woon, want negen van de tien keer ben ik toch de hort op. Maar ik moet zeggen dat het hier wel prettig wonen is. Je hebt hier alles wat je in een grote stad ook hebt. Je hebt veel horeca, een bouwmarkt en twee supermarkten. Aan de andere kant heb je ook de rust die je kunt opzoeken in de buurt. Zo ga ik graag naar het Banjaardstrand of wandelen in het bos bij het Veerse Meer. Zeker in het naseizoen, dan mogen de honden los. Als ik dat in het hoogseizoen zou doen, kegelen ze zo alle toeristen omver.

Als je Kamperland zegt, dan zeg je namelijk toeristen. Als je in de zomer 's middags boodschappen gaat doen, moet je hopen dat er geen lege schappen zijn. Om acht uur 's ochtends staan de toeristen al rijen dik te wachten totdat ze de winkel in kunnen. De graadmeter van hoe druk het op het eiland is, is de parkeerplaats van de Albert Heijn eigenlijk. Hoe voller de parkeerplaats, hoe meer toeristen. Het zorgt soms voor irritaties,

zij zitten in de vakantiemodus, terwijl ik soms haast heb. Anderzijds heeft Noord-Beveland de toerist nodig, veel beroepsgroepen zijn er afhankelijk van. Ik zelf ook.

De faciliteiten die worden opgezet voor toeristen, zoals hippe eettentjes, spreken ook plaatselijke jongeren aan. Het houdt Kamperland levendig en zorgt dat het niet vergrijsd. Er wordt veel voor starters bijgebouwd. Het is daardoor, voor mijn gevoel, een dorp in ontwikkeling. Dat is ook meteen een punt waar we alert op moeten zijn, want je kunt wel groeien qua inwoners, als dorp zijnde moet je ook mee kunnen groeien. Ik doel dan voornamelijk op de infrastructuur. Er zijn hier smalle wegen en onoverzichtelijke kruispunten. Ik heb met mijn eigen ogen al een aantal ongelukken zien gebeuren. Als je aantrekkelijk als dorp wilt zijn en blijven, dan moet je ook je wegennetwerk daarop aanpassen.

Als je afhankelijk bent van het openbaar vervoer is het een ramp hierzo. Vroeger reed er nog ieder uur een bus door het dorp. Dat is niet meer zo. Volgens mij gaan er in de ochtend een paar en eind van de middag nog een aantal. Je kunt niet bij de halte gaan staan en denken dat er binnen het half uur een bus

Portret

Rouven | 48 jaar | Kamperland

komt, dan sta je er misschien vier uur later nog. Mijn dochter ging bijvoorbeeld in Kapelle naar school. Op een dag zou ze dan vier uur bezig zijn met reizen van en naar school. Het openbaar vervoer kost daarnaast veel geld. Uiteindelijk heb ik een oud dieseltje gekocht en haar elke dag gebracht. Daar heb ik niet alleen tijd en geld mee gewonnen, maar ook nog eens extra *quality time* met mijn dochter.

In het dorp bestaat geen anonimiteit, mensen kennen elkaar. Je wordt begroet als je over straat loopt, het is echt een dorp in die zin. Er is een grote diversiteit aan mensen die hier wonen. Er wonen Zeeuwen, mensen uit andere delen van Nederland en mensen van buitenlandse komaf. Het is niet alleen een oude kern die hier woont, maar lekker gemengd. En als je op die manier met elkaar kan samenleven gaat dat gewoon prima. Leven en laten leven, dat is mijn motto en dat past hier.

Foto's:

- Banjaardstrand
- Parkeerplaats bij de supermarkt
- Kruispunt in Kamperland

7 Wonen

7 Wonen

IN HET KORT

- Merendeel van de inwoners in de Bevelanden is tevreden met de huidige woning en woonomgeving.
- Vooral inwoners in Wolphaartsdijk, Kloetinge en Kapelle zijn tevreden over de woonomgeving; wisselend beeld in de gemeenten Borsele en Reimerswaal.
- Aandachtspunt zijn de groenvoorzieningen in de dorpen/kernen.
- Veiligheid, het buitengebied en kindvriendelijkheid moeten volgens de inwoners gekoesterd worden.
- Het is veilig wonen en er is weinig overlast in de Bevelanden. De ervaren overlast van toeristen is veelal lokaal.

Wonen is een centraal onderdeel van brede welvaart en draagt voor een belangrijk deel bij aan de kwaliteit van leven van inwoners. Hoe denken inwoners van de Bevelanden over hun woning en hun woonomgeving? Welke aspecten vinden zij belangrijk? Hoe leven ze samen met hun buurtgenoten? En hoe veilig voelen inwoners van de Bevelanden zich? Deze en andere vragen stellen we centraal in dit venster. We beginnen eerst met de resultaten rond de tevredenheid over de woonomgeving. Vervolgens gaan we in op de verhuigeneidheid en geven daarna inzicht de mate van (on)veiligheidsgevoelens onder de inwoners. We sluiten het venster af met inzichten over sociale cohesie en sociale overlast in de Bevelanden.

Woontevredenheid

Merendeel inwoners tevreden met de eigen woning

Het merendeel van de inwoners in de Bevelanden is tevreden met de eigen woning, zo blijkt uit ons bevolkingsonderzoek. Zes van de zeven inwoners geven aan tevreden of zeer tevreden te zijn. De tevredenheid met de eigen woning is daarmee ongeveer even groot als elders in Zeeland. In Goes en Yerseke ligt de tevredenheid met de eigen woning het laagst (en onder het Zeeuws gemiddelde). De inwoners van Kruiningen, Krabbendijke, 's-Gravenpolder, Nisse, 's-Heer-Hendrikskinderen en Kortgene zijn het meest tevreden met hun woning.

Hoge tevredenheid met de huidige woonomgeving

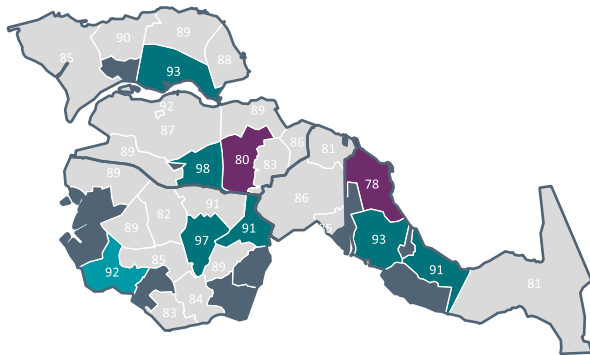
De algehele tevredenheid met de woonomgeving is in de Bevelanden ook ongeveer even groot als elders in Zeeland. Gemiddeld genomen zegt 84 procent van de inwoners tevreden of zeer tevreden te zijn met de huidige woonomgeving. Kijken we naar de ervaren ontwikkelingen in de kern/wijk dan zien we dat, evenals in de rest van Zeeland, inwoners van de Bevelanden wat negatiever zijn gestemd. Enerzijds ziet 12 procent van de inwoners vooruitgang in de wijk; daar staat 15 procent van de inwoners tegenover die achteruitgang constateert.

Figuur 7.1 Indicatoren van woontevredenheid in de kern/wijk; naar woonwijk

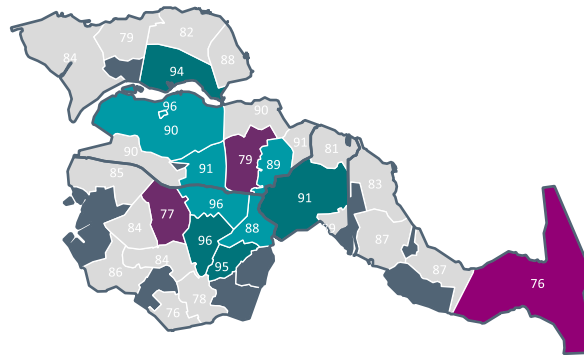
Is (zeer) tevreden met huidige woning

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=86%)

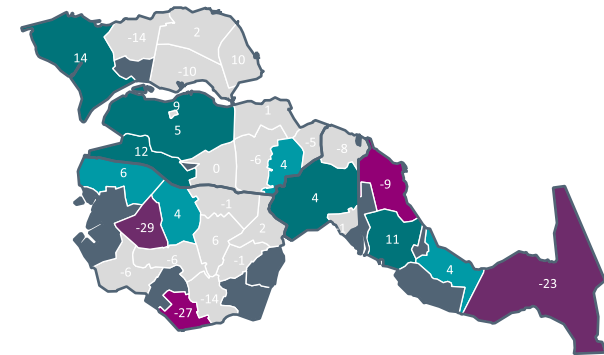
Is (zeer) tevreden met huidige woonomgeving

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=84%)

Vindt dat eigen kern/wijk in het afgelopen jaar vooruit (+) of achteruit (-) is gegaan

Eenheid
saldo (% vooruitgang minus % achteruitgang)
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (= -4%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Wijkindeling: beeld van het algemene oordeel over de kern/wijk

In de Bevelanden bestaan grote wijkverschillen als het gaat om tevredenheid met de huidige woonomgeving en de ervaren ontwikkeling in de kern/wijk. Het combineren van de gegevens op beide indicatoren geeft inzicht in het algemene oordeel van inwoners over hun kern/wijk. Wij maken deze diversiteit inzichtelijk door de wijkgemiddeldes op de indicator 'tevredenheid met de huidige woonomgeving' per wijk af te zetten tegen de indicator 'ervaren recente ontwikkeling kern/wijk' in de betreffende wijk. We kunnen vervolgens grofweg drie groepen van wijken onderscheiden met een overeenkomstig oordeel van de inwoners.

Ten eerste heb je een groep wijken waar inwoners gemiddeld genomen meer tevreden zijn over de woonomgeving en/of een positiever oordeel hebben over de recente ontwikkeling in de eigen kern/wijk. Kernen die tot deze groep worden gerekend zijn Kloetinge, Wolphaartsdijk, Kapelle (bovengemiddeld positief over beide indicatoren), Oud-Sabbinge, Nisse, 's-Gravenpolder, Kwadendamme, 's-Heer Hendrikskinderen, 's-Heer Abtskerke, Kortgene (hoge tevredenheid met de huidige woonomgeving), Kamperland, Kruiningen, Krabbendijke en Lewedorp (bovengemiddeld positief oordeel over de recente ontwikkeling in de kern/wijk).

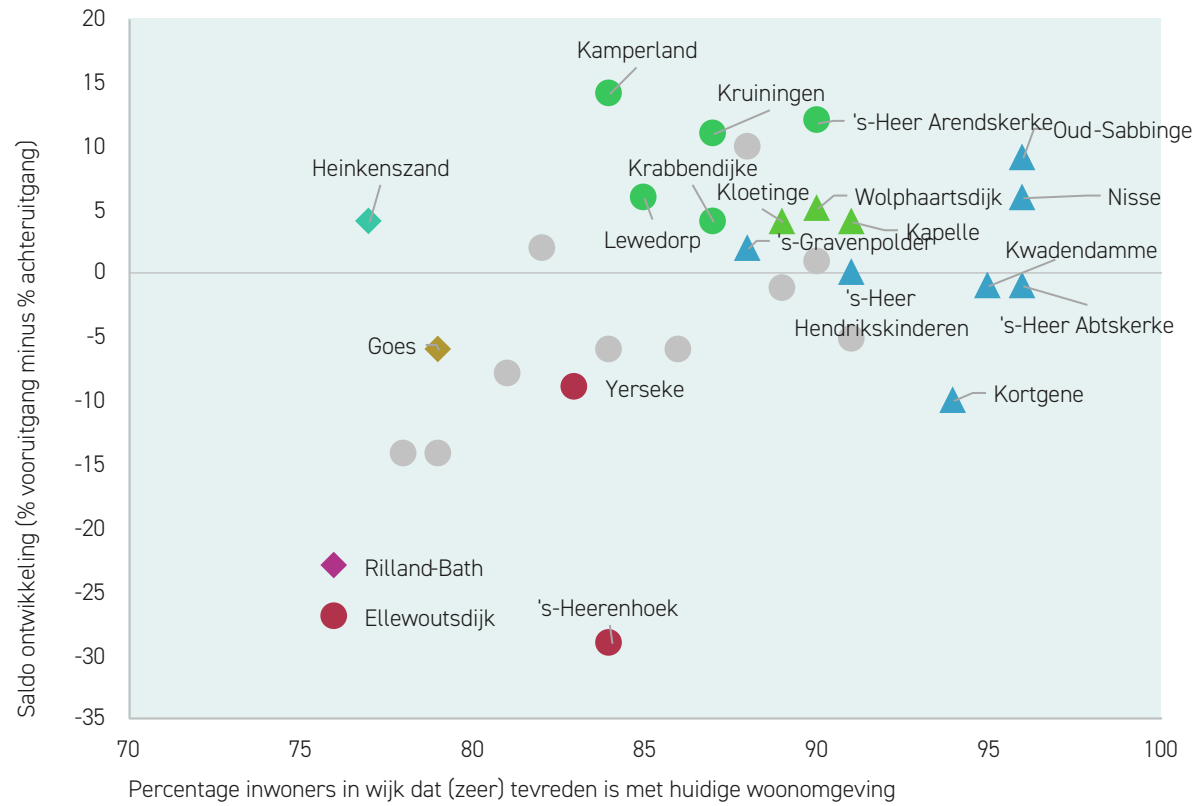
Een tweede groep bestaat uit wijken waar inwoners minder tevreden zijn over de woonomgeving en/of negatiever zijn ten aanzien van de recente ontwikkeling in de kern/wijk. Deze typering is te vinden in vijf kernen, namelijk in Rilland-Bath (negatiever over beide indicatoren), Goes (lagere tevredenheid met de huidige woonomgeving), 's-Heerenhoek, Ellewoutsdijk en Yerseke (negatiever ten aanzien van de recente ontwikkelingen in de kern/wijk).

Ten slotte behoort Heinkenszand tot de derde variant. In Heinkenszand geven inwoners weliswaar aan minder tevreden te zijn met de huidige woonomgeving, maar zijn ze positief over de recente ontwikkelingen in de kern.

Figuur 7.2 Is (zeer) tevreden met de huidige woonomgeving afgezet tegen de ervaren ontwikkeling in de kern/wijk

Noot: Alleen de namen van de kernen/wijken die significant verschillen van het Zeeuws gemiddelde zijn weergegeven.

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Oordeel over aspecten van de woonomgeving overwegend positief

In ons bevolkingsonderzoek is onder andere gevraagd naar de tevredenheid met verschillende aspecten van de eigen kern/wijk, zoals de bebouwing, groenvoorzieningen, netheid, kindvriendelijkheid en bevolkingssamenstelling. We stippen hier de tevredenheid van inwoners met groenvoorzieningen en het buitengebied aan; in het venster over milieu gaan we dieper in op deze aspecten.

In vergelijking met de rest van Zeeland, zijn inwoners in de Bevelanden positief gestemd over de verschillende aspecten van hun kern/wijk. Het meest positief gestemd zijn de inwoners over het buitengebied. Het rapportcijfer voor dit aspect ligt op een 7,8. Het minst tevreden zijn inwoners over de gebouwen en de groenvoorzieningen, maar ook deze aspecten krijgen nog een ruime voldoende; gemiddeld een 7,2.

In de gemeente Kapelle zijn inwoners het meest positief, gevolgd door inwoners van de gemeente Borsele. Het minst positief zijn de inwoners van de gemeenten Goes en Reimerswaal; hoewel de gemiddelde cijfers ook in deze gemeenten nog steeds rond (of soms net boven) de Zeeuwse gemiddeldes liggen. Alleen de groenvoorzieningen in de gemeente Reimerswaal scoren, wanneer vergeleken met de andere Zeeuwse gemeenten, laag.

Tabel 7.1 Gemiddeld rapportcijfer voor verschillende aspecten van de woonomgeving in de kern/wijk, naar woongemeente in de Bevelanden (cijfer lopend van 1 tot en met 10)

	Borsele	Goes	Kapelle	Reimers- waal	Noord- Beveland
De gebouwen (woningen, kerk, dorps huis etc.)	7.3	7.1	7.5	7.1	7.2
Groenvoorzieningen, parken, fiets- en wandelpaden	7.2	7.4	7.6	6.8	7.0
Buitengebied (landschap direct rond de kern/wijk)	8.0	7.8	8.0	7.6	7.9
Geschiktheid voor opgroeiende kinderen	7.8	7.5	7.8	7.5	7.6
Geschiktheid om oud in te worden	7.4	7.4	7.9	7.4	7.5
Netheid (onderhoud, schoon, afval, etc.)	7.4	7.1	7.7	7.2	7.5
Veiligheid	7.5	7.3	7.6	7.5	7.8
De bevolkingssamenstelling	7.4	7.3	7.8	7.2	7.5

Gunstiger / ongunstiger ten opzichte van alle andere Zeeuwse gemeenten ($p < 0,05$).

Bron: Leven in Zeeland (2021)

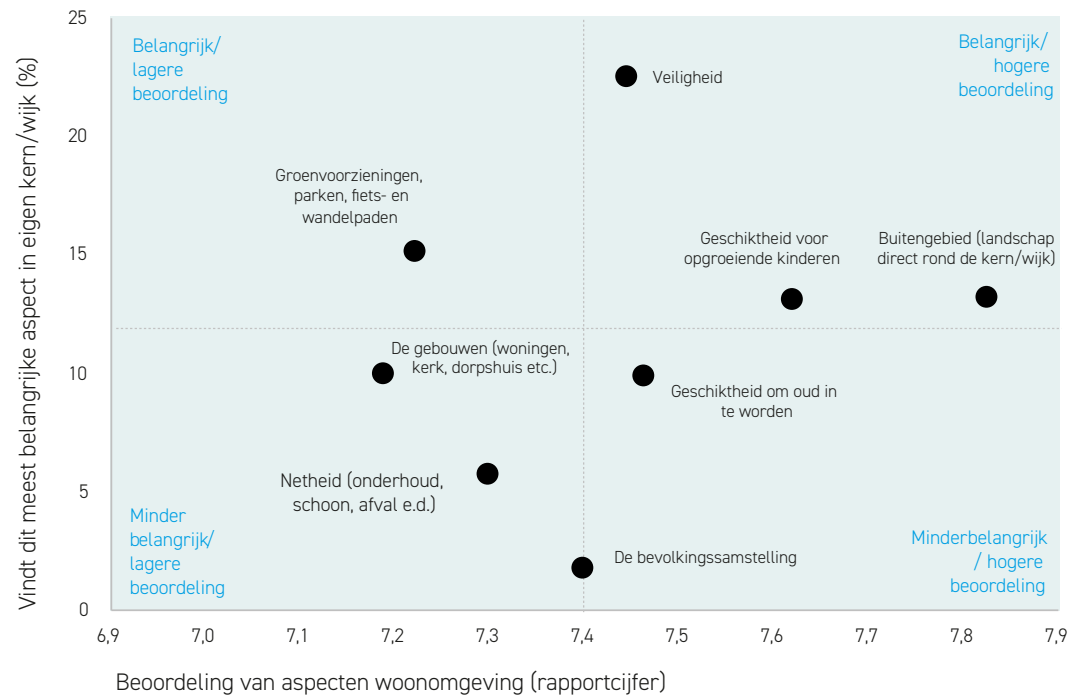

Prioriteit: groenvoorzieningen. Koesteren: veiligheid, kindvriendelijkheid en het buitengebied

Wij hebben inwoners ook gevraagd welke aspecten van de woonomgeving zij het meest belangrijk vinden. Veiligheid en groen zijn volgens de inwoners van de Bevelanden de belangrijkste aspecten in hun woonomgeving. Wanneer we het belang van de aspecten afzetten tegen het gemiddelde rapportcijfer van de aspecten, krijgen we inzicht in de zaken die prioriteit hebben en zaken die gekoesterd moeten worden. De prioriteiten bevinden zich in het kwadrant linksboven

van onderstaande figuur. Dat zijn de aspecten die inwoners van de Bevelanden belangrijk vinden, maar die zij momenteel met een lager rapportcijfer beoordelen. In het kwadrant rechtsboven van de figuur staan de aspecten die gekoesterd moeten worden; deze aspecten worden hooggewaardeerd en worden door de inwoners belangrijk gevonden. Op grond van deze analyse lijkt aandacht voor de groenvoorzieningen gewenst te zijn en dienen veiligheid, geschiktheid voor opgroeiende kinderen en het buitengebied gekoesterd te worden in de Bevelanden.

Figuur 7.3 Gemiddeld rapportcijfer voor verschillende aspecten van de woonomgeving afgezet tegen het belang van het betreffende aspect in de kern/wijk volgens de inwoners van de Bevelanden

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Verhuisgeneigdheid

Eén op de zes inwoners zegt te willen verhuizen

De tevredenheid met de woning en de woonomgeving heeft mede invloed op intentie van mensen om te verhuizen. Eén op de zes inwoners in de Bevelanden (16 procent) gaf aan binnen een jaar te willen verhuizen. Deze verhuisgeneigdheid is niet anders dan onder Zeeuwen elders in de provincie. In de stad Goes ligt de intentie om te verhuizen het hoogst (22 procent). De dorpen waarbij bewoners het minst vaak aangeven dat ze willen verhuizen zijn: Wolphaartsdijk (6 procent), Kattendijke (6 procent), Yerseke (8 procent), Borssele (8 procent) en Kortgene (9 procent).

Redenen om te willen verhuizen

De redenen om te verhuizen zijn divers en hebben we uitgevraagd in ons bevolkingsonderzoek. De meest genoemde verhuisredenen onder de jongste leeftijdsgroep, 16 tot en met 24 jaar, zijn dat jongeren op zichzelf gaan wonen (56 procent), studie (37 procent) en verandering van gezinsituatie (31 procent). Bij de andere leeftijdsgroepen is een belangrijke reden om te verhuizen dat de woning niet meer voldoet. We zien echter ook onder de andere leeftijdsgroepen meer leeftijdsspecifieke redenen, zoals inwoners van 25 en 45 jaar die wensen te verhuizen omwille van de omgeving, de gezinssituatie of de wens om te kopen in plaats van te huren. Of verhuisgeneigde ouderen die met name gezondheidsredenen aandragen om te willen verhuizen.

Inwoners van de gemeenten Goes en Reimerswaal willen vaak binnen de eigen gemeente verhuizen (respectievelijk 47% en 45% van de verhuisgeneigde inwoners). Inwoners van de gemeenten Noord-Beveland en Borsele willen relatief vaak naar een andere gemeente verhuizen (respectievelijk 52% en 46%). In de gemeente Kapelle zijn de inwoners het minst uitgesproken over hun verhuisbestemming: 28 procent wil binnen de eigen gemeente verhuizen, 34 procent wil buiten de eigen gemeente verhuizen, 26 procent heeft geen voorkeur en 13 procent weet het nog niet.

Tabel 7.2 Noemt reden om uit te kijken naar een andere woning, naar leeftijdsgroep (% verhuisgeneigde inwoners in de Bevelanden)

	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 en ouder
De woning voldoet niet meer aan mijn wensen	2%	45%	52%	36%	22%	34%	24%
Ik wil in een andere omgeving wonen	14%	36%	35%	17%	10%	10%	2%
Verandering in de gezinssituatie (bijv. samenwonen of scheiden)	31%	28%	18%	4%	26%	<1%	<1%
Ik huur nu een woning en wil een woning kopen	7%	37%	13%	22%	3%	<1%	<1%
Ik wil op mezelf gaan wonen	56%	7%	<1%	<1%	3%	<1%	<1%
Vanwege gezondheidsredenen	<1%	12%	<1%	3%	31%	17%	83%
Vanwege studie	37%	<1%	6%	<1%	<1%	<1%	<1%
Andere reden	<1%	6%	13%	13%	10%	25%	12%
Vanwege overlast	7%	4%	7%	32%	5%	7%	<1%
Ik wil uit deze buurt verhuizen	3%	5%	10%	22%	4%	7%	<1%
Ik wil dichterbij mijn familie/vrienden wonen	2%	8%	4%	5%	8%	14%	2%
Vanwege de buurtbewoners	<1%	3%	5%	28%	7%	6%	<1%
Vanwege financiële redenen	<1%	9%	1%	9%	11%	6%	1%
Vanwege werk	7%	3%	14%	3%	1%	1%	<1%
Ik ga of wil naar een instelling	<1%	<1%	<1%	<1%	<1%	1%	53%
Ik heb een koopwoning en wil gaan huren	<1%	<1%	1%	<1%	6%	13%	20%

Positief / negatief afwijkend ten opzichte van andere leeftijdsgroepen ($p < 0,05$).

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Veiligheid

Met drie indicatoren rond criminaliteit en onveiligheidsgevoelens wordt een beeld geschetst van de veiligheid in de Bevelanden. De geregistreerde misdrijven per 1.000 inwoners zijn afkomstig uit de politiestatistieken. De slachtofferschapcijfers en de cijfers over ervaren onveiligheid komen uit ons eigen bevolkingsonderzoek.

Minder geregistreerde misdrijven in de Bevelanden

In de Bevelanden werden in 2021 3.348 misdrijven door de politie geregistreerd. In relatieve aantallen komt dit neer op 32 misdrijven per 1.000 inwoners. Ter vergelijking: in de rest van Zeeland lag dit relatieve aantal in 2021 op 35,2 misdrijven per 1.000 inwoners. In Goes ligt het relatieve aantal misdrijven het hoogst (49), maar ook in de wijken rond Goes en dan vooral in 's-Heer-Hendrikskinderen (39) ligt dit aantal hoger. Andere wijken die nog negatief opvallen zijn Kamperland (41), Geersdijk (39) en Rilland-Bath (41).

Tien procent van de inwoners geeft aan slachtoffer te zijn geweest van een delict

In ons bevolkingsonderzoek wordt gevraagd naar slachtofferschap van criminaliteit in het afgelopen jaar. Hierbij kregen inwoners de volgende delicten voorgelegd: woninginbraak, autodiefstal, fietsdiefstal, zakkenrollerij, beroving, andere vorm van diefstal, aanval, bedreiging en vernieling¹. Van de inwoners in de Bevelanden geeft 10 procent aan het laatste jaar slachtoffer te zijn geweest van één of meerdere delicten

(voor overig Zeeland ligt dit percentage op 11 procent, niet significant verschillend). De meeste daarvan waren slachtoffer van vernieling (45 procent), gevolgd door slachtoffers van fietsdiefstal (29 procent) en bedreiging (25 procent).

Het aandeel slachtoffers van criminaliteit is het hoogst in Goes en Yerseke. De wijken waarbij bewoners aangeven het minst vaak slachtoffer te zijn geweest van een delict, liggen verspreid over de Bevelanden: 's-Heerenhoek, Lewedorp, 's-Gravenpolder, Kloetinge, Wilhelminadorp, Wemeldinge, Krabbendijk, Kats en Kamperland. Vooral deze laatste is opvallend. Kamperland kent immers een relatief hoog aantal geregistreerde misdrijven. Een mogelijke verklaring is dat hier relatief vaak toeristen of tweede-woningbezitters slachtoffer zijn van criminaliteit, zodat deze misdrijven wel in de politiestatistieken terecht komen, maar niet zichtbaar worden uit vragen over slachtofferschap in een inwoneronderzoek.

Weinig gevoelens van onveiligheid in de Bevelanden

Een derde indicator die vaak wordt genoemd als het over veiligheid gaat, is het gevoel van onveiligheid onder inwoners. De onveiligheidsgevoelens zijn in de Bevelanden redelijk laag: 11 procent van de inwoners geeft aan zich vaak wel eens onveilig te voelen in de buurt. In de rest van Zeeland ligt dit 2-procentpunt hoger. In ruimtelijke zin zien we dat alleen inwoners in Goes zich bovengemiddeld vaak onveilig voelen in de buurt. In en rond de gemeente Kapelle vinden we de wijken met relatief het laagste aantal inwoners dat zich vaak onveilig voelt in de buurt.

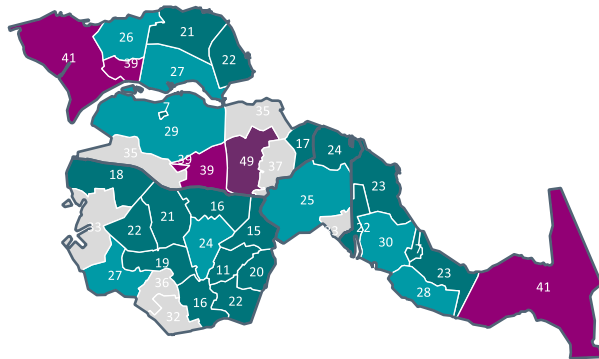
¹ De regionale monitor van het CBS presenteert ook slachtofferschapcijfers in termen van 'ondervonden delicten'. Wij berekenen niet het aantal ondervonden delicten, maar kijken enkel naar de mate waarin inwoners wel of geen slachtoffer zijn geweest van een misdrijf. In lijn met de definitie van het CBS hebben wij cybercrime delicten buiten beschouwing gelaten bij deze berekening.

Figuur 7.4 Indicatoren van veiligheid in de kern/wijk; naar woonwijk

Aantal geregistreerde misdrijven

Eenheid
aantal per 1000 inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=34)

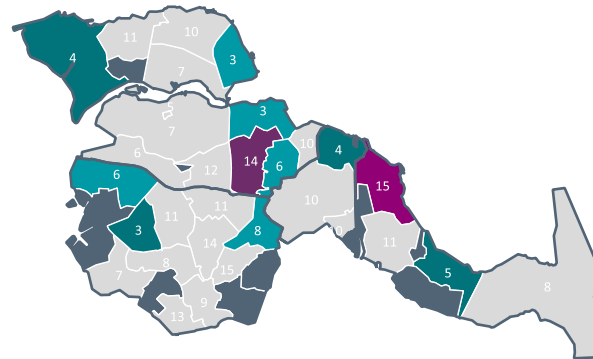

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Was in het afgelopen jaar slachtoffer van een delict

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=11%)

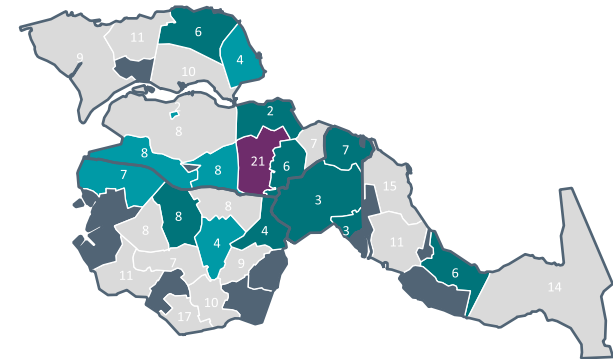

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Voelt zich soms of vaak onveilig in de buurt

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=13%)

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Prettig samenleven

Het woongenot heeft zowel een fysieke als een sociale component. Bij fysiek gaat het vaak om de tevredenheid met de fysieke elementen en openbare ruimte in de wijk. Dit bespraken wij eerder in dit venster. Bij sociaal gaat het om de omgang met elkaar, de sfeer en de sociale samenhang.

Sociale cohesie vooral groot in de kleinere kernen rond Goes

Om de sociale cohesie in de kern/wijk te bepalen, hebben we bewoners zes stellingen voorgelegd:

- Ik woon in een gezellige kern/wijk met veel saamhorigheid.
- Ik heb weinig contact met de andere kern/wijkbewoners.
- Mensen kennen elkaar in deze kern/wijk nauwelijks.
- Ik zou liever in een andere kern/wijk wonen.
- De mensen gaan in deze kern/wijk op een prettige manier met elkaar om.
- Ik voel me thuis bij de mensen die in deze kern/wijk wonen.

De inwoners konden aangeven in hoeverre ze het eens zijn met deze stellingen. Met de antwoorden op de zes stellingen hebben we een schaalscore voor 'sociale cohesie' berekend. De schaalscore loopt van 1 tot en met 5; waarbij een hogere score een grotere mate van sociale cohesie indiceert².

De sociale cohesie in de Bevelanden heeft een gemiddelde score van 3,7; dit ligt hoger dan in de rest van Zeeland. Binnen de Bevelanden bestaan nog

aanzienlijke verschillen in sociale cohesie. Vooral wijken in de gemeente Goes scoren hoog, hoewel dit niet geldt voor de stad Goes. De stad Goes heeft de laagste score van de Bevelanden. Dit is niet helemaal verwonderlijk, aangezien de buurtcontacten en het 'ons-kent-ons'-principe doorgaans wat groter zijn in dorpen dan in stedelijk gebied (HZ KCZS, 2022).

Vergelijken we Heinkenszand, Kapelle, Yerseke en Kruiningen met elkaar, vier grotere kernen binnen de Bevelanden, dan vallen met name de eerste twee kernen op. In Kapelle ligt de sociale cohesie hoger dan gemiddeld in Zeeland; terwijl de sociale cohesie in Heinkenszand lager is dan gemiddeld. Verder zien we dat Kats, Wolphaartsdijk, 's-Heer-Arendskerke, Nisse en 's-Gravenpolder hoog scoren op sociale cohesie.

Sociale overlast

Eén op de vijftien (6 procent) inwoners in de Bevelanden ondervindt vaak geluidsoverlast van de burens. Dit is nagenoeg gelijk aan de rest van Zeeland (7 procent). Alle wijken in de Bevelanden scoren gelijk aan of boven het Zeeuws gemiddelde als het gaat om de ervaren geluidsoverlast van burens.

Als we kijken naar de ervaren overlast van toeristen dan zien we inwoners in de Bevelanden over het algemeen weinig overlast ervaren. Gemiddeld genomen ervaart 5 procent van de inwoners in de Bevelanden vaak overlast van toeristen. Overlast van toeristen is echter vaak erg lokaal. De overlast van toeristen speelt vooral in delen van Noord-Beveland (= Wissenkerke, Colijnsplaat, Kortgene), in Wolphaartsdijk en Yerseke.

² De geconstrueerde schaal heeft een hoge mate van betrouwbaarheid (Cronbachs alfa=0,83). De stellingen zijn allemaal in dezelfde richting gecodeerd voor de schaalconstructie. Daarnaast zijn twee stellingen buiten de schaalberekening gelaten; deze stellingen verlaagde de interne consistentie van de schaal.

Conclusie

De inwoners van de Bevelanden zijn over het algemeen tevreden met hun woning en de huidige woonomgeving. Dit komt overeen met het beeld voor heel Zeeland. Veel inwoners zijn tevreden over hun woonsituatie en geven diverse aspecten van de woonomgeving een ruime voldoende. Vooral Kloetinge, Wolphaartsdijk en Kapelle scoren hoog als het gaat om de kwaliteit van wonen en de woonomgeving. De stad Goes wijkt daarentegen op meerdere aspecten negatief af. In Goes is de tevredenheid met de eigen woning en de woonomgeving lager, ligt het aantal geregistreerde misdrijven hoger evenals de ervaren onveiligheidsgevoelens en er is minder sociale cohesie. De vraag is uiteraard in hoeverre dit opvallend is; stedelijkheid en ongunstigere scores op woonindicatoren gaan vaak hand in hand. Verder zien we dat inwoners lokaal overlast ondervinden van toeristen. Het zijn met name de kernen/wijken van Noord-Beveland, Wolphaartsdijk en Yerseke die op dit punt opvallen.

De bevindingen uit ons onderzoek laten zien dat inwoners over het algemeen prettig en veilig (samen)wonen in de Bevelanden. Aspecten in de woonomgeving die volgens de inwoners gekoesterd moeten worden zijn het buitengebied, de geschiktheid van de wijken voor opgroeiende kinderen en veiligheid. Een door inwoners genoemde punt van zorg zijn de groenvoorzieningen in hun kern/wijk. De groenvoorzieningen worden belangrijk bevonden voor de kern/wijk, maar krijgen momenteel nog een relatief lage beoordeling. Een ander aandachtspunt zijn de lagere scores op woontevredenheid voor enkele wijken/kernen zoals Ellewoutsdijk, 's-Heerenhoek en vooral Rilland-Bath.

Referenties

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

Portret

Sofie | 21 jaar | Oud-Sabbinge

Samen met mijn ouders en oudere broer woon ik ons huis in Oud-Sabbinge. Voorheen woonde mijn opa en oma hier, naast de smederij die van mijn opa was. Eerst woonden ook mijn twee zussen hier in huis, maar zij wonen nu op zichzelf. Ik studeer aan de PABO aan de Hogeschool Zeeland. Net als de rest van mijn familie voetbal ik bij de club hier drie minuten vandaan.

Ik ben een echt familiemens. Het is belangrijk voor mij dat ze in de buurt wonen. Mijn zussen zijn nu uit huis, maar wonen nog wel in de buurt. De ene woont in Goes en de andere woont hier op Oud-Sabbinge. Van iedereen hier in 'het rondje', weet ik wie waar woont en ik kan bijvoorbeeld zo even langs bij mijn tantes in Wolphaartsdijk. Het geeft me een veilig gevoel dat ik zo veel mensen ken hier in de buurt. Je moet er ook wel tegen kunnen, de dorpscultuur. Iedereen kent elkaar en mensen weten veel van elkaar. En iedereen zegt elkaar gedag op straat.

Hier is veel ruimte, dat spreekt veel mensen, en mij ook, aan. Ik vind het fijn dat ik een paar stappen zet en zo in de polder ben. Mijn favoriete plek is dan ook op de dijk net buiten Oud-Sabbinge waar ik uitzicht heb op de 'skyline' van Wolphaartsdijk en je de voetbalclub kunt zien. Ik houd van de rust hier, in de stad zijn er vaak te veel prikkels. Hier is het wijds, het geeft me het thuisgevoel. Als vrienden hierheen komen klagen ze vaak dat ze het een hele *work-out* vinden. Ik ben het gewend, dat je overal wat verder voor moet reizen. Ook ik vind het wel een nadeel hoor. Je bent afhankelijk van de auto, scooter of een elektrische fiets. Je hebt wel een buurtbus, die rijdt doordeweeks om het uur en wordt

draaiende gehouden door vrijwilligers. De bus kan ik nooit nemen voor school, want hij rijdt pas vanaf kwart over acht in de ochtend en dan ben ik te laat voor mijn les van negen uur. De bereikbaarheid vind ik wel het grootste nadeel van hier wonen, iets spontaan doen kan niet. Je moet altijd iets geregeld hebben; de auto of ik slaap bijvoorbeeld bij mijn zus in Goes als ik ga stappen.

In de toekomst hoop ik hier weer te wonen. Ik heb besloten na mijn studie nog een tijdje bij mijn ouders te wonen en daarna wil ik op mezelf gaan wonen. Als starter ben ik ook realistisch. De huizen zijn hier en in Wolphaartsdijk heel erg gewild. Dus dan ga ik denk ik eerst eens in Goes wat zoeken, daar is het makkelijker dan meteen hier iets te kopen. Huurhuizen zijn hier heel weinig namelijk. Daarbij komt ook nog dat er hier wat Belgen zijn met een tweede huis. Zij bieden zo veel over, daar kan bijna niemand tegenop. Ik vind het jammer dat het zo gaat, omdat die huizen veel leeg staan. Ze worden alleen in de zomer of in het weekend gebruikt als toevluchtsoord. Ik hoop voor Oud-Sabbinge dat het niet zo toeristisch wordt. Dat hier kinderen spelen en dat het niet zo uitgestorven wordt als het bijvoorbeeld winter is. Dat zou een reden zijn dat mensen kunnen wegtrekken.

Portret

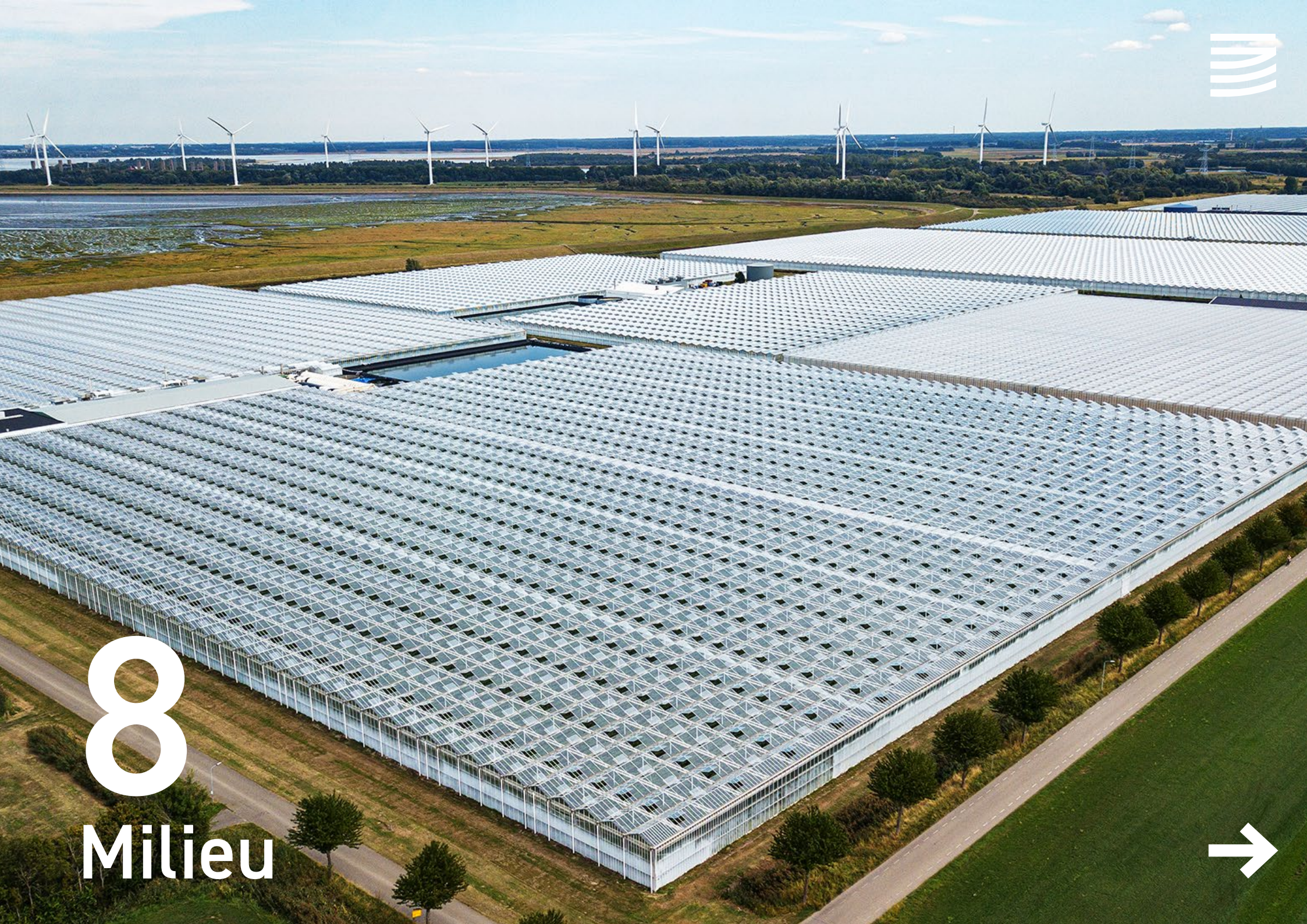
Sofie | 21 jaar | Oud-Sabbinge

Eigenlijk hoop ik dat we Oud-Sabbinge zo kunnen houden zoals het is, ook met de buurtvereniging die er is. Dat er leuke dingen georganiseerd worden zoals een barbecue of samen mosselen eten. Dat je een praatje met elkaar houdt. Er hoeft van mij ook geen nieuwbouw bij te komen, want het hoort hier gewoon oud te zijn. Ja ja, *it's in the name*.

Foto's:

- Buurtbus in Oud-Sabbinge
- Een verkocht huis in Oud-Sabbinge
- Uitzicht op het dorp van Wolphaartsdijk, vanaf de dijk in Oud-Sabbinge
- Spelende kinderen op 'het Rondje'

8

Milieu

8 Milieu

IN HET KORT

- Relatief veel bebouwing en agrarisch terrein en minder water, bos- en natuurgebied in vergelijking met de rest van Zeeland.
- Inwoners van gemeenten Borsele en Kapelle zijn het meest tevreden over groenvoorzieningen, parken, fiets- en wandelpaden in hun buurt
- Tevredenheid over het buitengebied is wisselend.
- Grotere uitstoot broeikasgassen en/of fijnstof onder de rook van Vlissingen-Oost en in Reimerswaal.
- Lawaai, stank en roet/stof zorgen ook voor overlast in met name Borsele en langs de Westerschelde.
- Inwoners zijn, tot op zekere hoogte, bereid hun gedrag te veranderen ten behoeve van natuur en milieu. De bereidheid om ook mee te betalen voor een beter milieu ligt lager.

De regionale monitor Brede Welvaart laat zien dat milieuaspecten een uitdaging vormen voor Zeeland. Zo zien we dat de hoeveelheid natuur- en bosgebied beperkt is en dat we in Zeeland een relatief grote uitstoot van broeikasgassen hebben wanneer vergeleken met de rest van Nederland.

Anderzijds scoort de provincie goed als het gaat om de kwaliteit van de binnen- en kustwateren. Toch is het algemene beeld voor milieu dat Zeeland relatief ongunstig scoort op het thema milieu.

Hoe scoren de Bevelanden op deze aspecten en hoe kijken de inwoners van de Bevelanden aan tegen de hoeveelheid groen en natuur in de regio? In hoeverre ervaren ze overlast van industrie, verkeer, bedrijven en landbouw in de omgeving? En in hoeverre willen zij zelf maatregelen treffen om milieuproblemen aan te pakken? Deze vragen beantwoorden we in dit venster.

Milieu en leefbaarheid

Minder water, bos- en natuurgebied; meer bebouwing en agrarisch terrein

Om een goed beeld te krijgen van de milieuaspecten binnen de Bevelanden, kijken we eerst naar de cijfers rond het bodemgebruik in de regio. Het bodemgebruik van Nederland is grofweg in te delen in 'rode', 'groene' en 'blauwe' ruimte (conform de indeling van Compendium voor de Leefomgeving). Bij de rode ruimte gaat het om infrastructuur en bebouwd terrein. De groene ruimte heeft betrekking op de natuurlijke gebieden in de vorm van bos, natuur, agrarisch terrein en recreatieterrein¹.

¹ Volgens het CBS gaat het hier om o.a. terreinen voor veldsport (incl. draf- en rensport, golfterrein), permanente motorcrossbaan, bos- of heesterstroken voor zover gelegen in het sportterrein. De definitie omvat echter ook zwembaden, sporthal en tribunes. Hoewel laatstgenoemde bodemgebruik ook als rode ruimte beschouwd kan worden, hanteren wij hier dezelfde indeling als die van het Compendium voor de Leefomgeving en beschouwen we al het recreatieve terrein als groene ruimte.

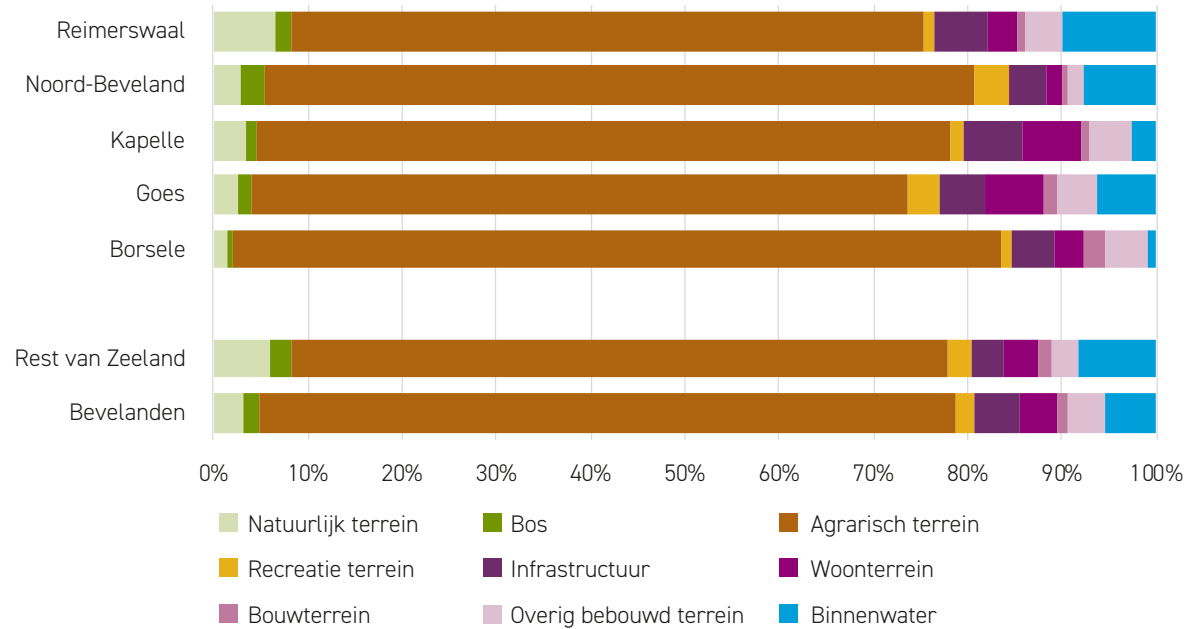

Bij blauwe ruimte gaat het om de aanwezigheid van (binnen)wateren. De Bevelanden kent, ten opzichte van de rest van Zeeland, relatief veel 'rode' ruimte; ofwel: er is veel infrastructuur en bebouwd terrein in de regio. Evenals in de rest van Zeeland bestaat de 'groene' ruimte ongeveer

80% van het grondgebied. De groene ruimte in de Bevelanden is echter anders verdeeld. Zo zien we meer agrarisch terrein in de regio en minder bos- en natuurgebied (met name in de gemeente Borsele). We zien verder dat de hoeveelheid 'blauwe' ruimte beperkter is dan elders in Zeeland.

Figuur 8.1 Grondgebruik in de Bevelanden; naar woongemeente (% oppervlakte)

Bronnen: CLO (2020) & CBS Statline (2018)

Inwoners van gemeenten Borsele en Kapelle meest tevreden over het groen in de buurt

In ons bevolkingsonderzoek 'Leven in Zeeland' zijn inwoners gevraagd naar hun tevredenheid met de groenvoorzieningen in de wijk. Gemiddeld geven inwoners in de Bevelanden de groenvoorzieningen, parken, fiets- en wandelpaden een 7,2 als rapportcijfer. In de rest van Zeeland ligt dit rapportcijfer iets lager; een 7,1. Hoewel inwoners dus gemiddeld tevreden zijn met het groen, krijgt dit aspect een lagere beoordeling dan veel andere aspecten in de woonomgeving (zie ons venster over 'Wonen').

In de gemeenten Kapelle en Borsele zijn inwoners het meest tevreden met de groenvoorzieningen, parken, fiets- en wandelpaden. Kijken we op wijkniveau dan zien we dat de tevredenheid met de groenvoorzieningen het hoogst is in Nisse, Borssele en Kapelle, gevolgd door Wemeldinge, Kloetinge, 's-Gravenpolder, Goes en Heinkenszand. Het minst tevreden zijn bewoners van Rilland-Bath, Schore, 's-Heerenhoek en Krabbendijke.

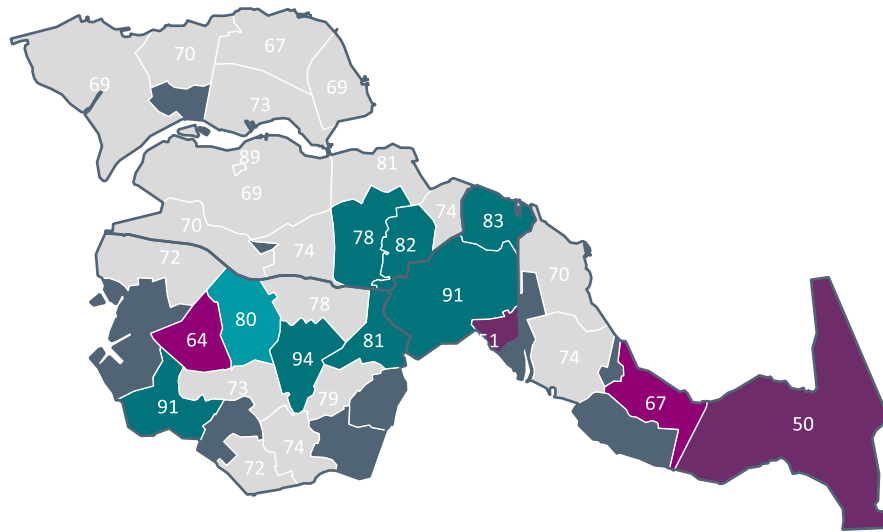
Tevredenheid over het buitengebied wisselend

In de Bevelanden geven bewoners gemiddeld een 7,8 aan het buitengebied; iets hoger dan gemiddeld in de rest van Zeeland (7,7). Met name op gemeenteniveau loopt de waardering voor het buitengebied sterk uiteen. Zo zijn inwoners van de gemeenten Borsele (met name in en rond Nisse), Kapelle (Wemeldinge en het dorp Kapelle) en Goes (Kloetinge, Oud-Sabbinge en stad Goes) het meest tevreden. Wederom zien we dat inwoners in de gemeente Reimerswaal (Rilland-Bath en Krabbendijke) minder tevreden zijn.

Figuur 8.2 Indicatoren van natuurbeleving; naar woonwijk

Is (zeer) tevreden met de groenvoorzieningen in de eigen kern/wijk

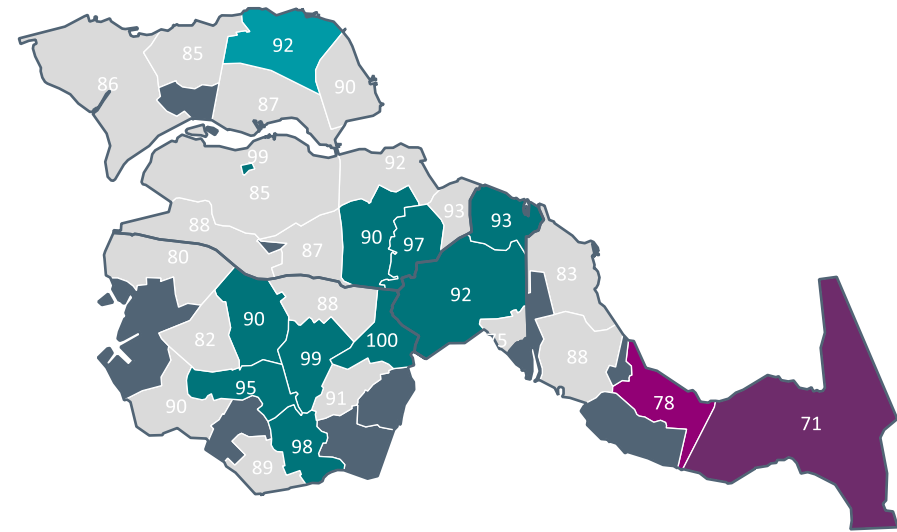

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Eenheid

% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=73%)

Is (zeer) tevreden met het buitengebied rond de eigen kern/wijk

gunstiger — — — — — ongunstiger

te lage respons

Eenheid

% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=85%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

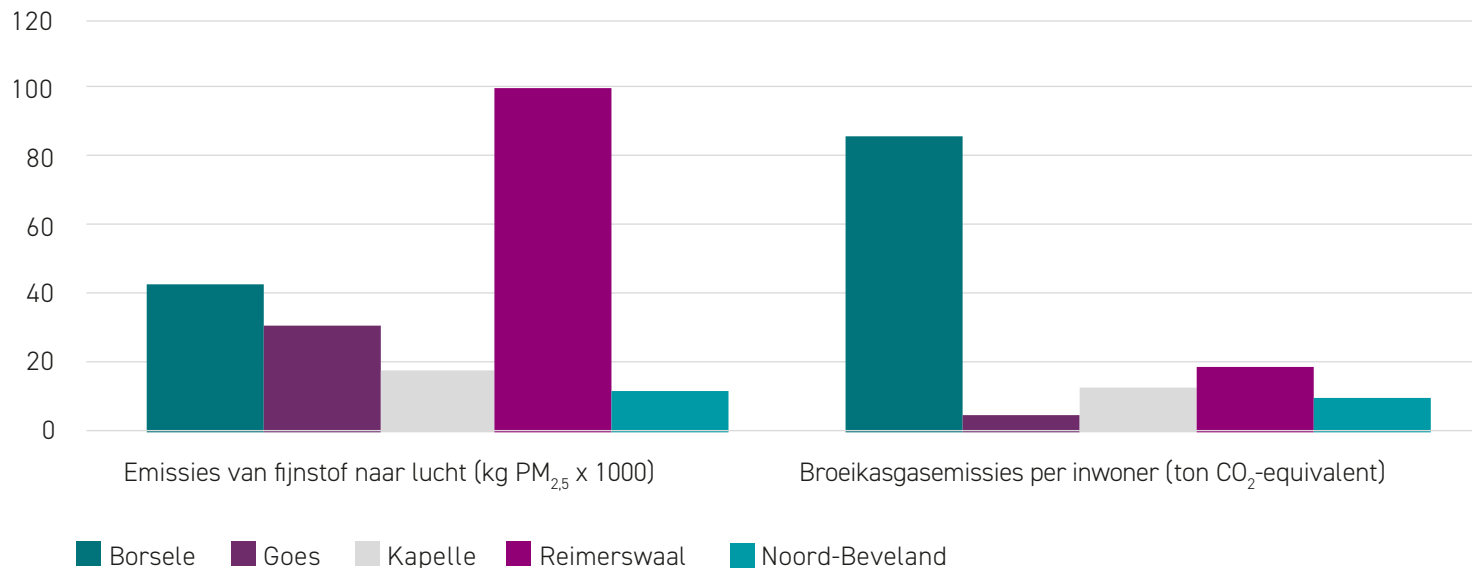

Uitstoot van fijnstof en broeikasgasemissie: vooral voor Borsele en Reimerswaal een aandachtspunt

De beoordeling van het milieu in de Bevelanden wordt niet alleen bepaald door de tevredenheid van inwoners met de groenvoorzieningen en het landschap. Ook het ervaren van weinig overlast van verkeer, industrie, bedrijven en landbouw, zoals overlast van lawaai, stank en stof/roet, vormt een belangrijke voorwaarde voor een prettig en duurzaam leefklimaat.

De monitor van het CBS biedt inzicht in de uitstoot van broeikasgassen en fijnstof naar de lucht. Deze gegevens zijn niet beschikbaar op wijk-niveau, maar kunnen wel uitgesplitst worden naar de vijf gemeenten in de Bevelanden. Volgens het RIVM (2022) kan uitstoot van fijnstof naar de lucht leiden tot verminderde longfunctie, luchtwegklachten en andere gezondheidsproblemen; broeikasgassen worden gezien als belangrijke veroorzaker van klimaatverandering.

Figuur 8.3 Emissie van fijnstof en broeikasgas, naar woongemeente (per kg PM_{2,5} en ton CO₂-equivalent)

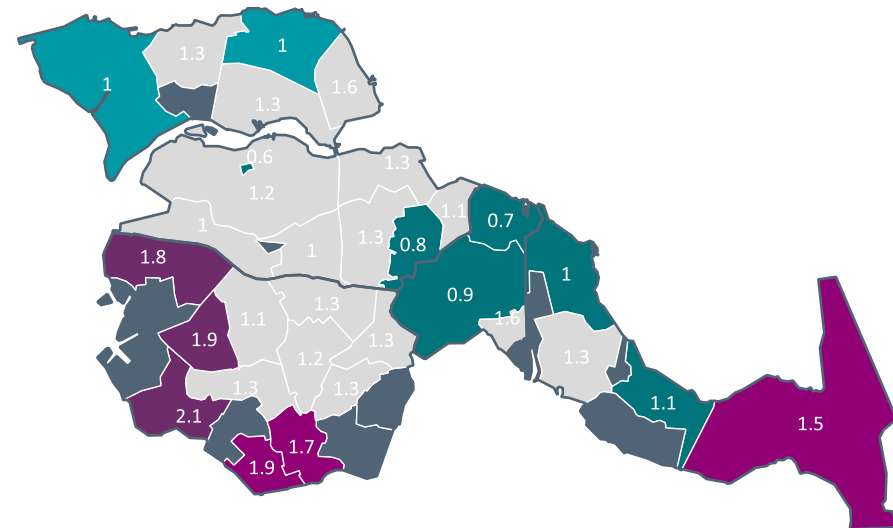
Bron: CBS (2021)

De grootste broeikasgasemissie is te zien in de gemeente Borsele: de emissie per inwoner ligt daar op 85,6 ton CO₂-equivalent. In de gemeente Reimerswaal is relatief veel fijnstof in de lucht; de uitstoot van fijnstof naar de lucht ligt voor deze gemeente op 100.400 kg PM_{2,5}.² Navraag bij het RIVM leert dat de hoge emissiewaarden in een gemeente ook kunnen worden veroorzaakt door naburige gemeenten en regio's. Voor Borsele kan bijvoorbeeld de hoge broeikasgasemissie mede liggen in Vlissingen-Oost. Voor Reimerswaal zou het fijnstof in de lucht mede kunnen komen door industrie die is gelegen aan de grens bij Antwerpen. Dit laat zien dat brede welvaart niet alleen begint bij de gemeente zelf, maar ook in samenwerking en overleg met naburige regio's (oftewel 'elders').

In de volgende paragraaf zullen we zien dat in de gemeente Borsele de ervaren overlast van lawaai, stank en roet/stof ook hoger ligt dan gemiddeld in Zeeland; voor Reimerswaal is dit minder eenduidig.

Figuur 8.4 Ervaren overlast van lawaai, stank, stof en/of roet; naar woonwijk

Ervaart overlast van stof, roet, lawaai en/of stank uit de omgeving

Eenheid

score (0-6; hogere score=meer overlast)
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=1,3)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

² De broeikasgasemissie per inwoner voor heel Zeeland ligt op 27,1 ton CO₂-equivalent. De emissie van fijnstof naar de lucht ligt in Zeeland op een totaal van 1.091.800 kg PM_{2,5}. Als het gaat om fijnstofemissie dan is het aandeel van Reimerswaal dus 9% van het totaal in Zeeland.

Overlast van lawaai, stank en roet onder de rook van Vlissingen-Oost en langs de Westerschelde

In ons bevolkingsonderzoek is aan bewoners gevraagd of zij overlast ondervinden van verkeer, industrie, bedrijven en landbouw. Deze vorm van overlast hebben wij bepaald aan de hand van drie vragen over de mate waarin inwoners last hebben van:

- Lawaai uit de omgeving (bijv. verkeer, industrie, bedrijven, landbouw).
- Stank uit de omgeving (bijv. van verkeer, industrie, bedrijven, landbouw).
- Stof en roet.

De mate van overlast wordt uitgedrukt als een score tussen 0 en 6³. Hoe hoger de score, hoe meer overlast inwoners ondervinden.

In de Bevelanden komt de gemiddelde score voor overlast van lawaai, stank en stof/roet even hoog uit als in de rest van Zeeland, namelijk op 1,2. In de dorpen onder de rook van Vlissingen-Oost (Borssele, 's-Heerenhoek en Lewedorp) ligt de ervaren milieuoverlast wat hoger. Ook in Ellewoutsdijk, Oudelande en Rilland-Bath wonen relatief veel mensen die overlast ondervinden van lawaai, stank en roet. De ervaren milieuoverlast is het laagst in kernen/dorpen van Kapelle, Wemeldinge, Kloetinge, Yerseke en Krabbendijke.

³ Met behulp van een factoranalyse en Cronbachs alfa hebben we geanalyseerd of we de antwoorden op deze drie vragen kunnen samenvoegen tot één score. Een factoranalyse met verschillende vragen over overlast (dus inclusief vragen over andere vormen van overlast, bijvoorbeeld van burens, toeristen en rommel) laat zien dat de drie vragen over ervaren milieuoverlast tezamen op een onderliggende factor laden. De drie vragen vormen een redelijk betrouwbare schaal (Cronbachs alfa van 0,64).

⁴ Als we de antwoorden op de zes stellingen opnemen in een factoranalyse dan laat deze een tweefactor structuur zien. We hebben de antwoorden op vier stellingen samengevoegd tot een score voor 'bereidheid om (eigen) gedrag te veranderen' en een score voor 'bereidheid om mee te betalen' voor een beter milieu. Beide schalen zijn redelijk betrouwbaar (Cronbachs alfa=0,74, resp. 0,62).

Bereidheid om zelf wat te doen voor een beter milieu

De bijdrage van inwoners bij het aanpakken van milieuproblemen is belangrijk. Ook in de Regionale Energiestrategie 2.0 staat de participatie en betrokkenheid van inwoners centraal. Met behulp van zes stellingen als 'Ik geloof dat ik een verschil kan maken bij de bescherming van het milieu', 'Ik ben bereid anders te gaan leven voor een beter milieu' en 'Het beleid van de overheid om milieuproblemen aan te pakken mag mij geen geld kosten' hebben we twee scores berekend. De scores geven aan of (a) iemand bereid is om zijn/haar gedrag te veranderen voor een beter milieu en (b) iemand bereid is om mee te betalen aan een beter milieu⁴. Beide scores lopen van 1 tot en met 5. Hoe hoger de score, des te meer bereidheid er is.

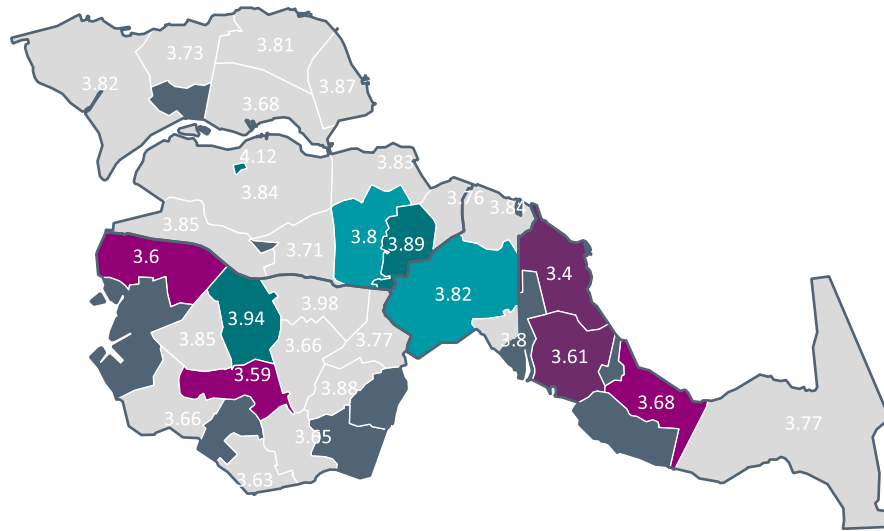
Inwoners best bereid om eigen gedrag te veranderen

We zien dat de bereidheid om het eigen gedrag te veranderen ten behoeve van een beter milieu in de Bevelanden even groot is als in de rest van Zeeland (een gemiddelde score van 3,8). De grootste bereidheid vinden we in Goes en enkele grotere kernen van de Bevelanden (Heinkenszand, Kapelle en Kloetinge). De minste bereidheid om het eigen gedrag te veranderen zien we terug in de gemeente Reimerswaal (Yerseke, Kruiningen en Krabbendijke) en in Lewedorp en Ovezande. Voor de verschillen tussen de wijken zijn diverse mogelijke verklaringen te geven zoals leeftijdsopbouw en religiositeit van de inwoners. Uit

Figuur 8.5 Indicatoren van bereidheid om bij te dragen aan beter milieu, naar woonwijk

Is bereid om gedrag te veranderen voor beter milieu

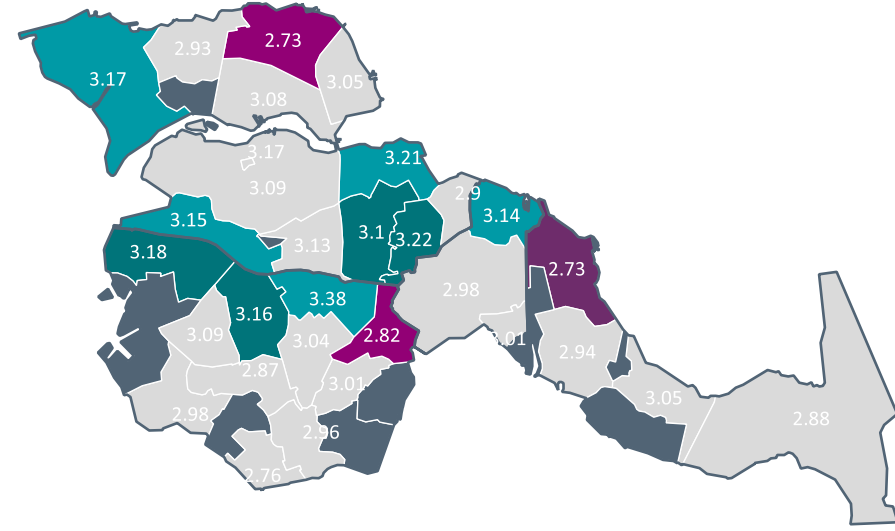

gunstiger — ongunstiger

te lage respons

Eenheid

score (1-5; hogere score=meer bereidheid)
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=3,8)

Is bereid om mee te betalen aan een beter milieu

gunstiger — ongunstiger

te lage respons

Eenheid

score (1-5; hogere score=meer bereidheid)
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=3,0)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

een aanvullende analyse blijkt bijvoorbeeld dat inwoners die het gereformeerde geloof aanhangen, en waarvan een groot deel in de 'Bible Belt'-gemeente Reimerswaal woont, minder bereid zijn om hun gedrag te veranderen voor een beter milieu dan anders- of niet-gelovigen⁵. Nader onderzoek moet nog uitwijzen wat de precieze oorzaken zijn.

Liever gedrag veranderen dan meebetalen

Als het gaat om de bereidheid om mee te betalen voor een beter milieu dan zien we dat deze bereidheid in de Bevelanden wat groter is dan in de rest van Zeeland (gemiddelde score van 3,0 tegenover 2,9). We zien wel dat inwoners over het algemeen minder bereid zijn om mee te betalen aan een beter milieu dan om hun eigen gedrag te veranderen voor milieuverbetering.

Goes en de grotere kernen Heinkenszand en Kloetinge laten ook hoge scores zien als het gaat om de bereidheid om mee te betalen. Opvallend is de hoge score in Lewedorp. Het is de enige wijk waar inwoners minder bereid zijn om het eigen gedrag te veranderen, maar wel bovengemiddeld bereid zijn om mee te betalen aan een beter milieu. In Yerseke, 's-Gravenpolder en Colijnsplaat is de bereidheid om mee te betalen het laagst.

Conclusie

Het thema milieu is volgens de regionale monitor brede welvaart van het CBS een punt van aandacht voor Zeeland. Ook in de Bevelanden

zien we dat de uitstoot van fijnstof en broeikasgassen regionaal hoog ligt, met name in de gemeenten Borsele en Reimerswaal. Daarnaast kent de Bevelanden relatief veel 'rode' ruimte met bebouwing en infrastructuur; terwijl de 'groene' ruimte, met uitzondering van agrarisch terrein, beperkt is. Inwoners van de Bevelanden oordelen zelf positief over het landschap en het buitengebied in de regio. Alleen inwoners in Krabbendijke en Rilland-Bath zijn kritischer over deze aspecten. De meeste overlast van lawaai, stank en stof/roet vanuit de omgeving wordt ervaren door inwoners wonend in de nabijheid van Vlissingen-Oost en de Westerschelde.

'Een beter milieu begint bij jezelf', deze slogan past ook bij het regionale beleid dat wordt gevoerd rond onder andere de regionale energiestrategie. Uiteraard begint een beter milieu niet alleen bij de inwoner, maar ligt de basis van deze transitie bij een samenwerking en bundeling van krachten tussen verschillende partijen zoals inwoners, bedrijfsleven en overheid. Onze resultaten laten zien dat de gemiddelde inwoner best bereid is om eigen gedrag te veranderen voor milieuverbetering. De bereidheid om hieraan mee te betalen is echter minder groot. Opvallend is de relatief lage bereidheid onder inwoners van Reimerswaal; hoewel nader onderzoek gewenst is, lijkt religiositeit van de inwoners hier een rol te spelen. Daarnaast zien we dat samenwerking tussen regio's en gemeenten van cruciaal belang is bij het tegengaan van uitstoot van fijnstof en broeikasgassen. Uitstoot stopt immers niet bij de gemeentegrens.

⁵ Gebaseerd op een regressieanalyse met ongewogen data. We zien overigens geen verschil tussen gereformeerden en anders-/niet-gelovigen als we kijken naar de bereidheid om mee te betalen aan een beter milieu.

Referenties

CBS. (2021). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Geraadpleegd op 5 augustus 2022 van <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>

CBS statline. (2018). *Bodemgebruik, wijk- en buurtcijfers 2015*. Geraadpleegd op 5 augustus 2022 van <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/84324NED/table?dl=25868>

CLO. (2020). *Kaart bodemgebruik van Nederland, 2015*. Compendium voor de Leefomgeving. Geraadpleegd op 22 juli 2022 van <https://www.clo.nl/indicatoren/nl0061-bodemgebruiksk kaart-voor-nederland>

RIVM. (2022). *Gezondheidseffecten van luchtverontreiniging*. Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu, Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. Geraadpleegd op 12 augustus 2022 van <https://www.rivm.nl/ggd-richtlijn-medische-milieukunde-luchtkwaliteit-en-gezondheid/gezondheidseffecten-luchtverontreiniging>

Portret

Sverre | 24 jaar | Goes

Vier weken werk ik op een schip als eerste stuurman, vier weken woon ik in de binnenstad van Goes. Vier weken op, vier weken af; zo gaat het hele jaar door. Ik woon hier sinds twee jaar in een appartement en ik kijk uit op de Grote Markt. Officieel woon ik alleen, maar als ik niet vaar is mijn vriendin vaak hier. In mijn vrije tijd houd ik ervan om te drummen, festivals te bezoeken en gezellig met vrienden op stap te gaan.

Als ik terug kom van vier weken varen, moet ik vooral wennen om in de stad weer veel verschillende gezichten te zien. Als ik in de supermarkt ben, is dat het ergste. Dat heb je als je wekenlang met acht dezelfde mensen op een schip werkt en woont.

Als ik eenmaal gewend ben om weer onder de mensen te zijn, is Goes een fijne plek om te wonen. Het is kleinschalig, maar het geeft ook een stadsgevoel. Als je iets nodig hebt, dan ben je er binnen drie minuten. Er wonen hier veel jonge mensen. Dat is voor mij ook de reden om hier twee jaar geleden naartoe te verhuizen. Veel van mijn vrienden kregen hier een baan en verhuisden ook deze kant op. Ik heb wel geprobeerd buiten Zeeland te wonen. De wereld ontdekken. Ik verhuisde naar Breda, maar ik kwam erachter dat mijn mentaliteit daar niet goed paste. Ik ben een Zeeuw in hart en nieren en ik merkte dat ik daar niet paste. Ik ben recht door zee en misschien wat stug, daarom pas ik goed in Goes. Hier zijn meer mensen zo.

Waar ik wel steeds meer moeite mee krijg is al het geluid constant om mij heen. Als ze 's ochtends om vier uur de markt aan het opzetten zijn, hoor ik dat. Als de discotheek achter mij sluit op de vroege ochtend, hoor ik

dat ook. Toen ik hier net kwam wonen, vond ik dat heel leuk. Ik was toen ik een periode dat ik veel wilde doen en feesten. Nu kom ik er steeds meer achter dat ik geen stadsmens ben. Best vreemd om te zeggen, aangezien ik midden in de stad woon. De plek waar ik het liefst naartoe ga in mijn omgeving, ligt dan ook buiten de stad. Het is het Oosterscheldestrand vlakbij Wilhelminadorp. Daar ga ik, als ik niet aan het varen ben, vaak naartoe. De zee houdt mij rustig, dat is de reden dat ik ook ben gaan varen. Ik vind het niet heel bijzonder mooi daar, maar ik kan er zo twee uur lang rondlopen. Ja, dat strandje is echt mijn plek.

In Goes vind ik niks echt lelijk. Wat ik lelijk vind is dat er soms zo krampachtig en klein gedacht wordt. Goes heeft namelijk echt de functie als grote stad, ondanks dat het maar een kleine stad is. Alle mensen in de omliggende dorpen zijn gefocust op Goes. Veel jongeren dus ook. En ik denk dat je daar meer op moet inspelen als stad. Als het hier weekend wordt, dan voel je de spanning al als de terrassen rond een uur of twee dicht gaan. De discotheken gaan open, maar er zijn te veel jongeren voor de twee discotheken hier in de stad. Dat zorgt voor overlast en voor vecht- en steekpartijen. Ik denk dat niet alles perse in de binnenstad georganiseerd hoeft te worden,

Portret

Sverre | 24 jaar | Goes

er is hier bijvoorbeeld een mooi park dat als prima locatie kan dienen. Denk groter en houd de stad aantrekkelijk.

Over een aantal jaar hoop ik ergens anders te wonen. Nu ik wat ouder word, zou ik graag in een dorp wonen. Het lijkt me fijn een eigen garage te hebben en misschien een zoldertje waar ik hobby's kan hebben. Kapelle zou ik wel zien zitten, daar ken ik veel mensen en daar heb je lekker de ruimte. Mijn vriendin wil in Goes blijven, dus dat wordt nog even zoeken naar een goed compromis. Meestal verlies ik dit soort discussies, dus ik ben benieuwd of ik over een aantal jaar daadwerkelijk de stad heb verlaten.

Foto's boven:

- Grote Markt Goes
- Discotheek El Toro in Goes (foto van google streetview)
- Oosterscheldestrand

HOME AND LIVING

HOME AND LIVING
OUTLET STORE

9

Verbondenheid en vertrouwen

9 Verbondenheid en vertrouwen

IN HET KORT

- Inwoners hebben bovengemiddeld vaak contact met vrienden, met name in Goes.
- Maatschappelijke participatie rond Zeeuws gemiddelde; laagst in Goes.
- Inwoners voelen zich, nog meer dan andere Zeeuwen, bovenal 'Zeeuw', vooral in Borsele.
- Bevelandse inwoners hebben bovengemiddeld vertrouwen in anderen en instituties.
- Inwoners van Yerseke zijn het minst positief over bestuur van de eigen gemeente.

Het welzijn van mensen wordt voor een belangrijk deel bepaald door contacten met anderen, zoals familie, vrienden, burens en collega's. Sociale contacten vormen feitelijk de smeerolie van een gemeenschap. Voor inwoners kunnen deze contacten bovendien een belangrijke rol spelen in de mate waarin ze 'erbij horen' en mee kunnen doen. Hoeveel sociaal contact hebben de Bevelandse inwoners? Hoe maatschappelijk actief zijn ze? En hoe is het gesteld met het gevoel van verbondenheid en (politiek) vertrouwen in de Bevelanden? In dit venster wordt ingegaan op deze aspecten van samenleven en meedoen in de vijf Bevelandse gemeenten¹.

¹ Het bevolkingsonderzoek Leven in Zeeland 2021 vond plaats ten tijde van de Corona-pandemie. Dit heeft mogelijk invloed op de resultaten, bijvoorbeeld als het gaat over sociale contacten.

² Familie = familieleden of gezinsleden, vrienden = vrienden, vriendinnen of goede kennissen.

Sociale contacten en maatschappelijke participatie

Relatief vaak contact met vrienden, met name inwoners van Goes
Uit het onderzoek Leven in Zeeland bleek al dat ongeveer driekwart van de Zeeuwen regelmatig contact heeft met familie, vrienden en/of burens²; iets vaker dan het landelijk gemiddelde. Ze zien hun familie het vaakst, gevolgd door vrienden en burens (HZ KCZS, 2022). We zien dat de Bevelandse inwoners iets vaker wekelijks (of zelfs dagelijks) contact hebben met vrienden dan in de rest van Zeeland. Met name de gemeenten Goes, Borsele en Kapelle vallen hier in positieve zin op. De frequentie van contact met familie en met burens verschilt niet met de overige Zeeuwse gemeenten. Binnen de Bevelanden zien we wel dat de inwoners van de gemeenten Kapelle en Borsele bovengemiddeld vaak contact hebben met familie, waar dit met name in de gemeente Goes wat minder is.

Inwoners van Kloetinge (gemeente Goes) hebben zowel bovengemiddeld vaak contact met familie, vrienden als burens. Verder is het wijkbeeld genuanceerd. Zo hebben de inwoners van het dorp Kapelle wat vaker contact met familie en (in mindere mate) vrienden, maar juist wat minder vaak contact met hun burens.

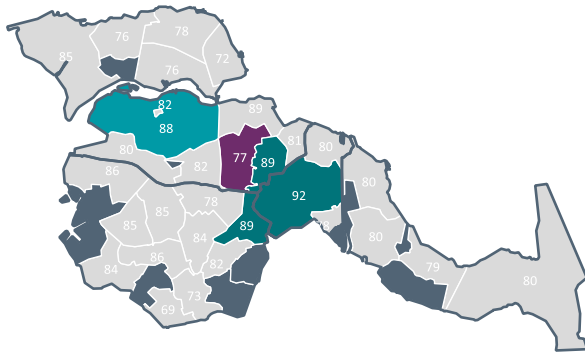

Figuur 9.1 Indicatoren van frequentie sociaal contact; naar woonwijk

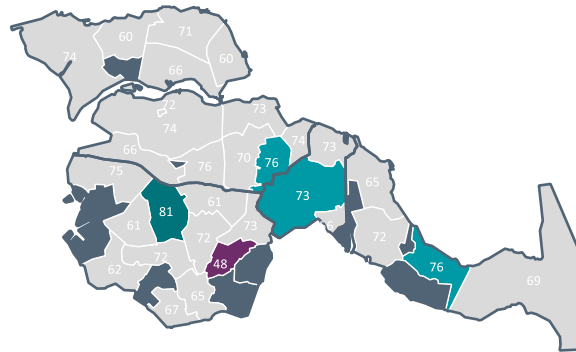
Heeft (minstens) wekelijks contact met familieleden of gezinsleden

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=82%)

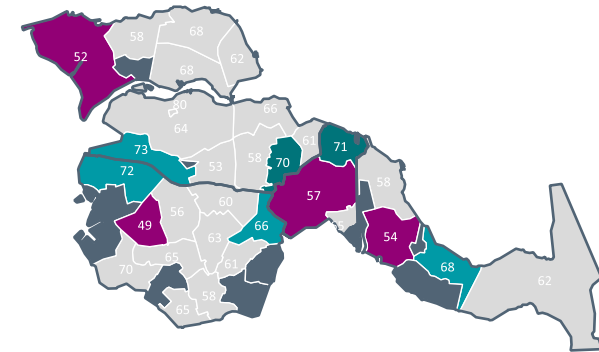
Heeft (minstens) wekelijks contact met vrienden, vriendinnen of goede kennissen

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=68%)

Heeft (minstens) wekelijks contact met buren

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=61%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Maatschappelijke participatie rond Zeeuws gemiddelde; laagst in Goes

Een aanzienlijk deel van de Zeeuwse inwoners is maatschappelijk actief. Vooral in Veere zijn inwoners relatief vaak actief als lid van een vereniging of als vrijwilliger (HZ KCZS, 2022). In onze nadere analyse van vrijwilligerswerk, mantelzorg en actieve inzet voor het verbeteren van de eigen woon- en leefomgeving (als initiatiefnemer of deelnemer) zien we dat inwoners in de Bevelanden niet meer of minder maatschappelijk actief zijn dan inwoners in de rest van Zeeland. Binnen de Bevelanden valt op dat de inwoners van de gemeente Goes het minst maatschappelijk actief zijn. Verder zien we dat de inwoners van de gemeente Borsele net wat vaker vrijwilliger zijn of mantelzorg verlenen en dat de inwoners van de gemeente Noord-Beveland zich relatief vaak inzetten voor het verbeteren van de eigen woon- of leefomgeving.

Inwoners van de stad Goes zijn op alle drie de aspecten, dus vrijwilligerswerk, mantelzorg en actieve inzet voor verbetering van de leefomgeving, minder actief. Deze lagere maatschappelijke participatie in de stad zien we niet terug in de binnenstad van de andere stedelijke Zeeuwse gemeenten, met uitzondering van de wijk Terneuzen-Noord. In de wijken Kruiningen, Krabbendijke en Rilland-Bath (gemeente Reimerswaal), tot slot, is het aandeel inwoners dat zich actief inzet voor verbetering van de eigen leef- en woonomgeving relatief laag, net als in Kapelle, Goes, Lewedorp en Kloetinge.

Verbondenheid en vertrouwen

Bevelandse inwoners voelen zich, nog meer dan andere Zeeuwen, bovenal 'Zeeuw'

Zeeuwen voelen zich doorgaans vooral Zeeuw en minder verbonden met de eigen woongemeente of wijk/kern (HZ KCZS, 2022). Inwoners van de Bevelanden voelen zich doorgaans nog meer verbonden met de provincie dan inwoners elders in Zeeland. Dat geldt vooral voor de inwoners van de gemeente Borsele en, in mindere mate, voor de inwoners van de gemeenten Goes, Noord-Beveland en Kapelle. In de mate van verbondenheid die inwoners voelen met hun eigen gemeente wijken de Bevelanden *als geheel* niet af van het Zeeuws gemiddelde. Wel zien we verschillen tussen de Bevelandse gemeenten: in Goes is die verbondenheid met de gemeente hoog, terwijl die in Reimerswaal, Borsele en Kapelle relatief laag is. De mate van verbondenheid met de eigen wijk/kern ligt net iets hoger dan elders in Zeeland. Dat geldt in het bijzonder voor de inwoners van de gemeente Borsele.

De inwoners van de wijk 's Gravenpolder (gemeente Borsele) voelen zich binnen de Bevelanden het meest verbonden met de provincie. Ook voelen zij zich sterk verbonden met de eigen wijk/kern. Beduidend minder regionale verbondenheid wordt gevoeld in de gemeente Reimerswaal en dan met name door inwoners van Rilland-Bath (verbondenheid met zowel provincie, gemeente als wijk) en Yerseke (verbondenheid met de eigen gemeente). In de stad Goes voelt men zich weinig verbonden met de eigen wijk/kern. Wel voelt men zich daar meer verbonden met de eigen gemeente en de provincie.

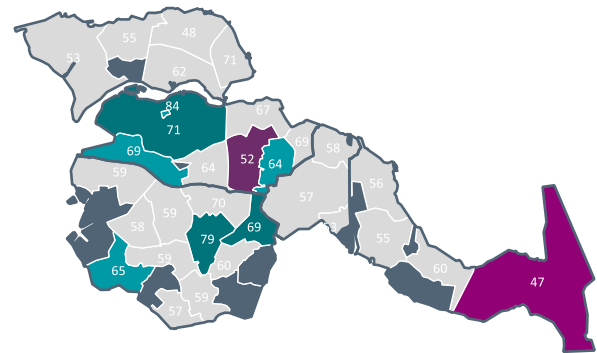
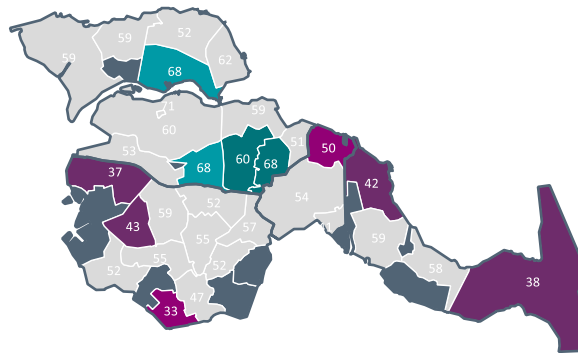
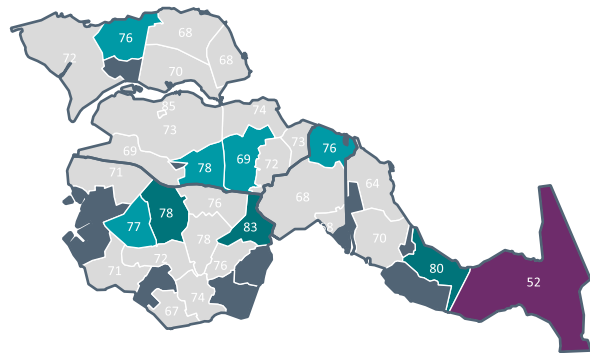

Figuur 9.3 Indicatoren van verbondenheid met de regio; naar woonwijk

Voelt zich verbonden met de Provincie Zeeland

Voelt zich verbonden met de eigen gemeente

Voelt zich verbonden met de eigen wijk/kern

Eenheid
 % van de inwoners
 vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=67%)

Eenheid
 % van de inwoners
 vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=57%)

Eenheid
 % van de inwoners
 vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=56%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Meer vertrouwen in anderen dan in de rest van Zeeland

Samenleven begint met vertrouwen, bijvoorbeeld het vertrouwen in anderen (sociaal vertrouwen). Driekwart van de Zeeuwse inwoners vindt dat de meeste mensen te vertrouwen zijn. Het vertrouwen in instituties (provinciaal en gemeentelijk bestuur) is in Zeeland middelmatig (HZ KCZS, 2022). Voor de Bevelanden geldt dat de inwoners net wat meer vertrouwen hebben in anderen dan inwoners in de rest van Zeeland. Dat geldt in het bijzonder voor de inwoners van de gemeenten Goes en Borsele. In de wijk 's heer Hendrikskinderen (Goes) ligt het sociaal vertrouwen het hoogst: 9 op de 10 inwoners in die wijk geven aan dat andere mensen te vertrouwen zijn. Ook in Kamperland (gemeente Noord-Beveland), Heinkenszand (gemeente Borsele) en Krabbendijke (gemeente Reimerswaal) hebben inwoners doorgaans veel vertrouwen in anderen.

Vertrouwen in instituties middelmatig, maar wel hoger dan elders in Zeeland

Eerder constateerden wij al dat het vertrouwen van de Zeeuwse inwoners in instanties zoals provinciaal en gemeentelijk bestuur, Tweede Kamer en politie en rechters middelmatig is (HZ KCZS, 2022). In de Bevelanden is dit institutioneel vertrouwen hoger dan in de rest van Zeeland. Met name in de gemeenten Goes en Kapelle hebben de inwoners meer vertrouwen in instituties. Dat wil niet zeggen dat dit voor de Bevelanden geen aandachtsgebied is. Zo heeft ook in de Bevelanden een substantieel deel van de inwoners matig, weinig of helemaal geen vertrouwen in het provinciaal bestuur (34 procent) of gemeentelijk bestuur (35 procent). Het vertrouwen in de Tweede Kamer is, net als in de rest van Zeeland, zeer laag: slechts een derde heeft (tamelijk of heel veel) vertrouwen in de Tweede Kamer.

Vertrouwen in bestuur van de Provincie Zeeland hoogst in Krabbendijke, laagst in Colijnsplaat

In Krabbendijke (gemeente Reimerswaal) hebben de inwoners het meeste vertrouwen in het provinciaal bestuur: bijna 8 op de 10 inwoners van die kern hebben hierin vertrouwen. Ook in de stad Goes en het dorp Kapelle is dit vertrouwen hoog. Het vertrouwen in het bestuur van de Provincie is het laagst in Colijnsplaat (gemeente Noord-Beveland), waar iets meer dan de helft van de inwoners vertrouwen heeft in het Provinciaal bestuur.

Vertrouwen in gemeentelijk bestuur hoogst in Kapelle en Goes, laagst in Yerseke

Inwoners van de gemeenten Kapelle en Goes hebben het meeste vertrouwen in het gemeentelijk bestuur. In verschillende wijken van die gemeenten heeft meer dan driekwart van de inwoners vertrouwen in het bestuur van de eigen gemeente. Ook in de gemeente Borsele hebben de inwoners bovengemiddeld veel vertrouwen in het bestuur van de eigen gemeente. In Yerseke (Reimerswaal) is het vertrouwen in het gemeentelijk bestuur het laagst: slechts 4 op de 10 inwoners in die wijk spreken het vertrouwen uit in hun gemeentelijk bestuur.

Inwoners Borsele, Kapelle en Reimerswaal meeste vertrouwen in politie

Ongeveer 8 op de 10 inwoners in de gemeenten Borsele, Kapelle en Reimerswaal hebben (tamelijk of heel veel) vertrouwen in de politie. Dat geldt in het bijzonder voor de inwoners van Heinkenszand, Krabbendijke en het dorp Kapelle. De gemeente Kapelle komt bovendien in ons onderzoek naar voren als gemeente waarin inwoners zich doorgaans heel veilig voelen en ook weinig overlast ervaren (zie het venster over 'Wonen').

Ook tevredenheid met gemeentelijk bestuur bovengemiddeld

Waar het *vertrouwen* in het gemeentelijk bestuur in de Bevelanden hoger is dan elders in Zeeland, geldt dat ook voor de *tevredenheid* met het gemeentelijk bestuur. Het verschil is bovendien aanzienlijk: in de Bevelanden zijn bijna 7 op de 10 inwoners (zeer) tevreden met het bestuur van de eigen gemeente, terwijl dit in de rest van Zeeland nog geen 6 op de 10 inwoners zijn. Met uitzondering van de gemeente Reimerswaal geldt deze bovengemiddelde tevredenheid met het gemeentelijk bestuur voor alle Bevelandse gemeenten. In 's Gravenpolder, Kloetinge, 's heer-Arendskerke en 's heer-Hendrikskinderen zijn zelfs 8 op de 10 inwoners (zeer) tevreden met het bestuur van de eigen gemeente. In Yerseke is deze tevredenheid laag: minder dan de helft van de inwoners in deze kern zegt tevreden te zijn met het gemeentelijk bestuur.

Inwoners Reimerswaal minst optimistisch over toekomst gemeentelijk bestuur

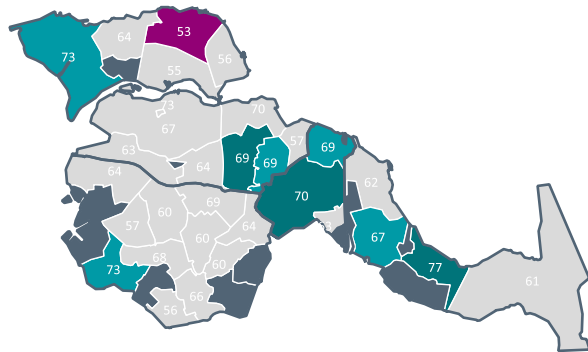
Als het gaat over de verwachting van inwoners ten aanzien van het gemeentelijk bestuur over vier jaar dan zien wij dat ruim de helft van de Zeeuwse inwoners weinig verandering verwacht en dat het aandeel dat een *verbetering* verwacht ongeveer even groot is als het aandeel dat een *verslechtering* verwacht. Voor de Bevelanden als geheel is dit niet anders dan in de rest van Zeeland, maar we zien wel verschillen tussen de Bevelandse gemeenten. In Goes en Kapelle zijn de inwoners het meest positief gestemd over de ontwikkeling van het gemeentelijk bestuur en in Reimerswaal het minst. In de gemeente Reimerswaal, en dan met name in Yerseke, verwachten meer inwoners een achteruitgang dan een vooruitgang.

Figuur 9.4 Indicatoren van institutioneel vertrouwen; naar woonwijk

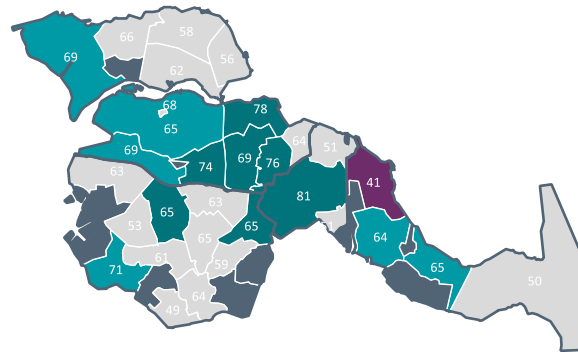
Heeft (tamelijk of heel veel) vertrouwen in het bestuur van de Provincie Zeeland

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=62%)

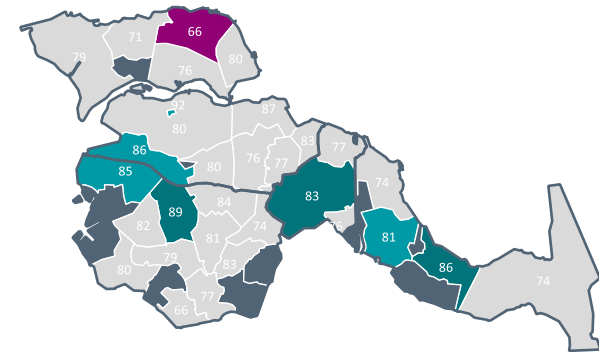
Heeft (tamelijk of heel veel) vertrouwen in het bestuur van de eigen gemeente

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=56%)

Heeft (tamelijk of heel veel) vertrouwen in de politie

Eenheid
% van de inwoners
vergelijking met Zeeuws gemiddelde (=76%)

Bron: Leven in Zeeland (2021)

Conclusie

Een groot deel van de inwoners in de Bevelanden heeft, net als de andere inwoners van Zeeland, regelmatig sociale contacten, vooral met familie en, in mindere mate, met vrienden en burens. Vooral Kloetinge valt op als het gaat om de hoeveelheid sociale contacten tussen inwoners. De maatschappelijke participatie, in termen van vrijwilligerswerk, mantelzorg en inzet voor verbetering van de eigen leefomgeving, ligt rond het Zeeuws gemiddelde, maar is relatief laag in de stad Goes. Inwonerparticipatie is wel een van de pijlers in het Coalitieakkoord 2022-2026 van de gemeente Goes (goes.nl).

Inwoners in de Bevelanden voelen zich, nog meer dan de andere inwoners van Zeeland, sterk verbonden met de provincie. Met name in de gemeente Borsele is die verbondenheid met de Zeeland groot. Het vertrouwen in instituties, zoals het bestuur van de Provincie en de eigen gemeente, is middelmatig. We zien met name in de gemeenten Goes, Kapelle en Borsele dat inwoners vertrouwen hebben in instituties. In Yerseke zijn inwoners weinig positief gestemd over het bestuur van de eigen gemeente. Volgens Josse de Voogd en René Cuperus hangt 'politiek-maatschappelijk onbehagen' doorgaans sterk samen met onder andere het opleidingsniveau en spelen, naast de bevolkingsamenstelling, ook geografische verschillen tussen regio's een rol bij stemgedrag en (non-)participatie (de Voogd & Cuperus, 2021). Mogelijk speelt in Yerseke het lage aandeel hoger opgeleiden dus een rol in de matige verbondenheid met de gemeente en het beperkte vertrouwen in het gemeentelijk bestuur. Het is daarbij interessant om te zien dat het opkomstpercentage in Reimerswaal bij de gemeenteraadsverkiezingen

in 2022 boven het Zeeuws gemiddelde lag (63 procent). In Reimerswaal lijkt dus geen sprake te zijn van 'afhaken' als gevolg van onvrede; inwoners vinden het kennelijk (juist) belangrijk om hun stem te laten horen.

Referenties

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021*. HZ – Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

Voogd de J., & Cuperus, R. (2021, december). *Atlas van afgehaakt Nederland*. <https://kennisopenbaarbestuur.nl/media/258329/atlas-van-afgehaakt-nederland.pdf>

RONDVAARTEN
YE100.NL

YE-100 RONDVAARTEN

10

Slotbeschouwing

10 Leven in de Bevelanden: terugblik en doorkijk

In maart 2022 brachten wij het onderzoek 'Leven in Zeeland' uit. In dat onderzoek bespraken we hoe het is gesteld met de brede welvaart in Zeeland. In het onderzoek 'Leven in de Bevelanden' geven wij een regionale verdieping op de brede welvaart voor vijf gemeenten: Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerswaal. Hoe kijken inwoners van de Bevelanden aan tegen wonen, werken en leven in de regio? En in hoeverre verschilt dit binnen de Bevelanden en met de rest van Zeeland? We hebben in dit onderzoek extra aandacht besteed aan een aantal specifieke onderwerpen: kwetsbaarheid, arbeid, bereikbaarheid, wonen, milieu en maatschappelijke verbondenheid en vertrouwen. In dit laatste venster bespreken we de belangrijkste bevindingen uit deze regionale verdieping. Eerst gaan we in op de kansen en belemmeringen zoals ervaren door inwoners op het gebied van wonen, werken en leven in de Bevelanden. Daarna geven we vanuit dit inwonerperspectief denkrichtingen mee om de brede welvaart in de regio te versterken.

Terugblik

Veel inwoners in de Bevelanden hebben het goed. Ons onderzoek laat zien dat inwoners in de gemeenten Borsele, Goes, Kapelle, Noord-Beveland en Reimerswaal doorgaans (zeer) tevreden zijn met hun leven. Bovendien ligt de tevredenheid met de Zeeuwse samenleving hoog onder de inwoners. Zo geven de inwoners de Zeeuwse

samenleving een gemiddeld rapportcijfer van een 7,6. Tegelijkertijd zien we dat niet alle inwoners meekomen. De groep kwetsbaren is tijdens de coronapandemie groter geworden en het is de vraag wat de impact zal zijn van de huidige energieprijzen en economische ontwikkelingen op (nieuwe) kwetsbaren in de samenleving. Als we binnen de Bevelanden kijken naar inwoners met een slechte (ervaren) gezondheid, beperkte zelfstandigheid, eenzaamheidsgevoelens en/of een uitkeringspositie dan zien we dat veel van hen in de stad Goes wonen. De kans op kwetsbaarheid neemt met de leeftijd toe; hoewel we ook (steeds meer) eenzaamheid zien onder jongvolwassenen.

In de rapportage 'Leven in Zeeland' stelden we vast dat een deel van de werkenden en de (nog) niet-werkenden (waaronder scholieren en studenten) geen baankansen en carrièremogelijkheden voor zichzelf ziet in Zeeland. Tegelijk is het aantal openstaande vacatures in de provincie groot en is er vanuit het werkveld grote vraag naar met name technisch, zorg- en welzijnspersoneel. Deze discrepantie zien we ook voor de Bevelanden. In de Bevelanden zien we echter dat werkenden en jongvolwassenen meer baankansen en carrièremogelijkheden voor zichzelf zien in Zeeland dan elders in de provincie. Dit komt mogelijk doordat veel banen in Zeeland zich in de centrumgemeente Goes bevinden.

De roep om politieke aandacht voor het verbeteren van de mobiliteit is in de Bevelanden, evenals in de rest van Zeeland, groot. Toch ervaren niet alle inwoners die ver moeten reizen voor de dagelijkse voorzieningen hun reistijd als problematisch. Sommige inwoners lijken zich aan te passen aan een langere reistijd of lijken bewust te kiezen voor een woonregio met veel rust en ruimte met als gevolg een langere reisafstand tot voorzieningen. Als we kijken naar de groep inwoners die voorzieningen wel moeilijk kunnen bereiken, dan zien we dat een groot deel in de zak van Zuid-Beveland (Ellewoutsdijk, 's-Heerenhoek, Borssele en Oudelande) en Noord-Beveland (Colijnsplaat en Kats) woont. De inwoners in deze regio's zijn vooral aangewezen op de (eigen) auto; het gebruik van openbaar vervoer ligt in deze gebieden laag.

Voor veel inwoners in de Bevelanden geldt dat ze tevreden zijn met de eigen woning en de woonomgeving. Het buitengebied, de geschiktheid van de kern/wijk voor opgroeiende kinderen en de veiligheid worden hoog gewaardeerd en krijgen een betere beoordeling dan elders in Zeeland. Inwoners in Kapelle, Kloetinge en Wolphaartsdijk zijn het meest tevreden met hun woonsituatie; inwoners in Rilland-Bath, Goes en Ellewoutsdijk het minst. We constateren ook dat inwoners in sommige kernen van de Bevelanden overlast ondervinden van toeristen. Met name inwoners op Noord-Beveland en in Wolphaartsdijk en Yerseke zeggen hier last van te hebben. Een verbeterpunt voor de woonomgeving is volgens de inwoners van de Bevelanden de hoeveelheid groen in hun dorp of wijk.

De regionale monitor brede welvaart van het CBS laat zien dat milieu een aandachtspunt is voor Zeeland. Ook voor de Bevelanden zien we dat de uitstoot van fijnstof en broeikasgassen hoog ligt, en dan met name in de gemeenten Borsele en Reimerswaal. Dat milieu een thema is onder inwoners in Borsele en Reimerswaal blijkt ook uit ons onderzoek. Inwoners onder de rook van Vlissingen-Oost en wonend langs de Westerschelde geven vaker aan last te hebben van verkeer, industrie, bedrijven en landbouw in de woonomgeving. Deze inwoners ondervinden naar eigen zeggen overlast van lawaai, stank, stof en/of roet. Verder zien we dat inwoners best bereid zijn om hun gedrag te veranderen ten behoeve van het milieu, maar ze lijken minder bereid om hiervoor te betalen.

Het merendeel van de inwoners in de Bevelanden heeft vertrouwen in instituties, zoals de politie en het bestuur van de Provincie en de gemeente. Het institutioneel vertrouwen ligt bovendien gemiddeld hoger dan elders in Zeeland. Een nuancering is hier echter op zijn plaats. Zo geven nog altijd drie op de tien inwoners aan weinig of geen vertrouwen te hebben in het bestuur van de Provincie alsook in het bestuur van de eigen gemeente. Met name in Yerseke lijkt er weinig vertrouwen te zijn in het gemeentelijk bestuur. We constateren verder dat inwoners in de Bevelanden maatschappelijk verbonden en actief zijn. Een aanzienlijk deel doet vrijwilligerswerk, geeft mantelzorg en/of draagt actief bij aan het verbeteren van de eigen woonomgeving. Met name in de gemeente Borsele doen veel inwoners vrijwilligerswerk. In de stad Goes zijn inwoners het minst maatschappelijk actief.

De weg vooruit

Hoe kan de brede welvaart in de Bevelanden onder inwoners worden bevorderd? Een complexe vraag waar geen kant-en-klaar antwoord op te geven is. Bij beleidskeuzes wordt idealiter rekening gehouden met zowel sociaal, economische als fysieke aspecten in een woonomgeving. Doordat deze aspecten met elkaar samenhangen, kan het leggen van nadruk op het ene aspect gevolgen hebben voor het andere. We doen hieronder geen concrete beleidsaanbevelingen, maar schetsen vijf denkrichtingen die specifiek raken aan vraagstukken voor de regio en die de brede welvaart kunnen bevorderen. De concrete afwegingen blijven aan de politiek. Er zijn daarnaast vraagstukken voor de Bevelanden die ook landelijk spelen, zoals een krappe woningmarkt. Dergelijke vraagstukken benoemen we hier niet apart, maar vragen wel om aandacht.

Het duurzaam organiseren van de samenleving vraagt om het horen en wegen van verschillende belangen, waarden en perspectieven. De bevindingen uit dit onderzoek kunnen een basis vormen voor een breed maatschappelijk gesprek tussen inwoners, lokale overheid, bedrijfsleven en kennis- en onderwijsinstellingen (zie ook stap 1 in het document 'Aan de slag met brede welvaart als gemeente' van de VNG uit 2022).

1. Arbeid: een goed functionerende en duurzame arbeidsmarkt vraagt om bewuste keuzes

Uit onze analyse blijkt dat er een discrepantie is tussen het aantal openstaande vacatures en de baankansen die inwoners voor zichzelf zien.

Dit geldt ook voor jongvolwassenen en dan met name in de gemeente Noord-Beveland. Het aanvalsteam arbeidsmarkt van de Provincie Zeeland maakt zich hard om (nieuwe) medewerkers te werven voor de openstaande vacatures en is een marketingcampagne gestart om het imago van Zeeland, waaronder het voor het voetlicht brengen van de baanmogelijkheden, te verbeteren. Ook worden bedrijven via 'Invest in Zeeland' aangemoedigd om te starten en/of uit te breiden in Zeeland. Beide maatregelen kunnen de discrepantie tussen vraag en aanbod doen verkleinen. Eerder onderzoek heeft aangetoond dat niet alleen het aantal banen telt, maar ook de diversiteit aan banen. Bij het aantrekken van nieuwe bedrijven is aandacht voor een diversiteit aan banen dus belangrijk. Ook stagekansen voor jongeren en meer aandacht voor vaardigheden in plaats van diploma's kunnen helpen.

Binnen de kaders van het brede-welvaartsdenken is het interessant om te bezien welke bedrijven je als regio wilt aantrekken. Met het oog op de fysieke leefomgeving en het klimaatvraagstuk, lijkt met name de werving van duurzame ondernemingen gewenst. Verder heeft het investeren in bedrijven en het werven van nieuwe mensen ook consequenties voor bijvoorbeeld de fysieke en sociale leefomgeving. Meer bedrijvigheid kost ruimte en gaat ten koste van natuur en/of woongebied. Welke keuzes maken we hier in? Het aantrekken van mensen van buiten de regio voor het verlagen van de krapte op de arbeidsmarkt kan leiden tot (sociale en culturele) spanningen in de samenleving alsook voor meer drukte in de regio. In hoeverre kunnen we dit hand in hand laten gaan met de sociale cohesie alsook de rust en ruimte die momenteel zo hooggewaardeerd worden door de inwoners?

2. Mobiliteit: vraag en aanbod inventariseren en bij elkaar brengen

Mobiliteit en bereikbare voorzieningen komen in het onderzoek duidelijk naar voren als aandachtspunt voor de Bevelanden. Met name in de zak van Zuid-Beveland en Noord-Beveland speelt dit een rol. Inwoners in de zak van Zuid-Beveland hebben vooral moeite met het bereiken van winkels voor dagelijkse levensbehoeften; inwoners op Noord-Beveland hebben met name moeite om sportvoorzieningen en opstaphaltes van het openbaar vervoer te bereiken. Het inzetten van meer OV is duur en lijkt weinig rendabel. Ook worden de bussen die momenteel rijden relatief weinig gebruikt. Steeds vaker wordt er ingezet op 'smart mobility'-concepten. Dergelijke concepten, waaronder ook initiatieven als *Greenwheels* en *MyWheels* vallen, kunnen helpen om mobiliteit in meer afgelegen regio's te vergroten. Toch lijkt het gebruik en de slagingskans van dergelijke initiatieven vooralsnog beperkt. Meer inzicht in hoe we vraag en aanbod samenbrengen is daarom nodig. Een oplossing kan liggen in het dichterbij brengen van de voorzieningen bij de mensen. Een voorbeeld hiervan is de bestaande mogelijkheid om online boodschappen te bestellen. Het lijkt interessant om in kaart te brengen in hoeverre inwoners die bereikbaarheidsproblemen tot de supermarkt ervaren hier gebruik van maken en om inzicht te krijgen in de redenen waarom sommigen dit niet doen (bijvoorbeeld beperkte digitale vaardigheden of het missen van het sociale aspect van het boodschappen doen). Ook private partijen kunnen verdere verantwoordelijkheid nemen in dit vraagstuk. Welke mogelijkheden zien zij, bijvoorbeeld binnen de kaders van hun duurzaamheidsbeleid, om hun voorziening of product (bv. sportfaciliteit of levensmiddelen) dichterbij de mensen te brengen?

3. Gezondheid(szorg): beter voorkomen dan genezen

Kijkend naar de toekomst van de Bevelanden vragen veel inwoners meer politieke aandacht voor het verbeteren van de gezondheidszorg. De levensverwachting van inwoners in de Bevelanden ligt, evenals in de rest van Zeeland, hoog. Tegelijk zien we dat de ervaren gezondheid van inwoners lager is dan elders in Nederland. Inwoners in Noord-Beveland kampen bovendien vaker met langdurige ziekten, lichamelijke aandoeningen en overgewicht. De gezondheidsvraagstukken worden mede ingegeven door de (dubbele) vergrijzing waar niet alleen de Bevelanden, maar heel Zeeland mee te maken heeft. Zo neemt het aantal ouderen toe en worden oudere mensen steeds ouder. De (dubbele) vergrijzing zal de druk op de zorg doen toenemen. Enerzijds omdat ouderen vaker gezondheidsklachten hebben en anderzijds omdat veel werkenden in de zorg ouder zijn dan 50 en binnenkort met pensioen gaan. De gezondheidszorg zal dus de aandacht vragen waarbij niet alleen naar het zorgaanbod gekeken dient te worden, maar ook naar het stimuleren van gezond gedrag (ofwel preventie) zodat mensen minder snel gezondheidsklachten ervaren.

4. Milieu: het belang van groen voor een prettige en gezonde leefomgeving

Inwoners in de Bevelanden zijn doorgaans tevreden met hun woning en de woonomgeving. Onze bevindingen laten zien dat meer en betere groenvoorzieningen de tevredenheid met de woonomgeving onder inwoners kan vergroten. Groenvoorzieningen in en rond de kern kunnen in verbinding worden gebracht met enkele aandachtspunten en andere

indicatoren van brede welvaart. Zo kan groen positief bijdragen aan de gezondheid van inwoners, zowel fysiek als mentaal. Een groene omgeving kan gebruikt worden om te bewegen, te ontspannen alsook voor het verschaffen van informatie over gezondheid. Verder is de verwachting dat we in de toekomst vaker te maken krijgen met extreem weer. Om regen goed te kunnen afvoeren en hittestress te verminderen wordt de roep om minder tegels en meer groen luider. Groenvoorzieningen kunnen hand in hand gaan met klimaatadaptatie en hierbij een directe alsook educatieve rol spelen. Verder bieden parken en bosgebied mogelijkheden tot ontmoeting. Het stimuleren van contact tussen o.a. buurtbewoners kan de sociale cohesie in de wijk vergroten. Gezien de positieve relatie van groen met contact- en gezondheidsvraagstukken is het te overwegen om prioriteit te geven aan kwetsbare wijken waar (fysieke en mentale) gezondheidsproblemen het grootst zijn. Uiteraard betekent meer groen, in het kader van het brede-welvaartsdenken, wel 'afruïl' van andere brede-welvaartsaspecten, zoals minder ruimte voor woningen en/of minder ruimte voor bedrijvigheid. Hierin zullen soms moeilijke keuzes gemaakt moeten worden. Ook de omliggende regio's kunnen invloed hebben op een gezonde en prettige woonomgeving. Dit zien we bijvoorbeeld terug in overlast veroorzaakt door industrieën die niet stopt bij de gemeentegrens. Het is belangrijk om hier alert op te blijven en dit probleem gezamenlijk, in overleg met omliggende gemeenten, en grensoverstijgend aan te pakken.

5. Kwetsbaarheid: een complex probleem dat vraagt om een integrale aanpak

Veel kwetsbare inwoners in de Bevelanden wonen in de stad Goes. De coronapandemie heeft kwetsbare groepen in de samenleving groter en zichtbaarder gemaakt. Daar komt bij dat de energieprijzen momenteel stijgen alsook voeding en kleding duurder worden. Deze ontwikkelingen maken kwetsbaarheid een belangrijk probleem. We willen de denkrichting voor het tegengaan van kwetsbaarheid hier niet afdoen in een alinea; het probleem kent immers vele aspecten en heeft geen eenduidige oplossing. Toch kunnen bestaande inzichten (o.a. uit ander onderzoek) mede bijdragen aan de oplossing. Ook het integraal werken dient op dit terrein verder te worden aangemoedigd om tot een aanpak op maat te komen. Zo kwam bijvoorbeeld uit interviews, die wij in 2021 hielden met zorgprofessionals in Zeeland, naar voren dat laagdrempelig contact en kleinschaligheid door hulpvragers als prettig worden ervaren en belangrijk zijn bij het tegengaan van kwetsbaarheid. Deze zaken dienen gestimuleerd en geborgd te worden. Ook de buurt kan haar rol pakken waarbij maatregelen en lokale initiatieven ten behoeve van verbetering van de sociale cohesie kunnen helpen. Studies tonen immers aan dat in buurten waar inwoners meer naar elkaar omkijken inwoners eerder hulp krijgen als zij in een (financieel) lastige situatie verkeren. De private sector kan ook haar rol pakken. Denk aan richtingen waarover momenteel gesproken en gehandeld wordt zoals supermarkten die vaste prijzen instellen voor basisproducten of overblijfselpakketten verstrekken aan inwoners die het hard nodig hebben.

Brede welvaart gaat over het prettig, gezond en duurzaam leven in het 'hier & nu', 'elders' en in de toekomst ('later'). Brede welvaart laat vooral ook zien dat verschillende aspecten van welzijn en welvaart onderling met elkaar samenhangen. Het nodigt daarom uit om gezamenlijk na te denken over hoe de aanpak van het ene probleem zich verhoudt tot andere uitdagingen in de regio. Een duidelijke visie over wat voor soort lange termijn toekomst er gewenst is, kan helpen bij het maken van bewuste en weloverwogen keuzes. Het voeren van het gesprek met elkaar, het integraal aanpakken van problemen, en het evenredig verdelen van de kosten en baten tussen inwoners zijn belangrijk, zodat de hele samenleving en toekomstige generaties in de Bevelanden daarvan profiteren.

Onderzoeksverantwoording

Onderzoeksverantwoording

Gebruikte gegevens

De gepresenteerde resultaten in de inhoudelijke vensters zijn, tenzij anders vermeld, gebaseerd op het bevolkingsonderzoek 'Leven in Zeeland 2021'; een grootschalig onderzoek onder bijna 13 duizend inwoners uit Zeeland van 16 jaar en ouder. De aanpak van het onderzoek staat beschreven in onze algemene onderzoeksverantwoording en is te vinden op onze website (HZ KCZS, 2022). Aanvullend op dit bevolkingsonderzoek hebben wij cijfers gebruikt uit de regionale monitor brede welvaart van het CBS (CBS, 2021).

Kleurcodering gemeente- en wijkprofiel

In deze rapportage zijn indicatoren uit Leven in Zeeland 2021 berekend voor de vijf gemeenten en 40 wijken in de Bevelanden. In de presentatie van de cijfers over de Bevelanden staan de *verschillen met het Zeeuws gemiddelde* centraal. Met vijf kleuren geven wij aan of en in welke mate het cijfer van de gemeente gunstig dan wel ongunstig afwijkt van het Zeeuws gemiddelde¹.

Bij het gebruik van gegevens uit ons eigen bevolkingsonderzoek hebben wij een 'ongepaarde t-toets' uitgevoerd om te bepalen of een gevonden verschil op toeval berust of dat er écht een verschil bestaat tussen de gemeente/wijk en het Zeeuws gemiddelde. Als uit de toets van Levene bleek dat de varianties verschilden ($p < 0,05$) dan is de bijbehorende en correcte t-toets gebruikt. De kritische waarde voor t is afhankelijk van het aantal vrijheidsgraden. Hoewel deze kritische waarde dus per toets verschilt, lag de kritische t-waarde voor een tweezijdige toetsing bij een overschrijdingskans van respectievelijk 20 procent en 5 procent doorgaans op 1,282 en 1,96. In de onderstaande tabel staat de indeling van de categorieën naar de gebruikte, kritische t-waarden.

Bij het gebruik van gegevens uit externe bronnen (met name register-data), hebben wij indexcijfers berekend om zodoende de categorieën te bepalen. Hoewel een gevonden verschil bij registratiecijfers een daadwerkelijk verschil betekent, hebben wij indexcijfers gebruikt om gemeenten en wijken in te delen. Bij het berekenen van de indexcijfers hebben we de waarde voor de provincie Zeeland op 100 gesteld. Ook de indeling van de categorieën naar de gevonden indexcijfers staan in onderstaande tabel².

¹ Voor een deel van de indicatoren kan een vergelijking worden gemaakt tussen Zeeland en de rest van Nederland. Dit kan gedaan worden via de Regionale monitor brede welvaart van het CBS (CBS, 2021).

² Deze grenzen komen overeen met de grenzen zoals de gemeente Rotterdam hanteert in haar wijkprofiel (Gemeente Rotterdam, 2022).

Tabel Berekening categorieën van afwijking van het Zeeuws gemiddelde

Categorie	Grenzen t-waarde (gebruikt bij surveygegevens 'Leven in Zeeland')	Grenzen indexcijfers (gebruikt bij externe gegevens- bronnen, met name registratie- gegevens)
Ongunstiger dan het Zeeuws gemiddelde	< -1.96	< 70
Een beetje ongunstiger dan het Zeeuws gemiddelde	-1.96 tot -1.282	70 tot 90
Rond het Zeeuws gemiddelde	-1.282 tot 1.282	90 tot 110
Een beetje gunstiger dan het Zeeuws gemiddelde	1.282 tot 1.959	110 tot 130
Gunstiger dan het Zeeuws gemiddelde	>=1.96	>=130

Noot: als we een vergelijking maken op gemeenteniveau dan hebben wij het cijfer van de gemeente afgezet tegen het gemiddelde cijfer van de overige Zeeuwse gemeente. Als we een vergelijking maken op wijkniveau dan hebben we het cijfer van de wijk afgezet tegen het gemiddelde cijfer voor Zeeland.

Te lage respons

Niet voor alle wijken in Zeeland hadden wij bruikbare surveygegevens en/of registerdata. Als het gaat om de bruikbaarheid van de surveygegevens van Leven in Zeeland dan hebben wij enkele criteria gebruikt om te bepalen of cijfers van een wijk gepresenteerd konden worden. Voor sommige wijken geldt immers dat te weinig inwoners hebben meegedaan aan het bevolkingsonderzoek waardoor er voor deze wijken geen betrouwbare uitspraken gedaan kunnen worden.

Wij presenteren alleen gegevens van een wijk als³:

- Het aantal respondenten op minimaal 30 ligt voor wijken met minder dan 200 inwoners.
- De respons in de wijk minimaal 20% is.

Voor de Bevelanden geldt dat de volgende wijken een te lage respons hadden: Baarland, Driewegen, Hoedekenskerke (gemeente Borsele), Eindewege (gemeente Goes), Geersdijk (gemeente Noord-Beveland), Waarde, Hansweert en Oostdijk (gemeente Reimerswaal).

Referenties

CBS. (2021, december). *Regionale Monitor Brede Welvaart*. Centraal Bureau voor de Statistiek. <https://www.cbs.nl/nl-nl/visualisaties/regionale-monitor-brede-welvaart>

Gemeente Rotterdam. (2022). *Wijkprofiel Rotterdam 2022*. <https://wijkprofiel.rotterdam.nl/nl/2022/rotterdam>

HZ KCZS. (2022, maart). *Leven in Zeeland 2021 - Onderzoeksverantwoording*. HZ - Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving. <https://publicaties.kczs.nl/leven-zeeland-2021>

O&S Den Bosch. (2021, juni). *Uitlegdocument wijk- en buurtmonitor 2020*. Gemeente 's-Hertogenbosch, Onderzoek & Statistiek. <https://www.s-hertogenbosch.nl/wijkenbuurtmonitor>

³ Criteria mede gebaseerd op de gehanteerde criteria voor de wijk- en buurtmonitor in 's-Hertogenbosch (O&S Den Bosch, 2021).

COLOFON

Leven in de Bevelanden

Auteurs

Ruben De Cuyper, Luc Verschuren en Emma Duvekot

Met dank aan

Alle geïnterviewden en contactpersonen bij de Zeeuwse gemeenten

Klankbordgroep

Tatiana Booi en Jan Gramsma (Samenwerking De Bevelanden)

Veldwerk

I&O Research

Grafische vormgeving

Janca Huysmans | graphicjam.nl

Beelden

AVdienst HZ University of Applied Sciences

Uitgave

HZ Kenniscentrum Zeeuwse Samenleving, oktober 2022
Mede mogelijk gemaakt door Provincie Zeeland

www.kczs.nl

